

iurium SCRIPTUM

O právu a spravedlnosti.
Odborně, přitom srozumitelně.
Pro praxi i teorii.

2024

Iurium Scriptum

číslo 1/2024, ročník VIII.

Iurium Scriptum je periodikum s odbornými články, které je vydáváno dvakrát ročně. Publikované články se věnují právu a právní vědě. Všechny odborné články jsou anonymně hodnoceny dvěma recenzenty.

Redakční rada

Předseda: Ing. Mgr. Radek Ruban, Ph.D.

Interní členové: doc. JUDr. Kateřina Frumarová, Ph.D., doc. JUDr. Václav Stehlík, Ph.D., LL.M., JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D., Ing. Mgr. Radek Ruban, Ph.D., Mgr. Ing. John A. Gealfow, JUDr. Tomáš Grygar.

Externí členové: prof. JUDr. Milana Hrušáková, CSc., prof. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D., doc. JUDr. Robert Zbíral, Ph.D., JUDr. Václav Bednář, Ph.D., JUDr. Bronislava Coufalová, Ph.D., JUDr. Martin Faix, Ph.D., MJI, JUDr. Vlastimil Göttinger, Ph.D., JUDr. Martin Hapla, Ph.D., JUDr. Martin Kopa, Ph.D., JUDr. Jan Lasák, Ph.D., LL.M., JUDr. Zdenka Papoušková, Ph.D., Mgr. et Mgr. Lukáš Ryšavý, Ph.D., JUDr. Jaroslav Stránský, Ph.D., JUDr. Renáta Šínová, Ph.D., JUDr. Maxim Tomoszek, Ph.D., Mgr. David Baroš, JUDr. Lukáš Dořičák.

Redakce

Šéfredaktor: Leoš Kudlík

Nakladatelská redakce: John A. Gealfow, **Korektura:** Barbora Kriklová

Sazba: Michael Šopík

Kontakt na redakci: redakce@iurium.cz

Čas a místo vydání: září 2024, Blansko

Evidenční číslo periodického tisku: **MK ČR E 22854**

ISSN: **2570-5679** (print), **2570-5709** (online)

Vydavatel: **Nugis Finem Publishing, s.r.o.**

IČ: 07516541

sídlo: nám. Republiky 1391/6, 678 01 Blansko

Úvodem

Vážení čtenáři,

otevíváte první číslo ročníku 2024 časopisu Iurium Scriptum. O čem že tohle číslo je? Mám velkou radost, neboť jde o velmi nabitě číslo čítající šest příspěvků z různých právních oblastí od evropského práva, přes správní a pracovní právo až po právo trestní. Jak patrně, převažuje nám veřejné právo, tak pokud tento úvodní čte někdo z potenciálních autorů, co tak příště zkusit něco i ze soukromého práva? Pojďme si popořadě stručně říct, o čem si v tomto čísle můžete přečíst.

Nejprve vás příspěvek „Úsloví „kdo se ráno nestydí, ten se večer nebavil“ v kontextu rozsudku Evropského soudního dvora ve věci C-460/20“ provede rozhodnutím SDEU, které se zabývá možností aplikace práva být zapomenut na obrazové soubory a jejich thumbnails. Říkáte si teď, co je to právo být zapomenut nebo thumbnails? Nezbyvá, než si přečíst článek!

Máme tady nějaké historiky, příznivce správního práva či snad práva životního prostředí? Pro vás bude příspěvek „Povinnosti a jejich porušování v památkové péči“ který vám přiblíží nedávnou novelu zákona o státní památkové péči.

Informace sdělované pacientem jsou často velmi citlivé a intimní. Je nějaká možnost, jak mlčenlivost lékařů prolomit? To se dovíte v příspěvku „Povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků, její prolamování a význam informací o zdravotním stavu osob pro trestní řízení“.

Energetické úspory a spotřeba energií je čím dál více skloňované téma, autor příspěvku „Zranitelný zákazník v elektroenergetice a jeho ochrana“ přibližuje pojem tzv. zranitelného zákazníka a jeho legislativní ochranu.

S pracovním právem chtě nechtě přichází do styku každý z nás prakticky denně, nemohu tak než doporučit příspěvek „Převedení na jinou práci – související problémy“, ve kterém se autorka zabývá praktickými problémy, které může tento institut v praxi přinést.

No a na závěr potěšíme fanoušky trestního práva s příspěvkem „Dekriminalizace trestného činu pomluvy“, ve kterém se autorka zamýšlí nad tím, zda je opravdu nutné pomluvu postihovat prostřednictvím trestního práva, a zda by nestačilo jít cestou jiných institutů.

Tradičně se sešly velmi kvalitní příspěvky z různých oblastí práva, a dělá mi radost, že pravidelně pro Iurium píšete a ještě větší, že ho vy, čtenáři, čtete!

Děkuji za přízeň a přeji hezké čtení!

JUDr. Leoš Kudlík
šéfredaktor

Contents

Treatise

Martin Mach: Úsloví „kdo se ráno nestydí, ten se večer nebavil“ v kontextu rozsudku Evropského soudního dvora ve věci C-460/20	6–25
Lukáš Janeček: Povinnosti a jejich porušování v památkové péči	24–48
Aneta Schwarzová: Povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků	50–67
Jakub Krejčí: Zranitelný zákazník v elektroenergetice a jeho ochrana	68–80
Aneta Pospíšilová: Převedení na jinou práci – související problémy	82–92
Johana Špronglová: Dekriminalizace trestného činu pomluvy	94–101

Odborný článek

Úsloví „*kdo se ráno nestydí, ten se večer nebavil*“ v kontextu rozsudku Evropského soudního dvora ve věci C-460/20

Martin Mach

Autor je interní doktorand na Katedře evropského a mezinárodního práva na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Zaměřuje se na moderní lidská práva a právo moderních technologií.

Abstrakt

Rychlý vývoj moderních technologií se projevuje také zvětšujícími se zásahy do práva na ochranu osobních údajů a práva na ochranu osobnosti. Jelikož psané právo EU nedokáže adekvátně reagovat na tyto změny, je v Evropské unii v oblasti lidských práv silná pozice Soudního dvora EU, který vychází z psané legislativy a snaží se ji aplikovat na současný stav, přičemž právo i dotvářet, jak bylo vidět v případě práva být zapomenut ve věci Google Spain. V roce 2022 vydal Soudní dvůr rozsudek ve věci C-460/20 a i zde je vidět jeho schopnost reagovat na současný stav. Jde však o natolik revoluční rozsudek, že by nám umožnil odstraňovat z internetu všechny obrazové soubory o včerejší prohýřené noci?

Keywords: Právo být zapomenut, Big Tech společnosti, moderní práva, právo moderních technologií, GDPR, Evropské právo

Abstract

The rapid development of modern technologies is also reflected in the increasing encroachment on the right to data protection and the right to protection of personality. As written EU law fails to respond adequately to these changes, the CJEU has a strong position in the EU human rights field, which draws on written legislation and seeks to apply it to the current state of affairs, while also refining the law, as seen in the case of the right to be forgotten in Google Spain. In 2022, the Court delivered its judgment in Case C-460/20, and its ability to respond to the status quo is also seen here. However, is it such a revolutionary judgment that it would allow us to delete all image files of last night's loss from the Internet?

Keywords: Right to be forgotten, Big Tech companies, modern rights, modern technology law, GDPR, European law

Úvod

V dnešní době rychlého rozvoje moderních technologií je třeba se stejnou rychlostí adekvátně reagovat i na nové situace a změny z pohledu práva. V ideálním případě na nastalou situaci reaguje právní předpis, jehož výklad je upřesňován pomocí judikatury. V rámci rychlého vývoje moderních technologií však může nastat situace, kdy právní předpis není schopen plně zachytit nově vzniklý skutkový stav a je naopak na judikatuře, aby existující právní předpisy aplikovala na nastalou situaci a tyto právní předpisy proaktivně vysvětlila s ohledem na vývoj mezi jejich vydáním a aktuální situací. Konkrétním případem této situace je vznik práva být zapomenut, jehož vznik lze datovat k rozsudku *Google vs. Spain*¹ v roce 2014. Soud ovšem vycházel ze Směrnice 95/46/ES,² která vznikala v době, kdy příjiz existovaly vyhledávače, konkrétně *Archie* (1990), *Aliweb* a *W3Catalog* (oba 1993), neexistovaly však dnešní rozšířené vyhledávače jako *Google* (1998), *Bing* (2009) či *Yahoo* (1995). Taktéž počet uživatelů internetu, a tedy i vyhledávačů byl velmi rozdílný. Zatímco v roce vydání směrnice 95/46/ES bylo uživatelů internetu přibližně 16 miliónů, tedy přibližně 0.4 % světové populace,³ v roce vydání rozsudku *Google vs. Spain* (2014) to bylo již 3 035 miliónů (42.3 % světové populace) a toto číslo stále roste. Například v roce 2022 bylo uživatelů internetu 5 473 miliónů (69 % světové populace).⁴ V době posuzování případu *Google vs. Spain* tak byly vyhledávače používány mnohem více, což s sebou neslo i větší riziko zásahu do ochrany osobnosti a zároveň bylo i více vyhledávačů, což znamená větší konkurenční prostředí a také tlak na nalézání co nejvíce relevantních výsledků. Z toho lze odvodit, že nařízení 95/46/EC již nedokázala plně reagovat na situace v roce 2014 a bylo třeba právě soudního rozhodnutí, které by společně s nařízením 95/46/EC reflektovalo aktuální okolnosti v souvislosti se skutkovou podstatou.

To, co bylo judikováno v případě *Google vs. Spain* pak lze najít v článku 17 Nařízení 2016/679,⁵ známého jako GDPR, které vešlo v platnost až dva roky po judikátu *Google vs. Spain*. I když tento judikát skvěle zhodnotil aktuální stav a vyhodnotil jej, v akademickém prostředí je považován za rozsudek, jenž dal více otázek než odpovědí.⁶ Odpovědi na otázky však postupně přináší další judikatura a taktéž výzkumy z akademické sféry. Po vynesení rozsudku v případě C-460/20,⁷ v souvislosti s právem být zapomenut, se však opět nabízí určitá analogie s případem *Google vs. Spain*. Tento rozsudek posouvá judikaturu Evropského soudního

¹ Rozsudek ze dne 13. května 2014, *Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, C 131/12, ECLI:EU:C:2014:317.

² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů.

³ Internet Growth Statistics 1995 to 2023 - the Global Village Online. *Internetworldstats.com*, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://www.internetworldstats.com/emarketing.htm?fbclid=IwAR2DVQgzwksJuQ9uBZfhFZcLWw00SJiOVnHrwyYQbQW8McjtwoX76gGq2L0>.

⁴ Tamtéž.

⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES.

⁶ Např. FRANTZIOU, Eleni. Further Developments in the Right to be Forgotten: The European Court of Justice's Judgment in Case C-131/12, *Google Spain, SL, Google Inc v Agencia Espanola de Proteccion de Datos. Human Rights Law Review*, 2014, roč. 14, č. 4, s. 767.

⁷ Rozsudek ze dne 8. prosince 2022, *TU, RE v. Google LLC*, C-460/20, ECLI:EU:C:2022:962.

dvora opět v souvislosti s vývojem internetových vyhledávačů, konkrétně možnost aplikace práva být zapomenut nejen na text, ale i na obrázky. Zároveň ale poskytuje pouze příliš obecná vodítka, jak posuzovat žádosti o odstranění odkazů na ně, což opět vyvolává více otázek, než kolik daný judikát přinesl odpovědí. To tvrdí i David Erdos, který se ve své práci rozsudkem ve věci C-460/20 z pohledu náhledů obrázků (tzv. *Thumbnails*) zabýval a který je k tomuto rozsudku velmi kritický, když namítá příliš obecné zdůvodnění, jakož i absenci konkrétních vysvětlení.⁸

Hned v úvodu autor považuje za vhodné definovat pojem *thumbnails*. Jedná se o malou obrazovou reprezentaci většího souboru, což může být obrázek, video, či celá webová stránka.⁹ Z důvodu snahy o co nejsrozumitelnější text příspěvek pracuje s anglickým názvem, nikoliv českým. Thumbnail totiž nemá jednoznačný český ekvivalent, nejčastěji používanými slovy jsou „miniatura“ či „náhled“,¹⁰ ovšem tyto pojmy nejsou poplatné jen pro zmíněné miniatury/náhledy na internetu, ale mají obecnější význam, proto by bylo dle autora nutné vždy doplnit upřesňující informaci, např. „náhledy obrázků“. Vzhledem k tomu, že pojem „náhledy obrázků“ má ve výsledcích vyhledávání vyhledávače Google přibližně 6 890 000 výsledků,¹¹ a pojem „thumbnails“ ve vyhledávání pouze v českém jazyce má přibližně 8 860 000 výsledků,¹² považuje autor pojem „thumbnails“ za pojem všeobecně známý a používaný. Ostatně to není první, a velmi pravděpodobně ani poslední pojem, který je užívanější než český překlad. Zvláště v oblasti moderních technologií jich je nepřeberné množství, například hardware, software, error, online, offline, cache a další.

Předkládaný příspěvek se zaměří na část rozsudku zabývající se odstraňováním obrázků, či jejich náhledů v rámci aplikace práva být zapomenut. Cílem příspěvku je aplikace dosavadních poznatků v kombinaci s rozsudkem ve věci C-460/20, přičemž bude vycházet ze samotného rozsudku a předchozí judikatury. Dalšími důležitými zdroji jsou článek 17 nařízení GDPR¹³ a dosavadní výzkumy převážně v oblastech práva být zapomenut, ochrany osobních údajů a také práva veřejnosti být informován. Byť poslední dvě jmenované oblasti zní značně protichůdně, pro aktuální příspěvek jsou velmi důležité, protože v případě odstraňování *thumbnails* dle postupu nastíněného v judikatuře nepůjde o to určit, které právo má vždy absolutní aplikační přednost, nýbrž je třeba hledat a nalézat vyvážený stav těchto

⁸ David Erdos dokonce tvrdí, že rozsudek Soudního dvora jde proti systému GDPR, jelikož cituje nařízení pouze selektivně, bez hlubší analýzy. Viz ERDOS, David. An Accurate Thumbnail of European Data Protection and Search Engine Indexing? Exploring C-460/20 TU, RE v Google LLC (2022). *Social Science Research Network*, publikováno dne 13.3.2023, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4381553#.

⁹ HANNA, Katie Terrel. Thumbnail. *techtartget.com*, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://www.techtartget.com/whatis/definition/thumbnail>.

¹⁰ Pojem „náhled“ používá také český překlad případu C-460/20, ovšem vždy následuje v závorce pojem „thumbnails“.

¹¹ Google.com, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://www.google.com/search?q=n%C3%A1hledy+obr%C3%A1zk%C5%AF>

¹² Google.com, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://www.google.com/search?q=thumbnails>.

¹³ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES, čl. 17.

proti sobě stojících práv. A to zvláště s přihlédnutím k faktu, že se nejedná o pouze teoretické bádání, ale o výzkum, který předpokládá výrazný dopad v praxi, kvůli zvyšujícímu se množství uživatelů internetu a také zvyšujícímu se počtu obrázků na internetu.¹⁴ Jelikož nejrychleji přibývá obrazových souborů na sociálních sítích, zaměří se tento příspěvek na aplikaci práva být zapomenut na obrazové soubory ze sociálních sítí. Vzhledem k tomu, že jsou sociální sítě každodenní součástí našich životů,¹⁵ objevuje se na nich množství momentek, které byly přidány bez většího rozmyslu nad zásahem do soukromí jednotlivce a jejichž existence na sociálních sítích, či ve výsledcích vyhledávání, může být zpětně považována za nežádoucí. Výzkumnou otázkou je, jak velký dopad bude mít rozsudek ve věci C-460/20 na oblast sociálních sítí? A také jaký bude mít tento rozsudek vliv například na fotografie z oslav a podobných akcí, kde se kombinuje snížená sebereflexe subjektů údajů v oblasti ochrany osobních údajů, tvorba fotografií s velkým množstvím citlivých údajů spolu s odměňováním sociálních sítí za nahrávání takovýchto obrazových souborů a jejich nahrávání na sociální sítě osobami odlišnými od subjektu údajů?¹⁶ Otázka tedy bude podrobena lidovému úsloví „kdo se ráno nestydí, ten se večer nebavil“ testu z pohledu aktuálnosti. Bude toto úsloví platit i v době existence práva být zapomenut, nebo se již jedná pouze o přežitě, jelikož všechny vzpomínky a důkazy z předchozí noci je možné jednoduše „zapomenout“? Hypotézou výzkumu je, že vzhledem k velkému množství fotografií, které jsou přidávány bez většího rozmyšlení nad možným dopadem v oblasti osobních údajů lze očekávat i zvýšené množství žádostí o aplikaci práva být zapomenut, které ovšem nebude mít tak velký revoluční vliv, jak by se na první pohled mohlo zdát, jelikož právo být zapomenut musí být do určité míry také limitováno, aby se z práva na ochranu osobnosti nestala zautomatizovaná možnost cenzury a umělé úpravy digitální stopy subjektu údajů. Teprve ze stanovených podmínek bude možné odvozovat velikost dopadu.

1. Obrazové soubory a thumbnails

Vzhledem k povaze případu C-460/20, který rozhodoval o thumbnails, je vhodné také zmínit skutečnost, že thumbnails se netýkají pouze obrázků. Thumbnails jsou také používány jako zmenšenina náhledů videí, tedy při vyhledávání hledaného hesla ve vyhledávači, nám v případě nalezení vhodného obsahu ve videu prohlížeč nabídne jeden snímek z videa ve zmenšeném obrázku. Z největších sociálních sítí je tento jev možný pozorovat u sítě YouTube, která tyto náhledy tvoří automaticky.¹⁷ Velmi výraznou roli v nárůstu obrazového obsahu se subjekty údajů a s tím spojené thumbnails v tomto hrají sociální sítě, které jsou na

¹⁴ Navíc ochranou soukromí v souvislosti s thumbnails, byť ne v souvislosti s právem být zapomenut, řeší i jiné výzkumy, například z důvodu potřeby uživatelů cloudových služeb. Viz: CHAI, Xiuli, WANG, Yinjing, GAN, Zhihua, CHEN, Xiuhui, ZHANG, Yushu. Preserving privacy while revealing thumbnail for content-based encrypted image retrieval in the cloud. *Information Sciences*. 2022, č. 604, s. 115–141. Citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://doi.org/10.1016/j.ins.2022.05.008>.

¹⁵ Průměrný uživatel strávil v roce 2022 denně téměř 2,5 hodiny na sociálních sítích. *statista.com*, Publikováno dne 22.8.2023, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://www.statista.com/statistics/433871/daily-social-media-usage-worldwide/>.

¹⁶ Například skupinová fotografie zobrazující vícero uživatelů v jednom obrazovém souboru.

¹⁷ SHIMONO, Akari, KAKUI, Yuki, YAMASAKI, Toshihiko. Automatic YouTube-Thumbnail Generation and Its Evaluation. In: CHU, Wei-Ta, IDE, Ichiro (eds.). *Proceedings of the 2020 Joint Workshop on Multimedia Artworks*

fotografie a videa přizpůsobeny a nepřímo tak uživatele pobízí, aby na sociální síť obrazový obsah nahrávali. Kromě uceleného doporučení na posuzování thumbnails v rámci žádosti o aplikaci práva být zapomenut se tak autor zaměří i na to, zda a jaký vliv bude mít rozsudek C-460/20 na fotografie a videa umístěné na sociální síť, kvůli kombinaci velkého množství tohoto typu obsahu a osobních dat v nich obsažených a tím doplnit některé neznámé, které vyplynuly z chybějící komplexní analýzy a dostatečného zdůvodnění v rozsudku případu C-460/20.

1.1 Osobní informace v textové vs. obrazové formě z pohledu práva být zapomenut

Zmiňované thumbnails jsou pouze zmenšeniny většího souboru, je tedy třeba zaměřit se na počet veřejně dostupných původních obrazových souborů, ze kterých thumbnails vznikají, či mají potenciál vzniknout. Na internetu lze dohledat velké množství obrázků, k roku 2023 jich bylo v Google Image Search indexováno přibližně 136 miliard,¹⁸ a samotný počet všech obrazových souborů strmě narůstá, přibližně o 1,168 triliónů za rok.¹⁹ Rozhodnutí ve věci C-460/20 představuje posun ve výkladu práva být zapomenut článku 17 nařízení GDPR a je tedy vhodné zabývat se tím, o jak velkou změnu oproti dosavadnímu výkladu se jedná. Jak již bylo zmíněno v úvodu, dosavadní judikatura Evropského soudního dvora se týkala výsledků vyhledávání, kdy byly k nalezení osobní údaje v psané podobě. Ať se jednalo o samotné žádosti o odstranění těchto osobních informací,²⁰ nebo otázky teritoriálního omezení práva být zapomenut,²¹ vždy se jednalo o aplikaci práva být zapomenut v souvislosti s psaným textem. V případě rozšíření dosavadního chápání práva být zapomenut i na obrazový obsah je otázkou, zda a případně jaký mají mezi sebou psaný a obrazový obsah vztah. Velký senát Soudního dvora se tímto vzájemným vztahem v případě C-460/20 zabýval a došel ke stejnému závěru jako Evropský soud pro lidská práva v případě *Von Hannover v. Německo*,²² kdy je v rozsudku konkrétně napsáno, že „...má ochrana práva na soukromý život v tomto

Analysis and Attractiveness Computing in Multimedia. New York: Association for Computing Machinery, 2020, s. 25-30. Citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://dl.acm.org/doi/abs/10.1145/3379173.3393711>.

¹⁸ BROZ, Matic. Number of Photos (2023): Statistics, Facts, & Predictions. *phototutorial.com*, publikováno dne 10.3.2023, citováno dne 13.4.2023. Dostupné online na: <https://phototutorial.com/photos-statistics/>.

¹⁹ MITCHELL, Nicholas. How Many Images Are on The Internet? (and Other Fascinating Facts). *photodoto.com*, citováno dne 13.4.2023. Dostupné online na: <https://www.photodoto.com/images-on-the-internet/>.

²⁰ Rozsudek ze dne 13. května 2014, *Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, C 131/12, ECLI:EU:C:2014:317.

²¹ Rozsudek ze dne 24. září 2019, *Google LLC proti Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL) za účasti Wikimedia Foundation Inc., Fondation pour la liberté de la presse, Microsoft Corp., Reportes Committee for Freedom of the Press a dalších, Article 19 a dalších, Internet Freedom Foundation a dalších, Veřejného ochránce práv*, C-507/17, ECLI:EU:C:2019:772; Rozsudek ze dne 24. září 2019, *G.C., A.F., B.H., E.D., proti Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL) za účasti předsedy vlády, Google LLC, právní nástupkyně Google Inc.*, C-136/17, ECLI:EU:C:2019:773.

²² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. února 2012, *Von Hannover v. Německo*, převážně body 95, 96, 103.

*kontextu zvláštní význam, jelikož fotografie mohou předávat zvláště osobní, ba i intimní informace o jednotlivci nebo jeho rodině.*²³

Fotografie tak může mít vypovídající hodnotu sama o sobě a může sdělovat osobní údaje jednotlivce bez nutnosti jakéhokoliv textového komentáře. Taktéž text může obsahovat osobní údaje bez nutnosti doplnění o grafickou podobu. Jedná se tedy o dva samostatné zdroje osobních údajů. Z hlediska vztahu mezi písemnou a obrazovou podobou Evropský soudní dvůr v rozhodnutí, považuje obrazovou podobu ve formě thumbnails za větší zásah do základních práv jednotlivce než v písemné formě. Za obzvlášť intenzivní zásah to považuje z důvodu seskupení všech informací týkajících se subjektu údajů nacházejících se na internetu při vyhledávání podle jména.²⁴

Soudní dvůr také fotografie řadí do zvláštní kategorie osobních údajů, kdy fotografie mohou být nositeli citlivých údajů. Zařazení do zvláštní kategorie osobních údajů, vzhledem k možnému výraznému zásahu do ochrany osobnosti, se zde jeví jako logické, jelikož samotná fotografie může prozradit hned několik z osobních údajů zmíněných v článku GDPR o zpracování zvláštních kategorií osobních údajů,²⁵ jako jsou rasový či etnický původ, politické názory, náboženské vyznání či filozofické přesvědčení, nebo členství v odborech, za účelem jedinečné identifikace fyzické osoby či o sexuálním životě nebo sexuální orientaci fyzické osoby.

Z výše dovozeného se jeví jako předpokládané, že k obrazovému obsahu nahrávanému na internet se bude i mezi uživateli přistupovat výrazně opatrněji než k textovému obsahu, jelikož oni sami touto formou mohou sdílet více osobních informací. V praxi tomu tak není. Počet obrazového obsahu neustále exponenciálně narůstá.²⁶ Snahu o vysvětlení tohoto fenoménu měli akademici z Carnegie Mellon University z Pittsburgu, kteří ve svém výzkumu zjistili, že uživatelé povětšinou mají povědomí o nebezpečí na internetu s ohledem na osobní údaje a znalosti, jak se chránit, ale v praxi se tak nechovají.²⁷ V kapitole 4.3.2 studie se uvádí, že častými důvody uživatelů je nezájem se chránit během pobytu na internetu, ať již z pocitu nezajímavosti pro ostatní, nebo pocitu neděláním ničeho nelegálního, tudíž se není třeba chránit, či z finančních důvodů. „*Nemám moc peněz, abych si dělal starosti*“, jak uvedli někteří účastníci výzkumu. Druhým častým důvodem je pak pocit, že uživatel na internet nedává příliš osobních informací, a tudíž není co chránit.²⁸ Svou roli hraje taky rozvoj spe-

²³ Rozsudek ze dne 8. prosince 2022, *TU, RE v. Google LLC*, C-460/20, ECLI:EU:C:2022:962, bod 95.

²⁴ Tamtéž, bod 104. V tomto bodě také ESD rozlišuje původní obrázek a thumbnails jako 2 samostatné výsledky vyhledávání.

²⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES, čl. 9.

²⁶ BROZ, Matic. Number of Photos (2023): Statistics, Facts, & Predictions. *phototutorial.com*, publikováno dne 10.3.2023, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://phototutorial.com/photos-statistics/>.

²⁷ KANG, Ruogu, DABBISH, Laura, FRUCHTER Nathaniel, KIESLER, Sara. „My Data Just Goes Everywhere:” User Mental Models of the Internet and Implications for Privacy and Security. In: CRANOR, Lorrie Faith, BIDDLE, Robert (eds.). *SOUPS '15: Proceedings of the Eleventh USENIX Conference on Usable Privacy and Security*. Ottawa: USENIX Association, 2015 s. 47. Citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://www.usenix.org/system/files/conference/soups2015/soups15-paper-kang.pdf>.

²⁸ Tamtéž, podkapitola 4.3.2.

cifických webových stránek, tzv. sociálních sítí, které k tomu, aby uživatel sdílel informace o sobě a nahrával obrazový obsah přímo vybízí, například Instagram, TikTok a Snapchat. Což v kontrastu s tím, co o obrazovém obsahu říká judikatura, je velkým problémem ochrany osobních údajů.

2. Právo být zapomenut vs. sociální sítě

S ohledem na narůstající počet obrázků na internetu, a to nejen z důvodu podceňování ochrany osobních údajů ze strany uživatelů internetu, a rozsudek ESD ve věci C-460/20 který se obrazovým obsahem zabývá, je zajímavé zamyslet se, kde je největší potenciál výskytu obrázků obsahujících osobní údaje a kde tedy bude mít zmíněný judikát největší přínos pro praxi. Autor předpokládá, že tomu tak bude právě u sociálních sítí, jelikož fungování sociálních sítí je postaveno na sdílení obsahu uživatele s dalšími uživateli dané sociální sítě tak, aby docházelo ke sdílení osobních zážitků a pocitů nejlépe formou obrazových příspěvků ihned v daném okamžiku prožívání. To může vést k tlaku uživatele na co nejrychlejší přidávání obrazového obsahu do online prostoru a z toho může vyplývat krátký časový prostor pro uvážení daného uživatele, zda opravdu chce takový obsah sdílet a zda daný status neobsahuje některé jeho osobní informace, které s ostatními sdílet nechce. Z těchto důvodů se tato kapitola bude věnovat praktickému dopadu práva být zapomenut a rozsudku C-460/20 právě na sociální sítě a bude se snažit předložit dopad zmíněného rozsudku na časté situace z praxe uživatelů sociálních sítí, s objasněním kdy a za jakých okolností by bylo možné na ně aplikovat právo být zapomenut.

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, na internetu se nachází výrazné množství obrázků, jejichž počet je prakticky nemožné to přesně určit, a toto číslo se každým rokem zvýší o přibližně o 1,168 trilionu.²⁹ Pro účely příspěvku však není podstatné celkové množství obrázků na internetu, ale dva konkrétnější údaje.³⁰ Protože se příspěvek zaměřuje na obrázky a thumbnails z pohledu práva být zapomenut, je důležité, kolik z celkového množství obrázků je indexováno ve vyhledávacích, protože pouze takové obrázky lze najít a označit jako výsledky vyhledávání, a tudíž je na ně možné aplikovat právo být zapomenut. K celkovému počtu nelze dojít sečtením všech indexovaných obrázků ve všech vyhledávacích, protože je zde oprávněné předpokládat, že většina indexovaných obrázků bude shodná ve všech vyhledávacích. Navíc provozovatelé vyhledávačů neposkytují informace o počtu indexovaných obrázků, tudíž se jedná o odhad vytvořený na základě jednorázově potvrzených počtů. Server Photutorial tak předpokládá, na základě předchozích potvrzených informací a rychlosti přibývání obrázků na internetu, že v roce 2023 se počet indexovaných obrázků v Google vyhledávači dostane na číslo přibližně 136 miliard a vzhledem k rychlosti nahrávání nových obrázků na internet očekává, že v roce 2030 se počet obrázků téměř ztrojnásobí.³¹ Druhým důležitým údajem je pro účely tohoto příspěvku také množství obrázků na sociálních sítích. I zde je velmi patrný strmý nárůst množství nahrávaných obrázků. Zatímco v roce 2014

²⁹ MITCHELL, Nicholas. *How Many Images...* Dostupné online na: <https://www.photodoto.com/images-on-the-internet/>.

³⁰ Respektive 3, protože první údaj lze rozložit na aktuální stav a odhadovaný počet v budoucnu.

³¹ BROZ, Matic. *Number of Photos (2023): Statistics...* Dostupné online na: <https://photutorial.com/photos-statistics/>.

nahráli uživatelé na sociální síť přibližně 1,8 miliardy fotek denně,³² v roce 2023 bylo na prvních 5 největších sociálních sítích³³ nahráváno denně přibližně 14 miliard obrázků.³⁴

Z předchozích částí příspěvku lze vyčíst možnost aplikovat právo být zapomenut na obrazové soubory ve formě thumbnails a také aktuálnost možnosti této aplikace z důvodu stále rychle se zvětšujícího množství fotografií a obrázků na internetu každým dnem a taktéž jejich indexace ve vyhledávacích. Svůj podíl na tom mají i sociální síť, které se staly mnohem oblíbenější, a především fakt, že jsou sociální síť navrženy pro sdílení obrázků mezi uživateli, což jedince přímo vybízí, aby na internet umisťovali další a další fotky ze svého života, a vzhledem k rozšíření smartphonů, aby tomu tak bylo učiněno ihned v daném okamžiku. Uživatelé tak umisťují fotografie o aktuálním stavu převážně na základě emocí, bez většího promyšlení možných dopadů, či zda budou chtít mít dané zaznamenaná události na svých sociálních sítích i v budoucnu, což můžou být snímky z oslav, kdy subjekt údajů nemusí být v takovém stavu, aby dokázal plně zhodnotit důsledky svého jednání, případně jsou zveřejněny uživatelem odlišným od subjektu údajů. Vzhledem i k samotnému nárůstu uživatelů sociálních sítí, kterých bude dle odhadů dále přibývat,³⁵ se zde zvyšuje potenciál pro zasílání žádostí o odstranění fotografií ze sociálních sítí dle práva být zapomenut.

2.1 Typologie sociálních sítí

Sociální síť existují již několik let,³⁶ a stále se vyvíjejí, aby byly pro uživatele co nejzajímavější, protože dle množství uživatelů generují soukromé společnosti provozující sociální síť zisk. Sociální síť lze rozdělit dle typu například na profesní a volnočasové/osobní,³⁷ profilové a obsahové,³⁸ či komunitní a otevřené.³⁹ Podrobněji se analýzou sociálních sítí zabývá například Shazia Tabassum a kolektiv.⁴⁰ Z hlediska příspěvku je ovšem třeba využít typologii sociálních sítí s ohledem na právo být zapomenut. Jelikož právo být zapomenut lze aplikovat na výsledky vyhledávání, je primárně nutné, aby se obsah ze sociálních sítí dostal do výsledků vyhledávání, a tudíž by se na tento obsah dalo žádat o aplikaci práva být zapo-

³² EDWARDS, Jim. *PLANET SELFIE: We're Now Posting A Staggering 1.8 Billion Photos Every Day*. *businessinsider.com*, publikováno dne 28.5.2014, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://www.businessinsider.com/were-now-posting-a-staggering-18-billion-photos-to-social-media-every-day-2014-5>.

³³ WhatsApp, Snapchat, Facebook, Instagram, Flickr.

³⁴ BROZ, Matic. *Number of Photos (2023): Statistics*,... Dostupné online na: <https://photutorial.com/photos-statistics/>.

³⁵ GAUBYS, Justas. *How Many People Use Social Media in 2023?* *oberlo.com*, publikováno leden 2023, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://www.oberlo.com/statistics/how-many-people-use-social-media>.

³⁶ Facebook vznikl v roce 2004 pro studenty Harvard University, pro širokou veřejnost je dostupný od roku 2006.

³⁷ Z profesních např. LinkedIn vs. Facebook, který je spíše osobní.

³⁸ Z profilových např. Instagram, kde je třeba mít účet vs. Youtube, kde vytvoření účtu není podmínkou přístupu na něj. Samotné obsahové sociální síť lze pak ještě dělit na všeobecné sociální síť, kde jsou různé typy obsahu a specializované sociální síť zaměřené jen na konkrétní obsah, což můžou být videa, fotografie, text, aj.

³⁹ Komunitní je např. Reddit, kde jsou tematické podstránky (tzv. *subreddity*), naopak např. u sociální sítě Tumblr se tvoří uzavřené komunity.

⁴⁰ TABASSUM Shazia, PEREIRA F.S. Fabiola, FERNANDES Sofia, GAMA João. *Social network analysis: An overview*. *WIRES Data Mining Knowl Discov*. 2018, roč. 8, č. 5. citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/widm.1256>

menut. Zároveň musí platit, že výsledek vyhledávání lze přiřadit ke konkrétnímu subjektu údajů, ke kterému patří.⁴¹ Z toho vyplývá, že z hlediska práva být zapomenut se lze zaměřit na sociální síť profilové, jelikož každý uživatel, který si musí založit profil na dané sociální síti pak veškerou svou aktivitu váže na daný profil a zanechává svou digitální stopu. Tím lze najít spojitost mezi subjektem údajů, tedy profilem, a obsahem jenž tento profil zveřejní. Některé sociální síť navíc umožňují k jednomu obsahu pomoci označení přiřadit i další profily, tedy další subjekty údajů. Těchto označení využívají i vyhledávače, které při zobrazení výsledků vyhledávání přiřadí obsah k subjektům údajů, které jsou v daném obsahu na sociální síti označeny.⁴² Zároveň musí být obsah zveřejněný na sociální síti veřejně dostupný všem uživatelům sociální sítě, protože jedině takový obsah vyhledávač při vyhledávání nalezne a zobrazí. Do výběru tak nelze začlenit sociální síť založené na posílání zpráv jen mezi uživateli, jako například WhatsApp,⁴³ ale pouze ty, u kterých je obsah zveřejňován veřejně. Z aktuálně nejpoužívanějších a největších sociálních sítí tyto podmínky splňují bez výhrad síť Facebook a Instagram, s menšími výhradami, tedy menší výskyt přímého propojení mezi obsahem a profilem dané osoby, pak síť Youtube a TikTok. V případě screenshotování a následného uploadu obsahu lze zde také zařadit síť Snapchat, u které se jedná o nechtěný, avšak častý jev.⁴⁴

3. Kdo se ráno nestydí, ten se večer nebavil?

Stále se zvyšující průměrná doba uživatelů stravená na sociálních sítích a sociální síť postavené na principu sdílení okamžiků ze svého života nabízející „odměnu“ za úspěšné příspěvky,⁴⁵ jsou základním kamenem pro vpuštění online uživatelů do soukromí jednotlivce. Pa-

⁴¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES, čl. 17, odst. 1.

⁴² Vyhledávače aktuálně využívají pro vyhledávání i umělou inteligenci (AI), která dokáže z jediné indexované fotografie jednotlivce dohledat i další jeho fotografie na internetu, na kterých již daná osoba není indexována, ale AI je najde na základě podobnosti ve tváři.

⁴³ A primárně zde nelze zařadit ani Snapchat, u něj je však časté screenshotování fotografií, které se poté mohou objevit veřejně dostupné bez vědomí a souhlasu subjektu údajů a na tyto situace se již právo být zapomenut vztahuje.

⁴⁴ Což dokazují např. výzkumy: MANDAU, Morten Birk Hansen. „Snaps“, „screenshots“, and self-blame: A qualitative study of image-based sexual abuse victimization among adolescent Danish girls. *Journal of Children and Media*, 2021, roč. 15, č. 3, s. 431-447; nebo HANDYSIDE, Sarah, RINGROSE, Jessica. Snapchat memory and youth digital sexual cultures: mediated temporality, duration and affect. *Journal of Gender Studies*, 2017, roč. 26, č. 3, s. 347-360.

⁴⁵ Kolektiv psychologů a psychiatrů zkoumal, zda uživatelé sociálních sítí opakovaně přidávají obsah na sociální síť s vidinou odměny podobně jako krysy v experimentální metodě „Skinner box“ mačkaly páčku, aby se jim dostalo odměny. V experimentu tuto teorii potvrdili a upozornili na možnost vypěstování si závislosti na tomto systému internetových odměn v podobě reakcí „to se mi líbí“, srdíček a dalších emoji. Viz: LINDSTRÖM, Björn, BELLANDER, Martin, a kol. A computational reward learning account of social media engagement. *Nature Communications*. 2021, roč. 12. Citováno dne 13.4.2023. Dostupné online na: <https://rdcu.be/c9PDF>. Zvlášť náchylní k závislosti jsou dospívající. Viz: CRONE, Eveline A., KONIJN, Elly A. Media use and brain development during adolescence. *Nature Communications*. 2018, roč. 9, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://rdcu.be/c9NOW>.

radoxní přitom je, že počet líků či sdílení sám o sobě nevypovídá o kvalitě obsahu, k čemuž dochází například Paolo Galeazzi a kolektiv.⁴⁶ Při zjištění, že procentuálně nejvíce uživatelů z věkových skupin 18-29, 30-49, 50-64 a 65+ jsou uživatelé v kategorii 18-29⁴⁷ a veskrze pozitivní přijímání fotografií a videí obsahující alkohol uživateli sociálních sítí,⁴⁸ lze logicky vysvětlit množství těchto fotografií a videí na sociálních sítích.⁴⁹ Zároveň je souvisejícím negativním jevem spojeným s mládeží ve věku 13-29 a jejich vysokou průměrnou dobou strávenou na sociálních sítích založených na sdílení obrazových souborů (zejména Snapchat a Whatsapp, ale využívají se i ostatní) problém tzv. *sextingu* a *reverzního porna*.⁵⁰ Jenže sociální sítě nefungují pouze pro nahrávání obsahu, ale i pro zobrazování obsahu cizího. Některá personální oddělení firem tak také zkoumají obsah sociálních sítí uchazečů o zaměstnání jako jeden z kroků přijímacího pohovoru.⁵¹

Při přidávání fotek z večírků, či akcí s konzumací alkoholu tak jednotlivec může bez kritického rozmyšlení zveřejnit fotografie, za které bude na jednu stranu odměňován množstvím „lajků“, a na druhou stranu může být současně za ty samé fotografie penalizován ve svém profesním životě. Samotný problém lze rozdělit do dvou kategorií, významnou roli v tomto navíc hraje i typ sociální sítě. Jednodušší je situace, kdy dané inkriminované fotografie umístí na internet sám uživatel, uvědomí si že dané fotografie již nechce sdílet s veřejností a sám tyto fotografie smaže ze sociální sítě. I když vyhledávače své výsledky vyhledávání aktualizují po určité době a tedy by smazaly dané thumbnails z výsledků vyhledávání po určité době samy, může uživatel navíc nahlásit smazaný obsah vyhledávači pro urychlení odstranění náhledu již neexistujícího odkazu.⁵² Druhá kategorie jsou situace, kdy subjekt údajů není zároveň nahrávajícím uživatelem fotografie na sociální sítě. Toto ostatně může být pokračování situace z první kategorie, kdy subjekt údajů sice fotografii smaže a dokon-

⁴⁶ GALEAZZI, Paolo, RENDSVIG, Rasmus, SLAVKOVÍK, Marija. Improving Judgment Reliability in Social Networks via Jury Theorems. In: BLACKBURN, Patrick, LORINI, Emiliano, GUO, Meiyun (eds). *Logic, Rationality, and Interaction. LORI 2019. Lecture Notes in Computer Science*. Berlin: Springer, Berlin, 2019, s. 230-243.

⁴⁷ WOODWARD, Matthew. Social Media Addiction Statistics: Who Is Addicted And What Are The Consequences searchlogistics.com, publikováno dne 8.4.2023, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://www.searchlogistics.com/grow/statistics/social-media-addiction-statistics/>.

⁴⁸ „That is, alcohol posts receive many likes and comments, and these comments are mostly positive about the post.“ HENDRIKS, Henneke, PUTTE, Bas Van den, GEBHARDT, Winifred A., MORENO, Megan A. Social Drinking on Social Media: Content Analysis of the Social Aspects of Alcohol-Related Posts on Facebook and Instagram. *Journal of Medical Internet Research*, publikován dne 22.6.2018, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6035352/>.

⁴⁹ „...that 51.1 % (90/176) of participants with a Facebook profile had at least 1 alcohol post on their profile during the past recorded year. On Instagram, 28 % (24/85) of participants had a profile with at least 1 alcohol post.“ Tamtéž.

⁵⁰ MANDAU, Morten Birk Hansen. „Snaps“, „screenshots“, and self-blame: A qualitative study of image-based sexual abuse victimization among adolescent Danish girls. *Journal of Children and Media*, 2021, roč. 15, č. 3, s. 431-447.

⁵¹ Že se jedná o rozšířený jev svědčí množství literatury pro personalisty, např. HEADWORTH, Andy. *Social media recruitment: How to successfully integrate social media into recruitment strategy*. Londýn: Kogan Page, 2015, 224 s.

⁵² Příklad formuláře: Odstranění zastaralého obsahu. *google.com*. citováno dne 13.4.2023. Dostupné online na: <https://support.google.com/websearch/answer/6349986>.

ce o tom skrze formuláře informuje vyhledávače pro co nejrychlejší odstranění jakékoliv zmínky o dané fotografii. Jenže i zde je nutné pamatovat na rčení *internet nezapomíná*, tedy u čehokoliv, co se kdy nahraje na internet nikdy není mít 100% jistotu, že se po smazání daná fotografie již nikdy neobjeví. Stále je zde poměrně velká pravděpodobnost, že po dobu existence fotografie na internetu si ji mohl kdokoliv, kdo k ní měl přístup stáhnout a v budoucnu ji opět nahrát na internet ať již veřejně, či formou sdílení skrze zprávy. Do druhé kategorie však patří i situace, kdy se daná fotografie na internet poprvé dostane od uživatele odlišného od subjektu údajů. Zde již subjekt údajů nemá možnost fotografii, či fotografie odstranit sám. Nelze zapomínat na možnost nahlášení dané situace samotné sociální síti, ovšem z provedených výzkumů vyplývá, postup sociální sítě (Facebooku) byl pomalý a na některá nahlášení dokonce ani nezareagoval.⁵³ Jako racionální řešení se tak zde nabízí využití práva být zapomenut.

V judikátu C-460/20 jsou zmiňovány pouze fotografie, případně thumbnails, na kterých jsou subjekty údajů podávající žádost o jejich odstranění z výsledků vyhledávání skrze aplikaci práva být zapomenut. Ve zmiňovaných případech z oslav je však pravděpodobné, že na fotografiích, jenž bude chtít subjekt údajů odstranit, bude vícero fyzických osob. Zde bude velmi záležet na konkrétním případě, kdy bude třeba vyvažovat všechna dotčená práva s ohledem na konkrétní okolnosti. U akce určené pro veřejnost každý účastník „*musí počítat s tím*“,“⁵⁴ že bude vyfotografován a že jeho fotografie mohou být zveřejněny. A to například na sociálních sítích daného klubu, pořadatele akce, či dalších, kteří se pravděpodobně budou odvolávat např. na svobodu umělecké tvorby. Na druhou stranu je třeba připomenout, že ani tyto fotografie nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy vyfotografovaného jedince a musí užita přiměřeným způsobem.⁵⁵ Nesmí tedy jedince znevažovat, ani vyobrazovat v nelichotivé či znevažující situaci. Jelikož hodnocení „nelichotivé či znevažující situace“ je značně subjektivní, a z hlediska práva se taktéž jedná o neurčitý právní pojem, jenž nemá přesnou definici, je nasnadě, že toto rozhodnutí by měl učinit subjekt údajů sám.⁵⁶ Protistrana samozřejmě může namítat právo veřejnosti být informován, či svobodu umělecké tvorby, ale zásah do ochrany osobnosti je natolik výrazný negativní jev, že by mělo dojít k posouzení žádosti o smazání dané fotografie z výsledků vyhledávání dle čl. 17 GDPR⁵⁷ bez ohledu na to, zda se na fotografii nachází subjekt údajů sám, či se jedná o fotografii s vícero osobami.

⁵³ Vyšetřování newyorské advokátní kanceláře, která se pod falešnou identitou vydávala za nezletilé uživatele, aby na své odhalené fotografie nalákala sexuální predátory a sledovali tak skutečnou praxi Facebooku při odstraňování problematického obsahu. S.9 TSAOUSSI, Aspasia. Facebook, Privacy and the Challenges of Protecting Minors on Social Networking Sites. SSRN, publikováno dne 20.4.2011, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1878035.

⁵⁴ Rozsudek zemského soudu v Cáchách ze dne 14. 2. 1958, sp. zn. 5 S 411/57.

⁵⁵ Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1677/2011; a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 30 Cdo 92/2018.

⁵⁶ Jak se stalo např. v nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 154/97, kde fotografie J.H. byla na stránce časopisu REFLEX společně s negativními nadpisy a J.H. to identifikoval jako zásah do svých osobních práv a Ústavní soud mu dal za pravdu.

⁵⁷ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES, čl. 17.

3.1 Je úsloví stále aktuální?

Pohledem práva být zapomenut se může jevit popisovaná situace banálně jednoduchá a jasná. Fotografie z konkrétní sociální sítě se dostane do výsledků vyhledávání ve formě thumbnail, navíc je přímo spjata se jménem subjektu údajů, který si nepřeje, aby byly tyto obrazové soubory ve výsledcích vyhledávání zobrazovány a na fotografie z oslav a večírků se na první pohled bude obtížně aplikovat některá z výjimek uváděných v odstavci 3 práva být zapomenut.⁵⁸ Tuto teorii navíc ještě potvrzuje i rozsudek v případě C-460/20, tedy že fotografie je zvlášť intenzivní zásah do práv jednotlivce.⁵⁹ Obecně by se tedy dalo předpokládat, že žádostem o právo být zapomenut v případech sociálních sítí bude vyhověno a vyhledávače tak budou muset odstranit dané thumbnails z výsledků svých vyhledávání.

Jenomže lidská práva, speciálně ta zaměřující se na ochranu osobních údajů, nelze posuzovat z obecného hlediska právě z důvodu velmi citlivé oblasti zásahu do práv jednotlivce. Jak bylo řečeno v příspěvku výše, je třeba o vyvažování jednotlivých práv u každého jednotlivého případu individuálně. Jak již bylo judikováno Soudním dvorem v minulosti, větší zásah zpracování zvláštních kategorií osobních údajů, kam Soudní dvůr zařadil i fotografie a thumbnails,⁶⁰ neznamená automatické uplatnění práva být zapomenut, ale větší důraz na kvalifikovanější rozhodovací proces,⁶¹ kdy je třeba vzít v potaz všechny právní normy, jenž se k danému případu váží, tedy například i protichůdné právo veřejnosti být informován a v rozhodnutí všechna tato práva adekvátně vyvážit. Současně by tato rozhodnutí měla navazovat na předchozí rozhodnutí Evropského soudního dvora a Evropského soudu pro lidská práva v rámci zásady předvídatelnosti práva.

Právě Evropský soud pro lidská práva zamítl žádost o aplikaci práva být zapomenut, či anonymizaci ve výsledcích vyhledávání spojující dva nevlastní bratry s vraždou herce, a to z důvodu, že žalobci opakovaně vyvolávali debatu o jejich případu a sami kvůli tomu kontaktovali média po více než patnácti letech od činu.⁶² Opakovaným jednáním a medializací svého případu tak nemohli plnit definici snahy o skrytí dané informace. V případě vyhovění jejich žádostem by navíc došlo k porušení práva veřejnosti na informace, neboť negativní zprávy by byly odstraněny a k dispozici by byly jen ty, které sdělili bratři sami. Cíleně by tak upravili svou digitální stopu s absencí všech relevantních informací, což je nežádoucí jev. Opakované sdílení obdobných informací jako důvod pro zamítnutí žaloby v tomto případě lze vnímat i u sociálních sítí. Uživatelé sociálních sítí, jenž přidávají fotografie z akcí, či jsou přidávány fotografie s nimi, tak totiž většinou činí opakovaně, nikoliv jednorázově.⁶³ Právo být zapo-

⁵⁸ Tamtéž, čl. 17 odst. 3.

⁵⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. února 2012, *Von Hannover v. Německo*, body 95, 96, 103.

⁶⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. prosince 2022, *TU, RE v. Google LLC*, C-460/20, ECLI:EU:C:2022:962.

⁶¹ Rozsudek ze dne 24. září 2019, *GC, AF, BH, ED proti Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL) za účasti: předsedy vlády, Google LLC, právní nástupkyně Google Inc.*, C-136/17, ECLI:EU:C:2019:773.

⁶² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. června 2018, č. 60798/10 a 65599/10 – *M. L. a W. W. proti Německu*.

⁶³ Průměrně má uživatel 4-5 takových fotografií ročně v závislosti na typu sociální sítě. HENDRIKS, Henneke, PUTTE, Bas Van den, GEBHARDT, Winifred A., MORENO, Megan A. Social Drinking on Social Media: Content Analysis of the Social Aspects of Alcohol-Related Posts on Facebook and Instagram. *Journal of Medical*

menut je aktuálně vnímáno jako právo na odstranění jednorázové či krátkodobé situace v životě jednotlivce, který chce informace o ní nechat zapomenout pro veřejnost a které mohou ovlivnit pověst osoby. Důvody a výjimky v GDPR⁶⁴ se snaží o vyvažování nejen mezi ochranou osobních údajů jednotlivce a práva veřejnosti být informován, ale také zohledňují i chování jednotlivce, který by se měl na ochraně svých osobních údajů preventivně podílet a nespolehat se jen na právo být zapomenut. Z toho důvodu tak autor příspěvku shledává při žádosti o odstranění konkrétní fotografie, či thumbnails ze sociální sítě ve výsledcích vyhledávání jako přitěžující okolnost existenci obdobných fotografií uživatele v minulosti. Určitou námitkou zde může být styl fungování sociálních sítí spočívající v „odměňování“ uživatele v podobě oblíbenosti na nich a náznaky návykovosti, ovšem fotografie nejsou kresbou imaginárních situací, ale přesným obrazem skutečných událostí. Jedinec, který chodí na párty, konzumuje alkohol či omamné látky, či opakovaně porušuje konsenzus dobrého chování tak opravdu musí činit, aby mohly fotografie toto dokumentující vzniknout.⁶⁵ A toto bude, i v kontextu rozsudku ESLP ve věcech č. 60798/10 a 65599/10,⁶⁶ hrát negativní roli. Předpoklad snadného odstranění fotografií a thumbnails ze sociálních sítí, jak byl popisován na začátku této podkapitoly, se tak nepotvrdil.

Z hlediska nalezení odpovědi na otázku, zda bude stále aktuální úsloví „*kdo se ráno nestydí, ten se večer nebavil*“ i v době existence práva být zapomenut, nebo se již jedná pouze o historismus, jelikož všechny vzpomínky a důkazy z předchozí noci je možné jednoduše „zapomenout“ lze konstatovat, že toto přísloví se nestalo přežitkem. Právě na příkladu příspěvků na sociálních sítích, kde se nejčastěji fotografie z večírků a oslav objevují to jde velmi prokazatelně dovodit. Aplikovat právo být zapomenut na obrazové soubory ze sociálních sítí lze, ovšem autor příspěvku neočekává výrazné procento kladných vyřízení těchto žádostí z důvodu, že mnozí uživatelé sociálních sítí přidávají tyto či obdobné fotografie opakovaně, čímž se z daných situací nestává skutečnost, která by mohla ovlivnit pověst subjektu údajů, ale spíše součást životního stylu. Významnou roli zde hraje rozsudek ve věcech č. 60798/10 a 65599/10,⁶⁷ kdy byly žádosti o odstranění citlivých informací zamítnuty právě z důvodu opakovaného jednání a medializace subjekty údajů ve stejném případě. Průměrný uživatel sociálních sítí Facebook, Instagram, Youtube a TikTok se tak stále bude moci ráno „stydět“

Internet Research, publikováno dne 22.6.2018, citováno dne 12.4.2023. Dostupné online na: [<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6035352/>].

⁶⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES, čl. 17, odst. 1, odst. 3.

⁶⁵ Pokud se nejedná o obrazové soubory vytvořené AI. Aktuální trend tvorby „fotografií“ skrze umělou inteligenci je z pohledu ochrany osobních práv i tématu příspěvku nebezpečným prvkem, jelikož je téměř nemožné rozlišit skutečnou fotografii a tu vytvořenou AI. V případě žádosti aplikace práva být zapomenut by měla být „fotografie“ od AI posouzena jako lživá informace a mělo by být právo být zapomenut aplikováno. Rozsudek ve věci C-460/20 se zabýval tím, kdo má v případě žádosti o právo být zapomenut důkazní břemeno. V aktuálních právních výzkumných otázkách je ovšem třeba se zabývat dokazáním neexistence situace na obrázku a prokázání že jde pouze o výtvar AI. Což vzhledem k těžkému rozlišování je extrémně obtížné a dostáváme se k právně-filosofické otázce „Jak mám dokázat něco co nejsem?“.

⁶⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. června 2018, č. 60798/10 a 65599/10 – *M. L. a W. W. proti Německu*.

⁶⁷ Tamtéž.

za to, jak se předchozí večer bavil. A to pravděpodobně až do dalšího příspěvku z večírku v budoucnu.

Závěr

Neustálý a rychlý rozvoj moderních technologií je třeba bedlivě sledovat z pohledu ochrany lidských práv, jelikož pomalá reakce může být velký negativní dopad do osobnostních práv jednotlivce. V případě moderních lidských práv, jako tomu je například u práva být zapomenut, tak výraznou roli hrají nejen právní prameny, ale i judikatura, která dokáže rychleji reagovat na vývoj moderních technologií, než novelizace směrnice či nařízení. Takovým judikátem je i rozhodnutí ve věci C-460/20,⁶⁸ kdy je poprvé zmíněna možnost aplikace práva být zapomenut na obrazové soubory a jejich thumbnails. Společně s velmi rychlým nárůstem množství fotografií a videí na internetu a množstvím osobních informací, které tyto obrazové soubory obsahují,⁶⁹ lze předpokládat, že toto rozhodnutí bude mít výrazný dopad do praxe. I přes tento potenciál využití rozhodnutí v praxi však odůvodnění v něm psané neposkytuje příliš konkrétních vodítek aplikace, a tak nabízí více otázek než odpovědí, obdobně jako tomu bylo u rozsudku ve věci C-131/12.⁷⁰ Z toho důvodu se autor v tomto příspěvku snažil o analýzu dopadu rozhodnutí na situace, ve kterých očekává největší přínos tohoto rozhodnutí.

I když je nárůst obrazových souborů na internetu razantní, největší nárůst těchto souborů vykazuje konkrétní typ webových stránek, kterými jsou sociální sítě. Právo být zapomenut však nelze aplikovat na všechny sociální sítě, ale jen na ty, které současně kombinují profilovou strukturu a veřejně či komunitně dostupné příspěvky, aby bylo možné je nalézt ve výsledcích vyhledávání a zároveň bylo možné spojit tyto příspěvky s konkrétním profilem, tedy uživatelem. Z nejpoužívanějších sociálních sítí splňují zmiňované podmínky bez výhrad sítě Facebook a Instagram, s menšími výhradami, tedy menší výskyt přímého propojení mezi obsahem a profilem dané osoby pak sítě Youtube a TikTok. Příspěvek se věnoval i pojmu „thumbnail“ jakožto zmenšenému náhledu obrazového souboru. Pro účely příspěvku bylo třeba zdůraznit, že se nejedná pouze o zmenšeniny fotografií, ale thumbnails lze získat i z videí, proto příspěvek zmiňuje i sociální sítě Youtube a TikTok, jejichž obsah je tvořen videi, ale i tento obsah má své thumbnails ve výsledcích vyhledávání, a tedy i na ně je možno aplikovat právo být zapomenut.

Rychle rostoucí množství obrazových souborů na sociálních sítích v kombinaci s „odměňováním“ uživatelů v podobě „lajků“ a většího dosahu obsahu mezi více uživateli při sdílení fotografií s alkoholem, z oslav a dalších citlivých situací, může vést k situacím, kdy bude subjekt údajů zpětně chtít, aby internet na konkrétní obrazový soubor, na kterém je v kom-

⁶⁸ Rozsudek ze dne 8. prosince 2022, *TU, RE v. Google LLC*, C-460/20, ECLI:EU:C:2022:962.

⁶⁹ Fotografie zasahují více do soukromí jednotlivce, jelikož obsahují více osobních informací než text. Rozsudek Soudního ze dne 8. prosince 2022, *TU, RE v. Google LLC*, C-460/20, ECLI:EU:C:2022:962.

⁷⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. května 2014, *Google Spain SL and Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, C 131/12, ECLI:EU:C:2014:317; a rozsudek Soudního dvora ze dne 9. března 2017, *Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura di Lecce proti Salvatore Mannimu*, C-398/15, ECLI:EU:C:2017:197.

promitující situaci, zapomněl. Ve své podstatě se tak může jevit, že právo být zapomenut aplikované na tyto situace narušuje konsenzus vazby mezi uvolněným chováním a následným přijetím následků svého chování, v České republice známým z úsloví „kdo se ráno nestydí, ten se večer nebavil“, jenž tento vztah aktivním výkladem posouvá ještě dále, tudíž může evokovat zdání, že pro dobře užitý večer je podmínkou se za něj ráno stydět. Byť zde tyto indicie byly, výzkum předkládaný v tomto příspěvku to nepotvrdil. Pro zdůvodnění je třeba zaměřit se na samotný smysl existence práva být zapomenut, dosavadní judikaturu a chování uživatelů na sociálních sítích. Právo být zapomenut nemá za cíl odstraňovat veškeré výsledky vyhledávání týkající se subjektu údajů, který je označí za nežádoucí, ale pouze ty, které mohou ovlivnit pověst osoby. Zároveň při posuzování žádostí musí vyvažovat mezi ostatními právy, např. právem veřejnosti být informován a souběžně posoudit žádost z hlediska podmínek a výjimek dle čl. 17 GDPR.⁷¹ Tento soubor pravidel je zde více než nutný, jelikož na jednu stranu je zveřejnění osobních údajů výrazný zásah do osobnostních práv, kdy je třeba nastalý stav rychle a efektivně napravit, na druhou stranu je zde řada jiných práv a právních norem, které nelze opomenout, ani považovat právo být zapomenut za právo s vyšší právní silou.

Problematické u sociálních sítí je jejich styl fungování, kdy je uživatel stále vybízen k přidávání nových a nových příspěvků a za ty s alkoholem či z oslav je odměňován více než za jiné příspěvky. Tento styl odměňování může vyvolat závislost na sociálních sítích a odměňování, což je jev, který je aktuálně popisován jako častý a problematický. Nejrizikovější skupinou jsou mladiství, kteří jsou také největší konzumenti sociálních sítí. Právě u nich jsou fotografie s alkoholem, z oslav a ze situací, kde jsou uživatelé zobrazeni nedůstojně nejčastěji. Zároveň zde lze očekávat vývoj osobnosti a když za několik let budou žádat o zaměstnání, velmi pravděpodobně nebudou chtít, aby se ve výsledcích vyhledávání u jejich jména objevily i dané obrazové soubory. Vyhledávání žadatelů o práci skrze internetové vyhledávače jsou totiž trendem v HR odděleních. Jako přítěžující se pro uživatele jeví opakované jednání, jelikož průměrný uživatel přidá 4-5 takových obrazových souborů ročně, což se dá posuzovat jako součást jeho životního stylu, nikoliv jako negativní ovlivnění pověsti uživatele. I když je Soudní dvůr označuje fotografie za zvláštní kategorie osobních údajů, kdy fotografie mohou být nositeli citlivých údajů, nehovoří o automatickém vyhovění žádosti o aplikaci práva být zapomenut, ale větší důraz na kvalifikovanější rozhodovací proces.⁷²

Lze tedy označit lidové úsloví „kdo se ráno nestydí, ten se večer nebavil“ z pohledu fotografií z večírků na sociálních sítích za přežitek? Nelze, jelikož právo být zapomenut nelze aplikovat automaticky na všechny fotografie na sociálních sítích. Velmi zde záleží na samotném chování uživatelů sociálních sítí. Existenci práva být zapomenut nelze rezignovat na preventivní ochranu osobních údajů a doufat v nápravu zpětně. Stále je potřeba průběžně přemýšlet nad obsahem umísťovaným na internet, včetně sociálních sítí. Jestli je daný obsah v textové, či obrazové formě není primárně směrodatné, jde primárně o chování uživatelů, kteří, jak bylo

⁷¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES, čl. 17, odst. 1, odst. 3.

⁷² Rozsudek Soudního dvora ze dne 24. září 2019, G.C., A.F., B.H., E.D., proti Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL) za účasti předsedy vlády, Google LLC, právní nástupkyně Google Inc., C-136/17, ECLI:EU:C:2019:773.

psáno v příspěvku, mnohdy o nutnosti ochrany osobních údajů ví, ale z různých důvodů na ni rezignují. Mezi klíčové faktory při posuzování žádostí bude patřit nejen samotný přístup uživatele při chránění svých osobních údajů, ale také jak často dané fotografické soubory sdílel na sociálních sítích a také jak dlouho uplynulo od posledního sdílení, pokud se jedná o pravidelné příspěvky v krátký časový úsek v řádu měsíců či nižších jednotek let, jedná se dle autora o součást života subjektu údajů a právo být zapomenut zde aplikovat nelze. V případě, že žádost o právo být zapomenut podá uživatel, který má poslední inkriminované obrazové soubory z dob svých dvaceti let a nyní jako téměř třicetiletý jako žadatel o práci chce tyto soubory odstranit z výsledků vyhledávání, je z pohledu autora pravděpodobné že bude dané žádosti vyhověno, neboť je zde předpoklad vývoje daného subjektu údajů a dřívější obrazové soubory se tak již jeví jako zastaralé a neexistují konkrétní důvody odůvodňující převažující zájem veřejnosti mít v rámci takového vyhledávání přístup k uvedeným informacím, obdobně jako tomu bylo v případě Maria Costeje Gonzálese.⁷³ Důležitými faktory pro posouzení tedy jsou: prevence, četnost příspěvků a doba od posledního přidání obrazového souboru na sociální síť. Samotný dopad rozsudku ve věci C-460/20 na obrazové soubory na sociálních sítích tedy z výše popsaných důvodů nelze posoudit jako revoluční. Tím se zároveň potvrdila i hypotéza z úvodu příspěvku. Tento stav ovšem nemusí být konečný, může jej změnit budoucí judikatura v této oblasti, pokud ve svém zdůvodnění poskytne konkrétnější odpovědi na aktuální neznámé a zodpoví také na otázku, zda bude u žádostí o odstranění obrazových souborů na sociálních sítích ve výsledcích vyhledávání zohledňovaný potenciál návykovosti sociálních sítí jako polehčující okolnost.

⁷³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. května 2014, *Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, C 131/12, ECLI:EU:C:2014:317.

Odborný článek

Povinnosti a jejich porušování v památkové péči

Lukáš Janeček

Autor je absolventem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Odborně se zaměřuje především na problematiku památkové péče. Profesně působí jako asistent soudce na Krajském soudu v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci, kde se snaží aktivně prosazovat tzv. zásady srozumitelného právního psaní.

Abstrakt

Česká republika je prostorem, kde se téměř v jakékoli malé obci nachází kulturní památka. Máme totiž jeden z nejnabitějších kulturních fondů na světě. Je však důležité a nezbytné je chránit, aby z nich vědomosti a zkušenosti mohly čerpat i další generace. Taková ochrana je spojena s řadou povinností, které musí různé subjekty plnit. Právě o nich pojednává tento článek. Jeho cílem je popsat a zhodnotit stav právní úpravy památkové péče v souvislosti s povinnostmi a jejich porušováním. Pozornost je přitom nejvíce upírána na vlastníky kulturních památek a na další povinné subjekty, kterým je na základě oprávnění povoleno provádět archeologické výzkumy nebo restaurovat kulturní památky.

Proto, z důvodu aktuálnosti celého tématu, tato práce vznikla. Ve velké míře v ní je pracováno se zákonem o státní památkové péči, komentářovou literaturou a judikaturou soudů. Zároveň, problematické úseky jsou přibližovány na praktických příkladech vycházejících právě ze soudních rozhodnutí. Taktéž jsou kritizována problematická místa, která jsou v zákonné úpravě téměř všudypřítomná. Důvodem je zejména doba jejího vzniku. Kvůli tomu není možné reagovat na rozvoj technologií moderní dobu a další problematické faktory.

Klíčová slova: památková péče, zákon o státní památkové péči, povinnosti vlastníka kulturní památky

Abstract

The Czech Republic is a area where almost any small village is a home to a cultural monument. We indeed possess one of the richest cultural heritages in the world. However, it is important and necessary to protect them so that knowledge and experience can be drawn from them by future generations as well. Such protection is associated with a series of duties that various entities must fulfill. This text specifically deals with these duties. Its goal is to describe and evaluate the state of legal regulation of monument care in relation to these duties and their violations. The focus is primarily on owners of cultural monuments and other obligated entities who are authorized to conduct archaeological research or restore cultural monuments. Therefore, due to the current relevance of the entire topic, this work has been created. To a large extent, it engages with the Act on State Monument Care, commentary literature, and case law. Simultaneously, problematic sections are illustrated through practical examples derived precisely from judicial decisions. Also, critical attention is given to problematic areas that are nearly ubiquitous in the legal framework. The reason primarily stems from the time of its creation. Consequently, it is not possible to respond to the development of modern-era technologies and other challenging factors.

Keywords: monument care, Act on State Monument Care, monument's owner's duties

Úvod

Problém s celkovou ochranou kulturních památek spočívá v tom, že česká úprava o památkové péči nedokáže dostatečně reflektovat a reagovat na veškeré nežádoucí faktory. Vývoj technologií či zvyšující se důraz na rychlost a ekonomickou efektivitu ukazují, že naše legislativa je v této oblasti velmi zastaralá a ve spoustě případů na ně není schopna adekvátně reagovat. Není tomu divu. Zákon o státní památkové péči¹ (dále jen „ZSP“²) byl přijat již v roce 1987 a účinnosti nabyl 1. 1. 1988, tedy ještě za starého režimu. V minulosti sice proběhlo mnoho pokusů o přijetí právní úpravy zcela nové, ty ovšem nikdy nebyly úspěšné. Prozatím se musíme spokojit s tím, co už máme, a úsilím o modernizaci alespoň poměrně četnými novelizacemi. Bohužel i ta poslední, která nabyla účinnosti 1. 1. 2024, se již v době svého vzniku stala terčem četné kritiky zejména z řad památkářů. Jde sice o nejdůležitější právní předpis, avšak není, co se týče této oblasti, jediný. Jinými tématy, jako např. muzejními sbírkami nebo archiváliemi, se zabývají další zvláštní zákony.

Bavíme-li se o památkové péči, je možné o ní uvažovat jako o komplexním fenoménu, který by měl být všeobjímající. Mnohdy tomu tak ale není. Bohužel, jak už to tak často bývá, legislativa nedokáže obsáhnout veškeré problémy, jež v praxi mohou nastat. Možná i proto se v České republice nachází více než 700 ohrožených památek.²

Cílem tohoto příspěvku proto bude popsat a zhodnotit stav právní úpravy památkové péče ve vztahu k povinnostem a jejich porušování. Záměrem zejména bude zaměřit se na povinné subjekty, jimiž jsou vlastníci kulturních památek a další subjekty, které jsou na základě právního titulu oprávněny provádět archeologické výzkumy nebo mají právo restaurovat kulturní památky. Vlastní text dělen pro lepší přehlednost do kapitol podle jednotlivých oblastí, kterých se povinnosti a jejich porušování týkají. Mnohé z nich totiž pojí společný zájem či problematika. Za sebe budou tyto kapitoly řazeny podle legální systematiky, kromě poslední kapitoly s názvem Změna vlastnictví, jejíž povinnosti jsou prolnuty na různých místech ZSP, proto bude umístěna na konec.

Povinnosti si většina z nás představí pouze v tom negativním slova smyslu. Pro spoustu lidí je to jen něco, co musí plnit, i když jim to přijde zbytečné, nebo obtěžující. Povinnosti v památkové péči od tohoto konceptu lidského vnímání naneštěstí výjimku netvoří. Přitom by si stačilo uvědomit, co za těmito povinnostmi stojí a proč je potřeba je dodržovat. Může za to nedokonalá osvěta i nedostatek pozitivní motivace, která by mohla vést k lepšímu vnímání památkové péče veřejností.³

1. Zákonná úprava

Práva a povinnosti, včetně sankcí za jejich porušování v památkové péči, jsou upraveny v ZSP. Ten je od vzniku Československa teprve druhým přijatým zákonem. Prvním byl

¹ Zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

² Seznam ohrožených nemovitých památek. In: Národní památkový ústav. [online]. [cit. 2023-05-30]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/ohrozene-pamatky>.

³ Návrh zákona o ochraně památek se soustřeďuje jen na jejich konzervaci. In: Advokátní deník [online]. [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/08/02/navrh-zakona-o-ochrane-pamatok-se-soustreduje-jen-na-jejich-konzervaci/>.

zákon č. 22/1958 Sb., zákon o kulturních památkách. Nynější právní úprava byla přijata 30. 3. 1987. Dalo by se říci, bohužel, oba zákony byly sepsány ještě za období socialismu, právě proto nedokáží dostatečně reflektovat dnešní demokratické hodnoty společnosti, a to i přesto, že ZSPPP byl k 1. 1. 2024 již 27krát novelizován. Problematický se jeví zejména fakt, že ačkoli byl zákon přijat kvůli velkým rozdílům mezi praxí a doposud platnou právní úpravou, jeho příprava proběhla bez jakékoli veřejné diskuse. Největší problém představuje institucionalizace kulturních památek.⁴ Pokud ale nepočítáme tato dílčí pochybení, jež nastala, stále se jedná o jeden ze dvou úspěšných pokusů o kodifikaci práva hmotného i procesního na úseku státní památkové péče.⁵

Po pádu socialismu jsme sice byli jen pár kroků od přijetí právní úpravy zcela nové, avšak nikdy se ji nepodařilo s úspěchem dokončit a přijmout. Nejblíže jsme k tomu byli v letech 1992, 2002, 2008 nebo 2017, kdy Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky nakonec ve třetím čtení zamítla návrh zákona o ochraně památkového fondu.⁶

Co se povinností týče, ty jsou v ZSPPP všudypřítomné. Již v první části narazíme na povinnosti, věnujících se ohrožení a poškození kulturní památky. Klíčový pro nás bude zejména § 3 odst. 3, 5 ZSPPP. Část druhá ZSPPP pro nás bude stěžejní, konkrétně v souvislosti s dostatečnou péčí o kulturní památky, vymezením ochranného pásma, povinností ohledně závazných stanovisek, restaurováním či přemístěním a vývozem kulturních památek. Třetí část zákona se týká mimo jiné i povinností, které mohou být sankcionovány v oboru archeologie. Druhou nejdůležitější částí pro správné uchopení tématu je část pátá ZSPPP. Ta se zabývá vymezováním skutkových podstat přestupků, určuje, které orgány mohou přestupky projednávat, a jakou pokutu za ně mohou případně uložit. Zákon rozděluje přestupky dle toho, zda je spáchá právnická nebo fyzická podnikající osoba (§ 35 ZSPPP), nebo fyzická osoba (§ 39 ZSPPP). U obou ustanovení přitom platí, že přestupky v odst. 1 projednává obecní úřad obce s rozšířenou působností, ty v odst. 2 krajský úřad a ty v odst. 3 nebo 4 Ministerstvo Kultury ČR. Zároveň, pokud jsou v odst. s vyšším číslem, platí, že je možné za ně udělit vyšší peněžitý trest. Za ty v odst. 3 a 4 je dokonce možné uložit zákaz činnosti na 2 roky. Dalo by se tedy říct, že jsou do jednotlivých odstavců děleny dle závažnosti.

I přes jeho zdánlivou komplexnost a všeobíhající úpravu je ZSPPP doplněn prováděcí vyhláškou č. 66/1988 Sb., vyhláška ministerstva kultury České socialistické republiky, kterou se provádí zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (dále jen „*Vyhláška MK o SPP*“). Týká se zejména prohlašování, evidence, obnovy a zrušení kulturní památky.

2. Péče o památku

2.1 Zákaz ohrožení a poškození památky

V okamžiku, kdy je podán návrh na prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku, o tom Ministerstvo kultury vyrozumí jejího vlastníka. Od této chvíle musí vlastník s touto nemo-

⁴ VARHANÍK, J. MALÝ, S. *Zákon o státní památkové péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. XXV. ISBN 978-80-7357-659-2.

⁵ JURNÍKOVÁ, J. et al. *Správní právo – zvláštní část. 6. doplněné vydání*. Brno: Masarykova univerzita. 2011. s. 197. ISBN 978-80-210-4847-8.

⁶ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. XV. ISBN 978-80-7598-381-7.

vitou nebo movitou věcí nakládat zákonem určeným způsobem. Zejména má povinnost ji chránit před poškozením, zničením či odcizením. To spočívá převážně v omisivním jednání. Vlastník má povinnost zdržet se takového jednání, které by mohlo poškodit ty hodnoty, kvůli nimž by se věc mohla stát kulturní památkou. Stejnou měrou musí vlastník věc chránit před zásahy jiných nebo událostmi, jež nejsou jednáním osob a mohly by hodnoty na věci ohrozit nebo poškodit. Pod to se dají podřadit i stavební úpravy.⁷

V § 3 odst. 3 ZSP, je zakotveno, že vlastník musí oznámit Ministerstvu kultury každou zamýšlenou nebo již uskutečněnou změnu správy, užívání či vlastnictví. I takovéto změny mohou vést k poškození kulturní památky. Dokonce i stavební úpravy by měly podléhat této oznamovací povinnosti, neboť mohou vést k negativní změně.

V § 3 odst. 5 ZSP je stanoveno, že vlastník objektu, jenž by mohl být za kulturní památku prohlášen, musí splnit oznamovací povinnost vůči Ministerstvu kultury, krajskému úřadu nebo obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností po jejich písemném vyzvání. Je povinen oznámit požadované údaje o těchto věcech a jejich plánované změny. Poté musí jmenovaným orgánům umožnit provést prohlídku těchto věcí a případně jim umožnit pořídit si vědeckou dokumentaci. Ani tato povinnost, jako spousta dalších, ale neplatí vždy. Je-li stavba užívána jako obydlí, je její nedotknutelnost vyplývající z čl. 12 LZPS silnější povahy. Nelze proto vstup do tohoto obydlí vynucovat.⁸

Podle § 12 ZSP má vlastník nebo osoba, která má ke kulturní památce právo s ní hospodařit, i další oznamovací povinnost. Spočívá v oznámení každého poškození nebo ohrožení orgánu státní památkové péče, a to bez zbytečného odkladu. Těmi jsou krajský úřad, pokud jde o národní kulturní památku, a obecní úřad s rozšířenou působností, je-li dotčený objekt kulturní památkou. Jde-li o stavbu, je třeba vyrozumět ještě stavební úřad. Toto ohrožení nebo poškození může být způsobeno neplněním povinností dle § 9 ZSP (viz níže), jednáním třetích osob či událostmi nezpůsobenými člověkem.⁹ Těmi jsou myšleny přírodní katastrofy jako povodně, požáry způsobené úderem blesku, tornáda aj.

S oznámením vlastník vždy podává i žádost o odstranění závady. Jestliže však tuto žádost vlastník nepodá, neporuší tím žádnou povinnost, a tím pádem mu nehrozí ani žádná sankce. Orgánu památkové péče navíc bude chybět i zmocnění takovou situaci řešit. Jedná se tak o jednu z nedokonalostí, jež nynější zákonná úprava nepokrývá. Stojí za zamyšlení, zda tuto „povinnost“ ze zákona úplně neodstranit, či přidat orgánu památkové péče zákonné zmocnění k jejímu projednání.

Dále podle § 12 odst. 2 ZSP musí vlastník předem oznámit orgánu státní památkové péče změnu užívání kulturní památky a, jde-li o národní kulturní památku, i její vyklizení. Tento orgán následně zváží, zda tento akt může danou památku ohrozit nebo poškodit a zda má

⁷ VARHANÍK, J. MALÝ, S. *Zákon o státní památkové péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. 18. ISBN 978-80-7357-659-2.

⁸ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 19. ISBN 978-80-7598-381-7.

⁹ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 111. ISBN 978-80-7598-381-7.

zahájit řízení podle § 11 odst. 2 ZSP. V tomto řízení následně buď určí podmínky pro další výkon této činnosti nebo ji zakáže.¹⁰

Bude-li § 3 odst. 3 ZSP porušen, tzn. pokud vlastník věci, nebo osoba s ní hospodařící od řízení popsaného výše nechrání tuto nemovitou či movitou kulturní památku před poškozením, zničením nebo odcizením, dopustí se, jako právnická nebo podnikající fyzická osoba, přestupku dle § 35 odst. 1 písm. a) ZSP a jako fyzická osoba přestupku dle § 39 odst. 1 písm. a) ZSP. Přestupek je naplněn, je-li věc poškozena nebo zničena třetí osobou i samotným vlastníkem.¹¹ Pokud však Ministerstvo kultury rozhodne, že věc kulturní památkou není, protože nemá vlastnosti uvedené v § 2 ZSP, řízení usnesením zastaví podle § 66 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „SŘ“) ¹²

Přestupku se však tyto osoby dopustí i tehdy, nesplní-li oznamovací povinnosti plynoucí z § 3 odst. 5 ZSP, tj. povinnost součinnosti, a z § 12 odst. 1 a 2 ZSP, tj. povinnost oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností ohrožení nebo poškození kulturní památky¹³, ale také povinnost oznámit budoucí plánovanou změnu užívání a vyklizení kulturní památky. Právnické a podnikající fyzické osoby se tohoto přestupku dopustí podle § 35 odst. 1 písm. b) ZSP, stejně zní i pro fyzické osoby v § 39 odst. 1 písm. b) ZSP. Není však možné podle nich postihnout i další porušení oznamovací povinnosti. Šlo by totiž o nepřípustné rozšiřování skutkové podstaty. Byla by porušena zásada *nullum crimen sine lege*, kterou bychom ve správním právu mohli transformovat spíše do podoby *nullum delictum sine lege*.¹⁴ U právnické osoby se zohledňuje její objektivní odpovědnost. U podnikající fyzické je situace odlišná. Objektivně bude odpovědná pouze tehdy, pokud se věc bude týkat její výdělečné činnosti.¹⁵

Potíž nastává u oznamovací povinnosti vlastníka národní kulturní památky. Jelikož obecně ve věci národních kulturních památek podle § 28 ZSP rozhodují krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností toto zmocnění nemají, jde o jednu z mnoha mezer v právu, neboť proti takovému jednání v důsledku nemůže žádný z orgánů památkové péče zasáhnout správním trestem.¹⁶

2.2 Dostatečná péče o památku

ZSP povinnosti ohledně dostatečné péče o památky upravuje v § 9, zejména v jeho odst. 1, 2 a 3 ZSP. Podle odst. 1 musí vlastník kulturní památky na vlastní náklad pečovat o její zachování. Přitom ji musí udržovat v dobrém stavu a chránit ji před ohrožením, poškozením,

¹⁰ § 11 odst. 2 ZSP.

¹¹ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 431. ISBN 978-80-7598-381-7.

¹² VARHANÍK, J. MALÝ, S. *Zákon o státní památkové péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. 235. ISBN 978-80-7357-659-2.

¹³ Rozsudek KS v Ústí nad Labem č.j. 59 Ca 59/2002-35 ze dne 24. 9. 2002.

¹⁴ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 468. ISBN 978-80-7598-381-7.

¹⁵ VARHANÍK, J. MALÝ, S. *Zákon o státní památkové péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. 235. ISBN 978-80-7357-659-2.

¹⁶ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 469. ISBN 978-80-7598-381-7.

znehodnocením a odcizením (zejména před krádeží dle § 205 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ“) a neoprávněným užíváním dle § 207 TZ). Dobrým stavem kulturní památky se rozumí takový stav, kdy při její běžné údržbě není nutné provádět obnovy, neboť nedochází k nepříjemným změnám, a proto může plnit svůj kulturně společenský účel. K nepříznivým změnám může ovšem dojít i tehdy, pokud vlastník provádí údržbu v rozsahu větším, než je vhodné a nezbytné.¹⁷ Tyto povinnosti však nedopadají pouze na vlastníka, § 43 ZSPS nám okruh těchto osob rozšiřuje. Navíc se tak povinnosti dotknou příspěvkových organizací, státních podniků a dalších státních organizací.¹⁸

I v tomto případě tyto povinnosti dopadají i na vlastníka národní kulturní památky, neboť je užit princip stanovující, že národní kulturní památky jsou současně i památkami kulturními. Předpokládá se tak stejná forma regulace.¹⁹

Samotné poškození může být jak fyzického charakteru (záměrné poškození tupým nástrojem), tak i charakteru morálního např. provedení opravy nekvalifikovaným způsobem negativně se projevujícím po stránce estetické použitím nevhodného materiálu apod.²⁰ Dále jde o to, aby svou kulturní památku vlastník užíváním nepoškozoval. Musí tak jednat způsobem, který odpovídá jejímu technickému stavu, památkové hodnotě a významu. Přísnější povinnost zde plyne pro organizace mající kulturní památku ve vlastnictví. Musí totiž vytvářet podmínky pro všechny uvedené předpoklady.²¹ Hlavním smyslem těchto povinností je zejména zachování všech památkových hodnot, a naopak odstranění všech nepříznivých vlivů. Těchto svých povinností se vlastník nemůže zbavit ani tehdy, prokáže-li, že různé opravy na kulturní památce prováděl někdo jiný za své vlastní finance.²²

Již bylo řečeno, že vlastník tyto povinnosti nese na své vlastní náklady. Zákon však pamatuje na to, že nemusí mít dostatek finančních prostředků. Proto je mu umožněn zisk příspěvku z rozpočtu obce nebo kraje, a to na příspěvek na zachování a obnovu kulturní památky. Má také právo na bezplatnou odbornou pomoc. Další pomocné a kompenzační nástroje jsou osvobození od daně ze staveb a jednotek, daně z pozemků a zvláštnosti při odepisování majetku.²³ Tyto nástroje jsou spíše výjimkou. Pozitivní motivace, kterou představují na mnoho jiných místech, nenalezneme.

§ 9 odst. 2 ZSPS pojednává o povinnostech osoby, jež kulturní památku užívá, nebo ji má u sebe. Dokonce i nepoctivý držitel, tedy ten, kdo s věcí nakládá jako s vlastní bez dobrého důvodu, nebo ten, kdo ji odcizil, je zatížen těmito povinnostmi. Jinak tomu bude u řádného držitele, jenž dle § 43 odst. 1 písm. d) ZSPS disponuje právy i povinnostmi vlastníka. Na něj

¹⁷ Rozsudek MS v Praze č.j. 1 A 8/2010-36 ze dne 11. 4. 2011.

¹⁸ Rozsudek NSS č.j. 1 As 2008-95 ze dne 22. 1. 2009.

¹⁹ Nález ÚS sp. zn. Pl. ÚS 25/98 ze dne 10. 3. 1999.

²⁰ Rozsudek MS v Praze č.j. 11 A 307/2011-29 ze dne 21. 5. 2013.

²¹ Ministerstvo kultury ČR. *Průručka vlastníka kulturní památky Kulturní památky a péče o ně* [online]. In: [cit. 2023-07-11]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/prirucka-vlastnika-kulturni-pamatky-kulturni-pamatky-a-pece-o-ne-cs-290>, s. 2.

²² Rozsudek KS v Ústí nad Labem č.j. 59 Ca 59/2002-35 ze dne 24. 9. 2022.

²³ Průručka vlastníka kulturní památky Kulturní památky a péče o ně [online]. In: Ministerstvo kultury ČR [cit. 2023-07-11]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/prirucka-vlastnika-kulturni-pamatky-kulturni-pamatky-a-pece-o-ne-cs-290>, s. 23.

se neuplatní § 9 odst. 2 ZSPP, nýbrž odstavec 1. Zdá se, že v tomto odstavci chybí povinnost kulturní památku užívat způsobem odpovídajícím jejímu charakteru, významu a stavu. Tato povinnost je však vyjádřena v odstavci 3.²⁴

Odstavec 3 upravuje povinnosti, které mají všechny fyzické a právnické osoby. Nikdo nesmí jednat tak, aby způsobil nepříznivou změnu stavu kulturní památky nebo jejího prostředí. Zároveň je zakázáno ohrožovat zachování a vhodné společenské uplatnění kulturních památek.²⁵ V praxi půjde hlavně o fyzické ničení kulturních památek, lezení po architektuře nebo potřísnění budov barvou.²⁶

Pokud vlastník, uživatel, nebo jakákoli jiná osoba tak, jak jsme si je definovali výše, tyto povinnosti nesplní, mohou jim být: uloženy nápravná opatření dle § 10 ZSPP; uloženy povinnosti dle § 15 odst. 2 ZSPP; nemovitosti vyvlastněny dle § 15 odst. 3 ZSPP; nebo uloženy správní tresty za přestupky dle §§ 35 a 39 ZSPP. V krajních případech může vlastník spáchat trestný čin zneužívání vlastnictví dle § 229 TZ.²⁷

a) Nápravná opatření

Nápravné opatření lze uložit pouze vlastníkově kulturní památky, případně právnické osobě, která má k ní právo hospodaření nebo příslušnost s ní hospodařit. Touto osobou může být státní podnik nebo příspěvková organizace.²⁸ Naopak ho nelze uložit nájemci ani žádné jiné osobě.²⁹ Aby mohlo být toto opatření uloženo, musí být splněny následující podmínky: došlo k porušení konkrétní povinnosti dle § 9 ZSPP + existuje konkrétní ohrožení nebo poškození kulturní památky + je zde příčinná souvislost mezi ohrožením nebo poškozením a porušením povinnosti. Nelze tak vydat nápravné opatření pro poškození v důsledku živelné katastrofy či trestného činu jiné osoby, neboť by zde chyběla příčinná souvislost.³⁰ Toto opatření pak musí přímo reagovat a řešit popisovaný závadný stav. Vlastník nicméně nemusí být původcem tohoto poškození. Postačí, pokud tento nežádoucí stav dlouhodobě udržuje.³¹

Orgánem, který vede toto řízení, je obecní úřad obce s rozšířenou působností. Jedná-li se o národní kulturní památku, pak je jím krajský úřad. Zahajováno je vždy z moci úřední. Může však nastat zvláštní situace, kdy je podle § 10 odst. 2 ZSPP řízení za-

²⁴ ZÍDEK, M., TUPÝ, M., KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 78. ISBN 978-80-7598-381-7.

²⁵ § 9 odst. 3 ZSPP.

²⁶ VARHANÍK, J., MALÝ, S. *Zákon o státní památkové péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. 52. ISBN 978-80-7357-659-2.

²⁷ Trestní příkaz OS Plzeň-jih č.j. 1 T 141/2007-166 ze dne 27. 8. 2006; Usnesení NS sp. zn. 8 Tdo 924/2006 ze dne 16. 8. 2006; Rozsudek KS v Ústí nad Labem č.j. 4 To 347/2016-328.

²⁸ Rozsudek MS v Praze sp. zn. 38 Ca 599/2002-63 ze dne 18. 8. 2003.

²⁹ MINISTERSTVO KULTURY ČR. *Stanovisko kultury odboru památkové inspekce: Stanovisko Ministerstva kultury k rozhodovací pravomoci orgánu památkové péče při poškozování kulturní památky nečinností vlastníka sousední kulturní památky*. 2017, č.j. MK 62570/2017 PI.

³⁰ ZÍDEK, M., TUPÝ, M., KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 82. ISBN 978-80-7598-381-7.

³¹ Rozsudek NSS č.j. 3 As 73/2017-41 ze dne 17. 7. 2018.

hájeno na základě žádosti vlastníka kulturní památky.³² Problematické v praxi bývá, že ačkoli obecní úřady obce s rozšířenou působností jsou sice aktivně legitimovány k rozhodnutí, často tak nečiní bez podnětu odborné organizace.³³ Překážkou pro zahájení řízení potom není ani běh času, ani uložení správního trestu. Nicméně by mělo docházet k uložení ochranného opatření co nejdříve od porušení povinností.³⁴

Orgán památkové péče si následně musí vyžádat vyjádření Nejvyššího památkového ústavu, které je významným důkazem.³⁵ V praxi se však stává, že vyjádření chce orgán památkové péče ve velmi krátkém čase, který málokdy dosahuje lhůty upravené v § 71 SŘ.³⁶ Může tak nastat situace, kdy bude mít vyjádření k dokonalosti daleko. Pato- vá situace by se dala vyřešit tak, že by byla do zákona přidána konkrétní lhůta, nebo alespoň slova „přiměřená lhůta“.³⁷ Ačkoli se to může jevit jako zřejmé, toto opatření nelze vydat ve formě příkazu dle § 150 SŘ. V tomto rozhodnutí o opatření musí být specifikována konkrétní opatření, které musí vlastník v konkrétní, dostatečně lhůtě vykonat.³⁸ Dále tato opatření musí být vyjádřena dostatečně určitě. Nemusí být popsána pouze slovně, ale i graficky.³⁹ Toto opatření však nesmí spočívat ve zpracování projektové dokumentace. Na rozdíl od stavebního úřadu orgán památkové péče takové zmocnění nemá. Pokud by ho k realizaci nápravného opatření bylo zapotřebí, měl by si ji nechat zpracovat sám orgán památkové péče, nebo by ji musel nařídit stavební úřad. Nezbytné je také jeho odůvodnění. Z něj musí vyplývat popis poškození; popis porušených povinností; popsání, jaký vliv to mělo na poškození; prokázání, že uložené opatření napravuje tento stav; a přiměřenost lhůty k jeho vykonání.⁴⁰ Pokud bude některý z těchto bodů chybět, může být toto rozhodnutí shledáno jako nepřezkoumatelné a tím pádem nezákonné.⁴¹

Nebude-li toto nápravné opatření plněno, měl by se využít zvláštní způsob správní exekuce dle § 15 odst. 1 ZSPP. Dle něj, neprovede-li vlastník v určené době toto opatření, může obecní úřad obce s rozšířenou působností nebo krajský úřad, v závislosti na typu památky, rozhodnout, že se tato opatření provedou na náklad vlastníka. Rozhodnout lze i formou příkazu dle § 150 SŘ.

b) Správní trest

³² *Nápravná opatření dle § 10 odst. 1 památkového zákona závěry z kontrol prováděných Památkovou inspekcí.* In: Ministerstvo kultury, 2015.

³³ PETŘÍKOVÁ, O. *Legislativní analýza právních předpisů v oblasti památkové péče.* Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. s. 59. ISBN 978-80-7395-741-4.

³⁴ Rozsudek NSS č.j. 3 As 73/2017-41 ze dne 17. 7. 2018.

³⁵ Rozsudek NSS č.j. 5 As 9/2018-38 ze dne 27. 6. 2019.

³⁶ Pracovní jednání dne 17.12. 2012 NPÚ Plzeň.

³⁷ PETŘÍKOVÁ, O. *Legislativní analýza právních předpisů v oblasti památkové péče.* Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. s. 60. ISBN 978-80-7395-741-4.

³⁸ Rozsudek NSS č.j. 3 As 73/2017-41 ze dne 17. 7. 2018.

³⁹ Rozsudek VS v Praze sp. zn. 6 A 117/93 ze dne 16. 9. 1994.

⁴⁰ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSONĚ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 87-91. ISBN 978-80-7598-381-7.

⁴¹ Rozsudek MS v Praze č.j. 1 A 111/2015-45 ze dne 27. 6. 2019.

Na porušování povinností dle § 9 odst. 1, 2 a 3 reagují §§ 35 a 39 ZSP. Těchto přestupku se osoba dopustí v případě, že alternativně: nepečuje o zachování kulturní památky; neudrжуje kulturní památku v dobrém stavu; užívá ji způsobem, který ji neodpovídá; nechrání ji před ohrožením; poškozením nebo znehodnocením; nebo ji znehodnotí či zcela zničí. Vlastník nebo jakákoli jiná osoba mající kulturní památku u sebe, může naplnit jakoukoli z těchto skutkových podstat. Každá osoba pak může naplnit skutkovou podstatu tím, že kulturní památku znehodnotí nebo zničí. Tyto přestupky lze rozlišit na ohrožovací a poruchové. Těmi ohrožovacími jsou nedostatečná péče; užívání neodpovídajícím způsobem; nechránění před ohrožením, poškozením a znehodnocením. Při jmenovaných činech nemusí k účinku přestupku dojít. Poruchovými přestupky by bylo znehodnocení a zničení kulturní památky.⁴²

Znehodnocení a zničení lze vykládat jako podstatné snížení kulturní hodnoty památky, případně její podstatné poškození. V případě zničení jde o fyzickou změnu podstaty památky k horšímu, nebo její fyzický zánik. U znehodnocení postačí, je-li snížena její kulturní hodnota. K tomuto účinku může dojít jak jednorázovým jednáním, tak činem, který trvá delší dobu. Dochází-li k dlouholetému chátrání, je možné říci, že vlastník památku zničil.⁴³

Tyto přestupky jsou upraveny, jedná-li se o kulturní památku v § 35 odst. 1 písm. c) ZSP, pokud jde o právnickou nebo podnikající fyzickou osobu, a v § 39 odst. 1 písm. c) ZSP, spáchá-li ho fyzická osoba. Tyto přestupky projednává obecní úřad obce s rozšířenou působností a hrozí za ně pokuta do výše 2 000 000 Kč. Pokud se čin týká národní kulturní památky, jsou přestupky upraveny v § 35 odst. 2 písm. a) ZSP pro právnické a fyzické podnikající osoby a v § 39 odst. 2 písm. a) ZSP pro fyzické osoby. V tomto případě je projednává krajský úřad, přičemž může pachatelům udělit pokutu do 4 000 000 Kč.

Takovýto čin však může souběžně s výše uvedenými přestupky naplnit skutkovou podstatu podle §§ 35 odst. 1 písm. e) a 39 odst. 1 písm. e) ZSP v závislosti na druhu osoby. Jedná se o přestupek spočívající v provedení práce v rozporu s podmínkou závazného stanoviska orgánu státní památkové péče. V takovém případě souběhu může orgán památkové péče zvýšit pokutu dle asperační zásady až o polovinu. Taková částka však nesmí být pro pachatele likvidační. S ohledem na výše možných pokut ji lze udělit až do částky 3 000 000 Kč, v případě kulturní památky až do 6 000 000 Kč, jde-li o národní kulturní památku.⁴⁴

c) Povinnosti dle § 15 odst. 2 ZSP

Dle tohoto ustanovení může z důvodu společenského zájmu krajský úřad, sám nebo na návrh, uložit vlastníku movité kulturní nebo národní kulturní památky povinnost nakládat s ní určitým způsobem.⁴⁵ Pokud se to nebude zdát dostatečné, může mu

⁴² Rozsudek MS v Praze č.j. 5 A 49/2015-32 ze dne 19. 6. 2018.

⁴³ Rozsudek NSS č.j. 7 As 44/2014-79 ze dne 29. 5. 2014; Rozsudek NSS 1 As 115/2021-31 ze dne 19. 8. 2021.

⁴⁴ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSON, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 435-438; 447-448; 469-473. ISBN 978-80-7598-381-7.

⁴⁵ VARHANÍK, J. MALÝ, S. *Zákon o státní památkové péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. 122-123. ISBN 978-80-7357-659-2.

nařídít, aby věc bez nároku na odměnu svěřil na nezbytně dlouhou dobu do úschovy odborné organizace, kterou určí. Tato doba může být určena konkrétním časovým obdobím, nebo určením předpokládané události. Platí, že vlastník musí být omezen přiměřeně.⁴⁶

d) Vyvlastnění dle § 15 odst. 3 ZSP

Předmětem vyvlastnění může být pouze nemovitá kulturní nebo národní kulturní památka samotná. Další podmínkou je, že nemovitost nesmí být ve vlastnictví České republiky. Tato nemovitost musí být trvale zanedbávána nebo užívána v rozporu s kulturními, politickými, památkovými hodnotami či jejím technickým stavem. Samotnému vyvlastnění by však měly předcházet výše popsané postupy podle písmen a), b), a c). Je tak zřejmé, že se jedná o krajní řešení. K vyvlastnění se pak smí přistoupit tehdy, pokud kumulativně: do 90 dnů od zahájení jednání nedojde k dohodě o prodeji; je přiložen znalecký posudek. Dále platí obecně náležitosti vyvlastnění. Musí být provedeno na základě zákona, za náhradu a ve veřejném zájmu. Pro řízení o vyvlastnění se subsidiárně použije zákon č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě (zákon o vyvlastnění). Vyvlastnění však v praxi není využíváno, jedná se proto o institut spíše zbytečný. Je to škoda, i když by zásah do vlastnického práva byl velký, mohlo by se jednat o instrument, který by sloužil jako krajní řešení při zanedbávání péče o kulturní památky. Kromě peněžitých trestů a zákazu činnosti by se dalo využít i toto.

3. Vymezení ochranného pásma

Ochranné pásmo je vymezené území, na kterém musí být dodržována určitá opatření, jako jsou omezení nebo zákazy. To vše proto, aby nedošlo k ohrožení nebo poškození nemovité kulturní památky, nemovité národní kulturní památky, památkové rezervace či památkové zóny. Z hlediska jejího vzniku můžeme rozlišit právní úpravu dle toho, jakým způsobem byla problematika upravena do 31. 12. 2023 a jakým způsobem se změnila od 1. 1. 2024.

Do konce roku 2023 vydával obecní úřad obce s rozšířenou působností po vyjádření odborné organizace státní památkové péče územní rozhodnutí o ochranném pásmu. Tento úřad pak určil, pro které nemovitosti, jež kulturními památkami nejsou, a pro které konkrétní práce na nich není třeba žádat závazné stanovisko. Mohl také vymezit různá omezení, zákazy, nebo učinit jiná vhodná opatření.⁴⁷

Od 1. 1. 2024 už je situace odlišná. Příslušným správním orgánem nadále zůstává obecní úřad obce s rozšířenou působností, avšak ochranné pásmo je vymezeno v jiné formě, a to jako opatření obecné povahy o ochranném pásmu, které musí být taktéž vydáno po vyjádření odborné organizace státní památkové péče. Další úprava práv a povinností zůstává shodná se starou úpravou.

⁴⁶ Rozsudek VS v Praze č.j. 7 A 144/96–32 ze dne 30. 7. 1996.

⁴⁷ § 17 ZSP.

Podrobnosti o ochranném pásmu má stanovit zvláštní právní předpis. Tím se myslí zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon (dále jen „SZ“) a vyhláška č. 503/2006 Sb. Tyto předpisy se však užijí pouze subsidiárně.⁴⁸

Předmětem ochrany nemusí být pouze dotčená nemovitost, ale i její prostředí, které v tomto případě není neurčitým právním pojmem. Naopak, v tomto případě jej lze jasně definovat.

Z hlediska povinností a jejich porušování je pro nás však nejdůležitější porušování podmínek, které jsou v rozhodnutí o ochranném pásmu vymezeny. Podle zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, konkrétně dle jeho § 9, se jedná o přestupek hromadný. Předpokladem totiž je soustavné porušování (více útoků spojených společným záměrem), nikoli pouze o jedno porušení podmínek. Je tak nutné tyto podmínky porušit více než jedenkrát. Pakliže dojde k porušení této povinnosti jenom jednou, není možné takový čin jako tento přestupek stíhat. Možní pachatelé jsou pak vymezeni okruhem účastníků územního řízení dle § 182 SZ. Tzn. jak vlastník, tak osoba s ním sousedící. Toto ale platí pouze pro právnické a fyzické podnikající osoby.

V této oblasti došlo od ledna 2024 v souvislosti s novelizací ke změně. Dříve platilo, že fyzickým osobám postačí pouze jednorázové porušení⁴⁹, přičemž za tato jednání lze uložit pokutu do výše 2 000 000 Kč a projednává je obecní úřad obce s rozšířenou působností. Od ledna roku 2024 stačí už i právnickým a podnikajícím fyzickým osobám pouze jediné porušení podmínky ochranného pásma. Došlo tak ke sjednocení a podmínky jsou nyní rovné. Domnívám se však, že by stálo vzít v potaz to, zda by se karta neměla obrátit zcela. Totiž, zda je pro fyzické osoby potřeba porušení více podmínek a pro ty právnické a podnikající fyzické pouze jedné. Podnikatelé jsou totiž odborníci a měli by vědět, jaké nástrahy náš právní řád stanovuje. Případně by se nemuselo jednat o všechny právnické osoby a podnikající fyzické osoby, ale pouze o ty, jejichž podnikání nebo činnost souvisí s kulturními památkami (např. spolky).

4 Závazná stanoviska

Závazné stanovisko, které je vydáváno orgánem státní památkové péče, je nutným dokumentem pro vydání některých meritorních správních rozhodnutí v oblasti památkové péče (viz. níže). Dotčený orgán, obecní úřad obce s rozšířenou působností, musí být k jeho vydání zmocněn. Toto závazné stanovisko musí obsahovat závaznou výrokovou část a odůvodnění. Ve výrokové části se uvede: řešení projednávané otázky a zmocňující ustanovení zákona. V odůvodnění pak vysvětlí, jak se k těmto závěrům došlo. U kulturních památek, v případě prací na nich, je závazné stanovisko potřeba vždy, mohly by být totiž v rozporu se zájmy památkové péče.⁵⁰

Závazné stanovisko může mít 2 podoby. Je buď aktem, jenž je podmiňující pro vydání správního rozhodnutí, nebo je správním rozhodnutím samotným. Jeho druhá podoba je častým zdrojem pochybení správních orgánů, které samy mnohdy neví, jakým způsobem postupovat.

⁴⁸ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSON, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 250. ISBN 978-80-7598-381-7.

⁴⁹ Tamtéž s. 439.

⁵⁰ Rozsudek NSS č.j. 7 As 188/2012-25 ze dne 13. března 2013.

vat. Ačkoli tedy původně mělo být východiskem ke zjednodušení procesu, v důsledku nedůsledné právní úpravy celý proces velice často prodlužuje. Vzhledem k dalším problémům s tím spojených, jakými jsou pochybnosti v rozhodování a neexistence opravných prostředků, se tak jedná o něco, co bude v budoucnu potřeba reformovat. Částečně se o to snaží i novela účinná od 1. 1. 2024, avšak ta spíše, než řešení stávajících problémů, vytváří další, zejména s ohledem na jeho nejasnou aplikační praxi.⁵¹

Závazné stanovisko je vydáváno *pro futuro* na základě žádosti k obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, jde-li o kulturní památku, nebo krajskému úřadu, jde-li o národní kulturní památku. Velice často věcně jde o jejich obnovu. Tento pojem § 14 odst. 1 ZSPPP rozvádí dále jako údržbu (odstranění nežádoucích změn věci, které nastaly z důvodu jejího běžného opotřebení), opravu (odstranění poškození věci, kdy poškozenou věc nahrazuje věc nová), rekonstrukci (zásahy, které mají za následek změny technických parametrů), restaurování (definováno níže) nebo jinou úpravu kulturní památky (modernizace, nástavba, přístavba) a jejího prostředí.⁵²

Žadatelem je: vlastník, jde-li o obnovu kulturní památky, správce nebo uživatel, pokud jde o nemovitost, jež není kulturní památkou, ale nachází se v památkové zóně, památkové rezervaci nebo ochranném pásmu, osoba, jež s kulturní památkou hospodář, vlastní-li ji stát⁵³; nebo kvalifikovaná většina osob, která má kulturní památku v podílovém či bytovém spoluvlastnictví, nebo ve společném jmění manželů.⁵⁴

Závazné stanovisko musí dotčený správní orgán vydat do 30 dní, ve zvláště složitých případech do 60 dní.⁵⁵ Mezitím musí orgán státní památkové péče požádat Národní památkový ústav o vyjádření. Ten má lhůtu 20 dní na vydání podkladového materiálu, kterou je možné prodloužit. Lhůta, kterou zákon předpokládá, se však nejeví jako dostatečná a mnohdy působí problémy. Vhodné by bylo, kdyby si lhůtu na zpracování vyjádření mohl prodloužit sám Národní památkový ústav, neboť by tím mohl reagovat na obtížnost konkrétního vyjádření a nebyl by tak tlačěn k jeho sice rychlému, avšak méně kvalitnímu zpracování. Toto vyjádření navíc není právně závazné a správní orgán tak není povinen ho respektovat, musí však v závazném stanovisku odůvodnit, proč s tímto závěrem nesouhlasí.⁵⁶ I toto ovšem může být problematické, neboť kdo jiný než Národní památkový ústav by měl mít o věci největší přehled. Proto se domnívám, že závazné by měly pro dotčený orgán být alespoň závěry tohoto vyjádření, jinak totiž celý tento proces postrádá smysl a zbytečně zdržuje od vydání závazného stanoviska.

⁵¹ ZÍDEK, M. Památkáři kritizují nový stavební zákon. In: Ze zprávy ČKAIT [online]. [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: <https://zpravy.ckait.cz/vydani/2021-06/pamatkari-kritizuji-novy-stavebni-zakon/>.

⁵² ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 129-133. ISBN 978-80-7598-381-7.

⁵³ VAJČNER, J. ZÍDEK M. *Základy památkové péče*. Praha: Institut pro veřejnou správu Praha. Skripta. Ediční řada: fialová, 2020, s. 86-87. ISBN 978-80-86976-56-3.

⁵⁴ Rozsudek KS v Hradci Králové č.j. 52 A 24/2013-106 ze dne 9. 12. 2013.

⁵⁵ § 149 odst. 4 SŘ.

⁵⁶ VARVAŘOVSKÝ, P. *Památková péče*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv ve spolupráci se společností Wolters Kluwer ČR Praha. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv), 2012, s. 23.

Dále dotčený orgán po vypořádání se s vyjádřením Národního památkového ústavu vymezí podmínky, které musí žadatel zajistit. Následně je v souladu se závěrem závazného stanoviska vydáno kladné či záporné správní rozhodnutí.⁵⁷

Obnova pak musí probíhat přesně podle podmínek stanovených v závazném stanovisku. Pokud by bylo potřeba provést, byť jen drobné změny, které nekorespondují s vydaným závazným stanoviskem, je potřeba zažádat si o nové.

Pokud by vlastník prováděl obnovu dle § 14 odst. 1 ZSPZ bez závazného stanoviska, nebo porušoval podmínky v něm určené, dopustil by se jako právnická či podnikající fyzická osoba přestupku dle § 35 odst. 1 písm. e) ZSPZ, a jako fyzická osoba dle § 39 odst. 1 písm. e) ZSPZ, přestupku, jenž projednává obecní úřad obce s rozšířenou působností a může za ni uložit pokutu do výše 2 000 000 Kč, jde-li o kulturní památku. V případě národní kulturní památky se maximální výše pokuty zdvojnásobuje na 4 000 000 Kč, přičemž by přestupek projednával a pokutu vybíral a vymáhal krajský úřad. I těchto přestupků se mohou dopustit jak právnické a podnikající fyzické osoby (§ 35 odst. 2 písm. b) ZSPZ, tak čistě fyzické osoby (§ 39 odst. 2 písm. b) ZSPZ. Pachatelem však může být i osoba od vlastníka odlišná. Může jím být též osoba, která provádí obnovu a neopatří si pomocí oprávněné osoby závazné stanovisko.⁵⁸ Novela doplnila skutkovou podstatu těchto přestupků o slovo rozhodnutí. Za přestupek se tak bude považovat i situace, kdy bude obnova probíhat bez rozhodnutí nebo v rozporu s ním. Je tak reagováno na změnu SZ.

Na situaci dle § 14 odst. 2 ZSPZ, kterou jsem popisoval výše, reaguje § 35 odst. 1 písm. g) ZSPZ pro právnické a podnikající fyzické osoby a § 39 odst. 1 písm. g) ZSPZ pro fyzické osoby. Týká se vlastníka, správce nebo uživatele nemovitosti, jež není kulturní památkou, ale je v památkové rezervaci, památkové zóně nebo ochranném pásmu. I v tomto případě však pachatelem může být osoba popsána v odstavci výše. Přestupku se tento pachatel dopustí, pokud bez závazného stanoviska, nebo v rozporu s ním provádí stavbu, změnu stavby, terénní úpravy, umístění zařízení, odstranění zařízení, odstranění dřevin, úpravu dřevin či udržovací práce. Novela výčet upřesnila na umístění nebo odstranění reklamního zařízení a umístění nebo odstranění reklamního poutače, pokud nejde o reklamní zařízení dle stavebního zákona, přičemž by měly být užívány definice ze SZ.⁵⁹ Problémem však zůstává, že správní orgán projednávající přestupek si musí od stavebního úřadu nejprve vyžádat stanovisko, zda konkrétní věc tento pojem splňuje. To vede k časové prodlevě a zároveň nejednotnosti, to následně vede k nižší právní jistotě. Z tohoto důvodu by bylo vhodné tyto pojmy definovat přímo v ZSPZ. Přestupek projednává obecní úřad obce s rozšířenou působností. Ten může vybírat a vymáhat pokutu až do výše 2 000 000 Kč.⁶⁰

Je-li závazné stanovisko správním rozhodnutím, je proti němu přípustné odvolání, přičemž postup odvolacího řízení podléhá § 81 an. SŘ. Pokud však jde pouze o podklad ke správnímu rozhodnutí dle § 149 SŘ, musí se nejprve počkat na zamítavé rozhodnutí správního orgánu.

⁵⁷ VAJČNER, J. ZÍDEK, M. *Základy památkové péče*. Praha: Institut pro veřejnou správu Praha. Skripta. Ediční řada: fialová, 2020, s. 93. ISBN 978-80-86976-56-3.

⁵⁸ Rozsudek VS v Praze sp. zn. 5 A 63/97 ze dne 21. 5. 1999.

⁵⁹ Rozsudek NSS sp. zn. 8 As 63/2012-37, ze dne 6. 8. 2013.

⁶⁰ ZÍDEK, M. TUPÝ M., KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 446. ISBN 978-80-7598-381-7.

Teprve to může být napadeno odvoláním. Dále lze závazné stanovisko podrobit přezkumu, a to do jednoho roku od jeho vydání.⁶¹

5. Restaurování

Povinnými subjekty při restaurátorské činnosti nejsou vlastníci, nýbrž restaurátoři, tedy osoby provádějící výtvarné, uměleckořemeslné a technické práce, přičemž respektují technický a výtvarný styl originálu. Ti pro tuto činnost potřebují buď povolení Ministerstva kultury, které je zpoplatněno 2 000 Kč; nebo oznámení Ministerstvu kultury v případě, že mají oprávnění v jiném členském státě Evropské unie, Dohody o Evropském hospodářském prostoru, případně Švýcarské konfederaci; nebo vykonávají restaurátorskou činnost kvůli svému studiu na vysoké nebo vyšší odborné škole pod dohledem jiného restaurátora dle § 14a ZSPP.⁶² Zároveň musí tato osoba být plně svéprávná a bezúhonná.

Povolení k restaurování je vydáváno na základě řízení zahajovaném na žádost fyzické osoby. Ministerstvo kultury, po poradě se svou zvláštní poradní komisí, rozhodne, že povolení k restaurování buď formou správního rozhodnutí udělí, přičemž stanoví dané osobě specializaci podle přílohy č. 1 ZSPP; nebo žádost zamítne.⁶³ Proti tomuto rozhodnutí může žadatel podat rozklad. O něm bude rozhodovat ministr kultury. Dále je možné se bránit formou správního soudnictví, nikoli však cestou soudnictví civilního.⁶⁴ Toto povolení může být ze zákonem vymezených důvodů pozastaveno i zrušeno.

Uvede-li tento držitel nepravdivé údaje, nebo jejich změnu neprodleně neoznámí Ministerstvu kultury, dopustí se přestupku dle § 39 odst. 1 písm. i) ZSPP. Za to mu hrozí pokuta do výše 2 000 000 Kč. Projednáním orgánem přitom bude obecní úřad obce s rozšířenou působností.

Pokud se právnická osoba, podnikající fyzická osoba (§ 35 odst. 3 ZSPP), fyzická osoba (§ 39 odst. 3 ZSPP) či osoba oprávněná k restaurování dle § 14b ZSPP dopustí hrubého nebo méně závažného, ale opakovaného, poškození kulturní památky nebo její části při restaurování, bude tento čin hodnocen jako přestupek. Za takové jednání lze těmto osobám uložit Ministerstvem kultury správní trest spočívající v zákazu činnosti až na 2 roky. Dříve bylo možné tuto činnost zakázat až na dobu neomezenou.⁶⁵

Pokud se právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, jež podle § 35 odst. 1 písm. f) ZSPP provádí restaurování pomocí fyzické osoby, která nemá povolení Ministerstva kultury podle § 14a ZSPP, nebo jí byla restaurátorská činnost pozastavena, či není osobou oprávněnou podle § 14b odst. 2 ZSPP, dopustí přestupku, za nějž hrozí pokuta až 2 000 000 Kč a tento přestupek bude projednáván a vymáhán obecním úřadem obce s rozšířenou působností. Tímto přestupkem je stíháno i jednání, jehož se tato fyzická osoba, jestliže je osobou oprávně-

⁶¹ Tamtéž s. 182.

⁶² § 14 odst. 8 ZSPP.

⁶³ MINISTERSTVO KULTURY. *Povolení k restaurování kulturní památky*. [online]. [cit. 2023-07-20]. Dostupné z: <https://www.mkr.cz/povoleni-k-restaurovani-kulturni-pamatky-cs-271>.

⁶⁴ Usnesení MS v Praze č.j. 19 Co 387/2003-38 ze dne 29. 8. 2003.

⁶⁵ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 454. ISBN 978-80-7598-381-7.

něnou k restaurování, dopustí, hrubého nebo méně závažného ale opakovaného, poškození kulturní památky při jejím restaurování. O přestupek se nejedná, byl-li tou fyzickou osobou student, jenž tuto činnost vykonával dle § 14a odst. 12 ZSPJ jako součást svého řádného studia. Jedná-li se o národní kulturní památku, pak jde o přestupek dle § 35 odst. 2 písm. c) ZSPJ. V tomto případě je trest už přísnější, lze uložit pokutu do výše 4 000 000 Kč, přičemž projednávat a vymáhat ji bude krajský úřad.

Běžných fyzických osob, které provádí restaurování pomocí fyzické osoby popisované výše, se tato situace nedotkne. Pokud by však popisovaná fyzická osoba bez těchto oprávnění prováděla restaurování sama, dopustila by se taktéž přestupku, a to podle § 39 odst. 1 písm. h) ZSPJ, jde-li o kulturní památku, a podle § 39 odst. 2 písm. e) ZSPJ, jde-li o národní kulturní památku.

Nedokonalostí v zákoně je § 14a odst. 7. V něm je umožněno stanovit podmínky pro výkon restaurátorské činnosti. Okruh těchto otázek však není nijak specifikován, tím pádem není ani využíván. Bylo by proto žádoucí tyto podmínky stanovit, případně ustanovení upravit tak, aby mohlo být používáno.

Dále by bylo dobré vůbec definovat pojem restaurátor, jenž v zákoně zcela chybí. Ani tomuto problému se však novela nevěnuje.

6. Přemístění a vývoz památek

Přemísťování památek je upraveno v § 18 ZSPJ. Ten je rozdělen na 3 odstavce. Každý z nich se týká rozdílné věci. První pojednává o přesunutí stavby, jež je kulturní památkou, druhý o přesunutí movité kulturní památky z veřejně přístupného místa a třetí o povinnosti krajského úřadu uvědomit odbornou organizaci státní památkové péče. Je třeba zároveň upozornit, že podle důvodové zprávy platí tato pravidla i pro vlastníky národních kulturních památek.⁶⁶

Již ze zákonné úpravy, která není příliš rozsáhlá, je zřejmé, že ve všech případech jde o řízení, jež je zahajováno na žádost osoby mající na přemístění movité nebo nemovité kulturní památky zájem, a to přesto, že okruh těchto osob blíže specifikován není. Daná osoba k přesunutí potřebuje souhlas krajského úřadu, o který musí zažádat. Takový souhlas je vydáván vždy ve formě správního rozhodnutí.⁶⁷

Místní příslušnost krajského úřadu se určuje podle místa, kde se nachází nemovitá kulturní památka nebo kde je movitá kulturní památka uložena. Rozhodující je aktuální umístění, ne místo, kam má být památka přemístěna.⁶⁸ Krajský úřad si musí povinně opatřit pro své vyjádření odborné organizace státní památkové péče. Tou je Národní památkový ústav, jenž by měl své vyjádření poskytnout analogicky dle § 14 odst. 4 ZSPJ do 20 dnů ode dne doručení, případně do 30 dnů ve zvlášť složitých případech. Bez jeho vyjádření krajský úřad není vůbec oprávněn takové rozhodnutí vydat. Existuje však výjimka. Podle rozhodnutí Nejvyššího

⁶⁶ VLÁDA. *Důvodová zpráva k zákonu č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva*, č. 303/2013 Dz.

⁶⁷ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSON, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 271. ISBN 978-80-7598-381-7.

⁶⁸ Tamtéž s. 524.

správního soudu v situaci, kdy je potřeba vydat souhlas urgentně, např. kvůli bezprostředně hrozícímu nebezpečí, kterým může být sesuv půdy, může krajský úřad toto rozhodnutí vydat i bez vyjádření Národního památkového ústavu.⁶⁹

Dalšími účastníky tohoto řízení jsou vlastníci pozemku, kde se kulturní památka nachází a kam má být přemístěna, ale také vlastníci pozemku, přes který se přemístění stavby bude realizovat.⁷⁰

Pokud má dojít k přemístění stavby, jež je kulturní památkou, je vyžadován souhlas krajského úřadu dle § 18 odst. 1 ZSP. Splněny musí být kumulativně 2 podmínky. Stavba je přemísťována z jednoho místa na druhé, a to i v tom případě, že je stavba přesunuta v rámci jednoho pozemku, a souhlas musí být vydán před samotným přemístěním stavby. Toto ustanovení se však nevztahuje na oddělení části stavby. Původní stavba je totiž zachována na původním místě. Nová věc naopak musí být za kulturní památku teprve prohlášena.⁷¹

Přemísťování movité kulturní památky je svou povahou v § 18 odst. 2 ZSP mírnější. Souhlas Národního památkového ústavu je vyžadován pouze v případě, že bude věc trvale přesunuta z veřejně přístupného místa. Souhlas by nebyl vyžadován ani tehdy, byla-li památka přesunuta na odlišné veřejně přístupné místo. Potřeba je pouze v případě, je-li přemísťována zcela mimo něj. V tomto případě bude movitá kulturní památka trvale znepřístupněna. Předmětem dokazování tak bude veřejný zájem na zajištění přístupnosti a veřejný zájem na zachování kulturní památky.⁷² Problém nastává u definice pojmu veřejně přístupné místo. Podle odborné veřejnosti jde o místo, na které má přístup širší okruh lidí. Roli přitom nehraje, zda je přístupné neustále, v určité denní dobu nebo jen určitému okruhu osob.⁷³ S touto definicí mohou nastávat problémy, neboť není zcela jasné, o jaká místa se jedná. Vše tak zůstává na volném uvážení správního orgánu. Ani soudy se na definici tohoto pojmu nemůžou shodnout.

Přemístěním kulturní památky a souhlasem s ním se však nijak neřeší soukromoprávní otázky. Dle Krajského soudu v Hradci Králové je tak potřeba vypořádat se ještě s otázkou vlastnictví. Kulturní památka sice kulturní památkou zůstává, ale vlastníkem se stává, jde-li o nemovitost, vlastníci nového pozemku. Stavba se totiž stane součástí tohoto pozemku. Toto není nic nového, se stejným problémem jsme se potýkali už u starého občanského zákoníku.⁷⁴

V případě, že je movitá nebo nemovitá kulturní památka přesunuta bez předchozího souhlasu krajského úřadu, nemůže ji ten vydat ex post. Vlastník má však stále oznamovací povin-

⁶⁹ Rozsudek NSS sp. zn. 8 As 42/2009-232 ze dne 22. 7. 2010.

⁷⁰ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 275. ISBN 978-80-7598-381-7.

⁷¹ VARHANÍK, J. MALÝ, S. *Zákon o státní památkové péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. 136. ISBN 978-80-7357-659-2.

⁷² Rozsudek NS sp. zn. 31 Cdo 3310/2009 ze dne 18. 5. 2011.

⁷³ NĚMEC, R. *Právní rozbor prostoru kostela jako prostoru veřejného/soukromého z pohledu platného práva ČR a kanonického práva*. In: Advokátní deník [online]. 19. 6. 2020 [cit. 2023-07-10]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/06/19/pravni-rozbor-prostoru-kostela-jako-prostoru-verejneho-soukromeho-z-pohledu-platneho-prava-cr-a-kanonického-prava/>.

⁷⁴ Rozsudek KS v Hradci Králové č.j. 26 Co 205/2015-164 ze dne 9. 6. 2015.

nost vůči Národnímu památkovému ústavu, která pro něj vyplývá z § 7 odst. 4 ZSP. Podle něj musí oznámit odborné organizaci státní památkové péče každou změnu vlastnictví nebo přemístění kulturní památky.⁷⁵ Reálně tak k žádostem po přesunutí dochází. Pokud stav není v souladu se zájmy památkové péče, mohou její orgány vynucovat nápravu vadného stavu. Zároveň tím, že vlastník kulturní památky přesunutí krajskému úřadu neoznámí, dopustí se přestupku dle § 35 odst. 2 písm. d) ZSP, je-li právnickou, nebo podnikající fyzickou osobou, nebo podle § 39 odst. 2 písm. c) ZSP, je-li fyzickou osobou. Tím, že nejsou specifikovány okruhy osob, jež tuto povinnost mají, nelze výčet pachatelů zúžit pouze vlastníka. Přestupku se může dopustit každý, kdo měl na věci právní zájem. Za tyto skutky může krajský úřad, který je projednává, uložit pokutu až do výše 4 000 000 Kč.⁷⁶

Zcela jiná situace nastává u vývozu a dovozu kulturních památek do, nebo ze zahraničí. Jelikož jsou kulturní památky nedílnou součástí kulturního dědictví, je jim poskytována zvláštní úroveň ochrany. Z toho důvodu je možné je vyvézt do zahraničí pouze s předchozím souhlasem Ministerstva kultury, a to na dobu určitou. Ta však není neomezená, nelze s tím obcházet zákon a kulturní památku půjčovat například na velmi dlouhou dobu. Znamenalo by to totiž ochuzení kulturního dědictví České republiky po více generací, což není přípustné.⁷⁷ Pokud bude kulturní památka vyvážena mimo celní území Evropských společenství, je navíc potřeba ještě vývozní povolení Ministerstva kultury dle §§ 3–4 zákona č. 214/2002 Sb., o vývozu některých kulturních statků z celního území Evropských společenství.⁷⁸

Aby mohl být souhlas vydán, musí být celý proces zahájen písemnou žádostí. Tu je oprávněn podat vlastník kulturní nebo národní kulturní památky, či osoba, jež s ní oprávněně nakládá nebo má právní zájem na jejím vývozu.

Po navrácení kulturní památky do jeho rukou má vlastník další povinnosti tentokrát spočívající v omisivním jednání. Musí strpět prověření identity a stavu kulturní památky od Národního památkového ústavu, o čemž ho požádá Ministerstvo kultury.⁷⁹

Jiná situace nastane u předmětů kulturní hodnoty. Těmi jsou movité věci splňující znaky z přílohy č. 1 zákona č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty. Jsou to všemožné předměty od herbářů přes mozaiky a lidovou keramiku až po poštovní dostavníky.⁸⁰ K jejich vývozu je vlastník povinen vyžádat si osvědčení od odborných organizací, kterými jsou muzea, galerie, knihovny a Národní památkový ústav.⁸¹ Ty musí osvědčení vydat ve lhůtě 21 kalendářních dnů. Nevydají-li jej, postoupí žádost o osvědčení Ministerstvu

⁷⁵ § 7 odst. 4 ZSP.

⁷⁶ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 450. ISBN 978-80-7598-381-7.

⁷⁷ VARHANÍK, J. MALÝ, S. *Zákon o státní památkové péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. 144. ISBN 978-80-7357-659-2.

⁷⁸ Ministerstvo kultury ČR. *Příručka vlastníka kulturní památky Kulturní památky a péče o ně* [online]. In: [cit. 2023-07-11]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/prirucka-vlastnika-kulturni-pamatky-kulturni-pamatky-a-pece-o-ne-cs-290>, s. 18.

⁷⁹ VLÁDA. *Důvodová zpráva k zákonu č. 71/1994 Sb. o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty, č. 71/1994 Dz*.

⁸⁰ Příloha č. 1 k zákonu č. 71/1994 Sb.

⁸¹ Příloha č. 2 k zákonu č. 71/1994 Sb.

kultury. To má následně tři měsíce na rozhodnutí, zda osvědčení vydá, či nikoli.⁸² Předměty kulturní hodnoty lze vyvézt na dobu neomezenou. Existuje však výjimka. Pokud tento předmět splňuje podmínky pro prohlášení za kulturní památku, lze ho vyvézt pouze na dobu neurčitou. Ministerstvo kultury však do 3 měsíců musí zahájit řízení o prohlášení předmětu za kulturní památku.

Při porušení těchto povinností se vlastník, nebo osoba oprávněná podat žádost o souhlas, dopustí přestupku, a to konkrétně, jestliže zapůjčí, pokusí se vyvézt, nebo vyveze do zahraničí kulturní památku bez souhlasu Ministerstva kultury. Zajímavostí je, že tyto přestupky dle §§ 35 odst. 2 písm. e) ZSP pro právnické a fyzické podnikající osoby a 39 odst. 2 písm. c) ZSP pro fyzické osoby jsou jediné přestupky v tomto zákoně, kdy je postihován pouhý pokus o přestupek. Za porušení těchto povinností hrozí pokuta až do výše 4 000 000 Kč, přičemž projednávat a vymáhat ji bude krajský úřad.⁸³ Zákon nijak nereaguje na vyvezení předmětů kulturní hodnoty bez osvědčení, zvláště pokud nebudou naplňovat znaky, pro které mohou být prohlášeny za kulturní památku. Přestupky jsou u zde zvláště upraveny v § 8 zákona č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty. Je-li předmět kulturní hodnoty vyvezen bez osvědčení, dopustí se vlastník přestupku, za nějž lze uložit pokutu do výše 5 000 000 Kč. Zákon č. 71/1994 Sb. zároveň upravuje přestupky spočívající v porušení povinnosti umožnění součinnosti a ohledání předmětu kulturní hodnoty Národním památkovým ústavem; vrácení stejnopisů v případě, že k vývozu nedojde; navrácení předmětu kulturní hodnoty ve stanovené době zpět do ČR; a to pod pokutou do výše 20 000 Kč. Tyto přestupky jsou projednávány a vymáhány Ministerstvem kultury ČR.

7. Archeologie

Pojem archeolog v ZSP, stejně jako restaurátor, chybí. Odborná veřejnost se však shoduje na tom, že archeolog je fyzická osoba, jež je oprávněná k provádění archeologických výzkumů. Obecně, archeologické výzkumy mohou provádět: Archeologický ústav Akademie věd České republiky; osoby, jež k tomu mají povolení (těmi jsou tzv. oprávněné organizace); a osoby, které jsou oprávněné archeologické výzkumy provádět v jiném členském státě EU, jiném smluvním státě EHP či Švýcarské konfederaci, a to na základě oznámení Ministerstvu kultury.⁸⁴

Archeologický výzkum je vědeckou činností sloužící k ochraně archeologického dědictví. Do této činnosti lze zařadit přípravu, plánování, výkopové práce, preparační práce či neinvazivní metody za využití moderních mapovacích a zaměřovacích přístrojů. Z tohoto důvodu si myslíme, že by bylo potřeba poupravit zákon a archeologický výzkum zde vymezit alespoň neurčitou obecnou definicí, jež by dokázala reagovat na prudký vývoj technologie. Lze totiž nalézt minimálně podobné znaky, které by měl archeologický výzkum mít. Jde o činnost: odbornou; zajišťující ochranu a evidenci archeologických nálezů, která vede záznamy o svých

⁸² § 5 zákona č. 71/1994 Sb.

⁸³ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSONĚ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 450 a 486. ISBN 978-80-7598-381-7.

⁸⁴ VARHANÍK, J. *Zákon o státní památkové péči: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 161. ISBN 9788073576592.

postupech a výsledcích. Povolení k nim je vydáváno Ministerstvem kultury pouze na žádost, přičemž žádat mohou jak právnické (muzea, vysoké školy aj.), tak i fyzické osoby. V tomto povolení má Ministerstvo kultury právo stanovit podmínky výkonu.⁸⁵

Ministerstvo kultury vede o těchto osobách evidenci. I zde se setkáme s mezerou v zákoně. Podle zákona č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace musí osoby oprávněné k výzkumům hlásit Ministerstvu kultury změnu těchto údajů. Podle ZSPP však taková povinnost neexistuje pro uchazeče, kterým bylo uděleno povolení.⁸⁶ Stejnak lze za mezeru považovat to, že není upraveno nahlížení do této evidence.

K provádění archeologických výzkumů však oprávněná organizace potřebuje uzavřít ještě dohodu o rozsahu a podmínkách provádění archeologických výzkumů s Akademií věd ČR.⁸⁷ V ní se vymezuje oblast, kde tato organizace může archeologické výzkumy provádět. Tato dohoda je svou formou veřejnoprávně subordinační smlouva, přičemž spory z ní vzniklé řeší Ministerstvo kultury.⁸⁸

Pokud by právnická nebo podnikající fyzická osoba prováděla archeologické výzkumy, aniž by byla archeologickým ústavem nebo oprávněnou organizací dle § 21 odst. 2 ZSPP, nebo osobou oprávněnou k výzkumům dle § 21a odst. 2 ZSPP, nebo jí byl uložen zákaz takové činnosti provádět dle § 35 odst. 4 nebo § 39 odst. 4 ZSPP, dopustí se přestupku dle § 35 odst. 2 písm. g) ZSPP. Za to jí může krajský úřad uložit pokutu až do výše 4 000 000 Kč. Pro fyzické osoby je situace obdobná, rozdíl spočívá pouze v zákonném ustanovení. Tím je § 39 odst. 2 písm. g) ZSPP.⁸⁹

Tyto oprávněné organizace musí zahájení archeologického výzkumu oznámit archeologickému ústavu. Existují dva, v Praze a Brně, je přitom jedno, kterému z nich, dokdy a jak to bude ohlášeno. To vytváří další prostor pro spekulace a nebylo by od věci nějakým způsobem tyto nejasnosti specifikovat. Po skončení musí navíc oprávněné organizace oznámit výsledky v tzv. zprávě o výsledcích archeologického výzkumu. K jejímu obsahu se zákon opět více nevyjadřuje. Tentokrát bychom to však nepovažovali za negativum, neboť to vytváří prostor pro smluvní dohodu s Akademií věd České republiky.

Dále § 21 odst. 4 ZSPP zmiňuje, že pokud se archeologický výzkum provádí na území, které je kulturní památkou, národní kulturní památkou, památkovou rezervací nebo památkovou zónou, musí ten, kdo archeologický výzkum provádí, oznámit jeho zahájení Národnímu památkovému ústavu. To se netýká pouze oprávněných organizací, ale i archeologického ústavu. Zpráva o výsledcích ale ani v tomto případě není blíže specifikována.⁹⁰

⁸⁵ Rozsudek NSS č.j. 1 As 78/2018-47 ze dne 6. 9. 2018.

⁸⁶ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 320. ISBN 978-80-7598-381-7.

⁸⁷ § 21 odst. 2 ZSPP.

⁸⁸ Rozsudek NSS 7 As 99/2011-73 ze dne 26. 10. 2011.

⁸⁹ MINISTERSTVO KULTURY ČR. *Stanovisko kultury odboru památkové inspekce: Vedení sankčního řízení za provádění archeologických výzkumů bez dohody uzavřené s Akademií věd České republiky*. 2016, č.j. MK 20289/2016 PI.

⁹⁰ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 310. ISBN 978-80-7598-381-7.

Archeologický výzkum znamená velice často i zásah do práv vlastníka, správce nebo uživatele této nemovitosti. Zejména do práva užívání. Proto je nutné tento výzkum provádět na základě právního titulu. Tím je buď: a) dohoda soukromoprávní povahy mezi tím, kdo má archeologický výzkum provádět, a vlastníkem, správcem nebo uživatelem dané nemovitosti,⁹¹ b) správní rozhodnutí o tom, zda musí vlastník, správce nebo uživatel dané nemovitosti strpět provedení archeologického výzkumu a o jeho podmínkách (pouze pokud nedojde k dohodě dle písm. a)) c) soudní smír v řízení dle písm. b).

Odlišností jsou záchranné archeologické výzkumy podle § 22 odst. 2 ZSPP. Oznamovací povinnost má v tomto případě stavebník. Ten musí ohlásit svůj záměr jakémukoli archeologickému ústavu, pokud chce provádět stavební činnost nebo jinou činnost na území s archeologickými nálezy, a to již od doby jeho přípravy, a to i tehdy, jestliže nedojde k zásahu do archeologického naleziště, či jestliže mu není známo, že jde o území s archeologickými nálezy. Tuto povinnost má stavebník vždy a nemůže se jí zprostit.⁹² Stavební činnost není blíže definována. Jedná se však např. o stavbu obytných komplexů, komunikací nebo zemědělské stavby.⁹³ Jinou činností je myšlena taková činnost, která může ohrozit archeologické nálezy (např. odlesnění pozemku⁹⁴). To, zda může dojít k ohrožení, je pak na úvaze povinné osoby. Území s archeologickými nálezy je pak takové území, kde se nacházejí prvky archeologického dědictví.⁹⁵ Náležitosti ani forma takového oznámení nejsou stanoveny. Ačkoli lze doporučit formu písemnou, je možné oznámení provést i telefonicky nebo online.⁹⁶

Stavebník dále musí umožnit provedení archeologického výzkumu, a to i za předpokladu, že dojde k pozdržení jeho záměru. Náklady tohoto výzkumu hradí: stavebník, je-li právnickou osobou, nebo je-li podnikající fyzickou osobou a nutnost záchranného archeologického výzkumu vznikla při jejím podnikání; osoba, která záchranný archeologický výzkum provádí, je-li stavebníkem fyzická osoba, nebo je podnikatelem, ale tato potřeba nevznikla v souvislosti s její činností.⁹⁷

Při provádění archeologických výzkumů však nesmí být dle § 24 odst. 1 ZSPP narušována práva vlastníků, správců nebo uživatelů těchto nemovitostí ani jejich sousedů. Při zásahu do jejich vlastnických práv zákon pamatuje v odst. 2 na 2 typy náhrad: náhradu za podstatné omezení v běžném užívání nemovitostí nebo jiného majetku a náhradu při nemožnosti uvést majetek do původního stavu nebo uvedení do původního stavu není hospodářsky účelné.

K archeologickému nálezu však může dojít i jinými způsoby než pomocí archeologických výzkumů. Pokud k němu dojde náhodně, musí ho nálezce, nebo osoba odpovědná za provádění prací dle § 23 odst. 2 ZSPP oznámit archeologickému ústavu, nebo nejbližšímu muzeu, a to do: druhého dne od jeho učinění, jde-li o nálezce; nebo do druhého dne od chvíle, kdy

⁹¹ Rozsudek NSS č.j. 7 As 24/2012-24 ze dne 15. 3. 2012.

⁹² Rozsudek MS v Praze č.j. 6 Ca 205/2006-29 ze dne 30. 4. 2009.

⁹³ VLÁDA. *Důvodová zpráva k zákonu České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, č. 20/1987 Dz.*

⁹⁴ Rozsudek KS v Ústí nad Labem č.j. 59 Ca/2002-35 ze dne 24. 9. 2002.

⁹⁵ Čl. 1 odst. (ii), (iii); čl. 2 odst. (i) Úmluvy č. 99/2000 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidované).

⁹⁶ Rozsudek NSS č.j. 7 As 24/2012-24 ze dne 15. 3. 2012.

⁹⁷ Rozsudek NS č.j. 32 Odo 765/2004-103 ze dne 29. 9. 2004.

se o nález dozví, jde-li o osobu odpovědnou za provádění prací. Tato krátká lhůta má zajistit rychlou odbornou reakci. Forma oznámení není stanovena, což je logické, neboť v této krátké lhůtě nelze trvat na písemné formě.

Do té doby, než bude archeologický nález prohlédnut archeologickým ústavem nebo muzeem, se musí nález i naleziště ponechat beze změny. Prohlídka by dle ZSPP měla proběhnout do 5 dní, při ní jsou učiněna opatření pro okamžitou záchranu archeologického nález. Náklady za prohlídku hradí ten, kdo tato opatření činí. Zákon se o tom sice nezmiňuje, nebylo by však logické tyto náklady žádat po nálezci.⁹⁸ Za tento náhodný nález náleží nálezci odměna. Ta je vyměřena podle materiálu, nebo činí 10 % kulturně historické hodnoty archeologického nález určené na základě posudku archeologického ústavu či Národního muzea.⁹⁹

Pokud by však došlo k nález cílenému, např. pomocí detektoru kovů, nebude takovému nálezci dle § 23 odst. 4 ZSPP odměna poskytnuta.¹⁰⁰ Za takové jednání by se navíc pachatel dopustil přestupku dle § 39 odst. 1 písm. f) ZSPP. To reflektuje tzv. amatérské archeology, kteří provádí neoprávněné výkopy na území s archeologickými nálezy. Současně však umožňuje postihovat i stavebníky jakožto fyzické osoby, kteří sice splnili oznamovací povinnost, avšak nestrpěli provedení záchranného archeologického výzkumu.

V této kapitole jsme si shrnuli několik oznamovacích povinností, jež na poli archeologie působí. Při jejich porušení se povinný subjekt dopustí přestupku dle §§ 35 odst. 2 písm. f) ZSPP (u právnických a podnikajících fyzických osob) a 39 odst. 2 písm. f) ZSPP (u fyzických osob). Za ně může krajský úřad uložit pokutu až do 4 000 000 Kč. Konkrétně jde o situace, kdy:

- 1) oprávněná organizace nebo osoba oprávněná k výzkumům nebo archeologický ústav nesplní oznamovací povinnost v souvislosti se zahájením či ukončením archeologického výzkumu
- 2) stavebník nesplní oznamovací povinnost v souvislosti s prováděním stavebních či jiných prací na území s archeologickými nálezy
- 3) nálezce nebo osoba oprávněná za provádění prací nesplní oznamovací povinnost v souvislosti s učiněním náhodného nález. Pokud by hodnota archeologického nález byla vyšší než 10 000 Kč, jednalo by se zároveň o TČ zatajení věci dle § 219 TZ. Stavebníci by se navíc dopustili přestupku dle § 302 odst. 1 písm. b) SZ, za něž může příslušný stavební úřad uložit pokutu do výše 1 000 000 Kč.¹⁰¹

Přestupku se také dopustí ty právnické nebo podnikající fyzické osoby (§ 35 odst. 4 ZSPP) a fyzické osoby (§ 39 odst. 4 ZSPP) jako osoby oprávněné k provádění archeologických výzkumů tak, že provádí archeologické výzkumy, jež archeologické nálezy ohrožují nebo poškozují. Za toto protiprávní jednání může Ministerstvo kultury uložit zákaz činnosti až na 2 roky.

⁹⁸ ZÍDEK, M. TUPÝ, M. KLUSOŇ, J. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 348. ISBN 978-80-7598-381-7.

⁹⁹ § 19 vyhlášky č. 66/1988 Sb.

¹⁰⁰ MINISTERSTVO KULTURY ČR. *Stanovisko kultury odboru památkové inspekce: Stanovisko k poskytování odměny podle § 23 odst. 4 zákona o státní památkové péči*. 2007, č.j. MK 9711/2007 PI.

¹⁰¹ Trestní příkaz OS v Nymburce č.j. 4 T 96/2007 ze dne 14. 6. 2007.

8. Změna vlastnictví

Nyní se dostáváme k poměrně specifickým povinnostem. Všechny mají 2 společné znaky. Souvisí se změnou vlastnictví kulturní památky a zákon pro jejich porušení nepředpokládá žádný správní trest. Dopady, které vyvolávají, jsou ve 2 ze 3 případů občanskoprávní, v tom třetím případě je vyvolání jakékoli odpovědnosti nejisté.

V prvním případě má dle § 9 odst. 4 ZSPP vlastník vůči tomu, kdo kulturní památku převádí, přenechává k dočasnému užívání nebo předává k provedení obnovy dle § 14 ZSPP povinnost uvědomit ho, že jde o kulturní památku.¹⁰² Při nesplnění této povinnosti vůči nabyvateli se ten může domáhat občanskoprávní odpovědnosti za vady. To, že je věc kulturní památkou, je totiž vadou právní. Tento fakt nabyvateli může bránit v nakládání s ní, jelikož pro kulturní památky je stanovena vyšší míra ochrany.¹⁰³

V dalším případě musí vlastník, jenž chce převést movitou nebo nemovitou národní kulturní památku či movitou kulturní památku, oznámit a zároveň i přednostně nabídnout tuto věc ke koupi Ministerstvu kultury dle § 13 ZSPP. To může právo uplatnit buď samo, anebo skrze státní příspěvkové organizace, jejichž zřizovatelem je. Podmínkou je, že jde o úplatný převod. Typicky tak nepůjde o přechod v rámci dědického řízení nebo o bezúplatný převod pomocí institutu darování. Stejná situace nastává taktéž u zástavního práva. Další výjimkou, kdy převádějící vlastník věc nabízet nemusí, je, pokud jde o prodej mezi osobami blízkými nebo spoluvlastníky.¹⁰⁴

Ministerstvo kultury má navíc na koupi omezenou dobu. Přijetí nabídky musí oznámit ve lhůtě 3 měsíců, pokud jde o movitou věc, nebo ve lhůtě 6 měsíců, pokud jde o nemovitou věc, která je národní kulturní památkou či jejíž součástí je stavba. Jestliže Ministerstvo kultury sdělí, že nabídku nepřijímá, postupuje se, jako kdyby lhůta marně uplynula. K určení ceny za odkup je třeba pořídit znalecký posudek. Zákon nestanovuje povinnost vlastníka jej pořídit, proto ho hradí samo Ministerstvo kultury. Předpokladem pro koupi jsou mimořádně závažné kulturně společenské důvody. Ty nejsou nikde v legislativě vyjádřeny. Ministerstvu kultury to přináší poměrně širokou škálu možností, co těmito důvody může být. Můžeme se jen domnívat, zda by nebylo lepší naznačit alespoň nějaké mantinely a ohraničit tak toto velice volné právo.

¹⁰² Příručka vlastníka kulturní památky Kulturní památky a péče o ně [online]. In: Ministerstvo kultury ČR. [cit. 2023-07-11]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/prirucka-vlastnika-kulturni-pamatky-kulturni-pamatky-a-pece-o-ne-cs-290>, s. 17.

¹⁰³ Usnesení ÚS sp. zn. I ÚS 1504/17 ze dne 21. 6. 2017.

¹⁰⁴ MINISTERSTVO KULTURY ČR. Stanovisko kultury odboru památkové inspekce: *Stanovisko k problematice věcného předkupního práva zatěžujícího nemovitost, již má do svého vlastnictví nabyt darovací smlouvou Česká republika*. 2003, č.j. MK 17138/2003 PI.

MINISTERSTVO KULTURY ČR. Stanovisko kultury odboru památkové inspekce: *Žádost o vyjádření ve věci zástavního práva k národní kulturní památce*. 2003, č.j. MK 9266/2003 PI.

Pokud by vlastník státu věc nenabídl, mohlo by Ministerstvo kultury až do vypršení tříleté objektivní propadné lhůty namítnout neplatnost jednání, kterým bylo převedeno vlastnictví. Jedná se o tzv. relativní neplatnost.¹⁰⁵

Posledním případem je oznamovací povinnost vlastníka dle § 7 odst. 4 ZSPP. Vlastník dle tohoto ustanovení musí Národnímu památkovému ústavu oznámit každou změnu vlastnictví, správy, užívání a umístění kulturní nebo národní kulturní památky. Toto oznámení musí vlastník učinit do 30 dnů ode dne změny.¹⁰⁶ Zákon s porušením této povinnosti však nespojuje žádné právní následky.

Závěr

Závěrem dospívám k domněnce, že i když byl ZSPP mnohokrát novelizován, stále nenaplnuje znaky kvalitní a moderní právní úpravy České republiky jako demokratické společnosti. I přes novelu z 1. 1. 2024, se bohužel nedočkáme takové markantní změny, jež je v této oblasti nezbytná. Tento zákon, který nabyt účinnosti ještě za starého režimu, tak stále, a to i přes stížnosti mnoha odborníků, obsahuje mnoho prázdných, nijak blíže vyložených, termínů. Jiné termíny, nebo spíše zkonkrétnění, zcela chybí. Zákon taktéž obsahuje několik systémových mezer, kvůli kterým se určitá ustanovení stávají nevymahatelnými.

Spousta termínů také odkazuje právě na dobu svého vzniku. Proto v zákoně nalezneme formule, jež odkazují na ráz, který tehdy panoval. Právě takové, někdo by řekl, drobnosti přispívají k tomu, že nejde o úpravu příliš efektivní a dynamickou, která je trendem dnešní doby a společnosti. Navíc to přispívá i k negativnímu vnímání památkové péče.

V době svého vzniku bylo běžné, že stát uložil vlastníkům spoustu povinností. To se jeví, s ohledem na potřebu udržovat stav našeho kulturního dědictví, jako nutné. Nicméně zákon, až na některé výjimky (např. příspěvek na zachování a obnovu kulturní památky, osvobození od daně ze staveb a jednotek, daně z pozemků a zvláštnosti při odepisování majetku) zcela pomíjí jakoukoli formu pozitivní motivace pro vlastníky. To by mělo být hlavním hnacím motorem nového zákona. Právě pozitivní motivace se totiž ukazuje jako ta nejefektivnější. Vlastnictví kulturní památky a péče o ni by se měly zatraktivnit i nějakými konkrétními nástroji. Jistě by stálo za to vzít v úvahu vylepšení stávajících nástrojů, vytvoření nástrojů zcela nové, (např. různé další dotační programy, poskytnutí jiných výhod vlastníkům) či zjednodušení stávajících procesů. Celkově vynucování veškerých povinností se jeví jako problematické. Opatření k zajištění bezpečí a dostatečné péče ne zcela fungují. Jedním z problematických milníků je jistě institut vyvlastnění a bezprostřední ohrožení kulturní památky, jež dnes vůbec nefungují.

Problémem se jeví také celkové postavení Národního památkového ústavu. Je nejvyšším představitelem odborné organizace na poli památkové péče. Jeho role je však víceméně zbytečná. V zákoně sice jsou stanoveny momenty, kdy si orgány státní památkové péče od něj

¹⁰⁵ VLÁDA. *Důvodová zpráva k zákonu České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, č. 20/1987 Dz.*

¹⁰⁶ VARHANÍK, J., MALÝ, S. *Zákon o státní památkové péči. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. 42. ISBN 978-80-7357-659-2.

musí vyžádat vyjádření (např. při zpracování závazného stanoviska dotčeným orgánem), avšak není nikde zákonem upraveno, že se jím musí také řídit.

Problémy se však vyskytují i v oblasti archeologie a restaurátorství. V současnosti je totiž takřka nemožné chránit archeologické dědictví. Téměř všem ostatním zájmům se dává přednost. I v těchto oborech často chybí definice důležitých pojmů a jejich dalšího dělení.

Domnívám se, že je nezbytné celou úpravu státní památkové péče rekodifikovat. I přesto, že se zákonodárci snaží stávající problémy napravovat četnými novelizacemi, je vidět, že to žádný kýžený výsledek nepřináší. O této potřebě se zmínil i Ústavní soud, když řekl, že celý ZSPP pouze odráží ideologii své doby vzniku a v dnešní době popírá spoustu práv jednotlivců.¹⁰⁷ Stávající právní úprava bohužel nezvládne uspokojivě reagovat na moderní dobu spojenou s potřebou rychlosti způsobenou rozvojem technologií.

Jistě by stálo za to se zamyslet nad inspirací právní úpravou našich sousedů, jimiž jsou zejména Německo a Rakousko. Nicméně ani Slovensko nemá úpravu památkové péče zákonem špatně, minimálně se jedná o poznání modernější právní předpis. U těchto zemí je zřejmá jejich akurátnost a domyšlenost mnoha situací, jež mohou nastat. Můžeme tak doufat, že v oblasti památkové péče se situace zlepší a my budeme moci dále obdivovat rozmanitost našeho kulturního dědictví.

¹⁰⁷ Nález ÚS sp. zn. Pl. ÚS 21/04 ze dne 26. 4. 2005.

Odborný článek

Povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků, její prolamování a význam informací o zdravotním stavu osob pro trestní řízení

Aneta Schwarzová

JUDr. Aneta Schwarzová, doktorandka na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni na katedře občanského práva. Je asistentka soudce na trestním úseku na Krajském soudě v Ústí nad Labem.

ORCID: 0009-0001-1440-6197

Abstrakt

Článek analyzuje jednotlivá ustanovení a jejich aplikaci v praxi, která mají vliv na sdělení či nesdělení konkrétních informací zdravotnickým pracovníkem. Nejprve se věnuje obecné povinnosti mlčenlivosti a jejímu vymezení v oblasti poskytování zdravotních služeb, následně je specifikován vztah poskytovatele zdravotních služeb a zdravotnických pracovníků k této povinnosti. Poté jsou uvedeny výjimky mlčenlivosti, kdy sice zdravotnický pracovník informace podléhající mlčenlivosti sdělí, avšak není to považováno za její porušení. Prostor je věnován také problematice prolamování mlčenlivosti zdravotnických pracovníků v trestním řízení a jejím specifikům. Článek poskytuje rozbor nejčastějších situací, kdy v praxi proti sobě stojí na straně jedné ochrana pacienta a povinnost mlčenlivosti a na straně druhé zájem orgánů činných v trestním řízení na získání informací významných pro trestní řízení.

Klíčová slova: Zdravotnické právo, mlčenlivost zdravotnických pracovníků, výjimky z mlčenlivosti, oznamovací povinnost, prolamování mlčenlivosti v trestním řízení

Abstract

The article analyzes individual provisions and their application in practice, which influence the disclosure or nondisclosure of specific information by healthcare professionals. It first addresses the general duty of confidentiality and its definition within the context of providing healthcare services. Subsequently, it specifies the relationship between healthcare providers and healthcare professionals regarding this duty. The article then outlines the exceptions to confidentiality, where the healthcare professional discloses confidential information, but this is not considered a breach of confidentiality. It also discusses the issue of breaking healthcare professionals' confidentiality in criminal proceedings and its specific aspects. The article provides an analysis of the most common situations in practice where, on the one hand, the protection of the patient and the duty of confidentiality are at odds with, on the other hand, the interest of law enforcement authorities in obtaining information important for criminal proceedings.

Keywords: Healthcare Law, Confidentiality of Healthcare Professionals, Exceptions to Confidentiality, Reporting Duty, Breaching Confidentiality in Criminal Proceedings

Úvod

Povinnost mlčenlivosti představuje jednu z nejvýznamnějších a současně nejelementárnějších povinností pracovníků ve zdravotnictví. Důvodem je, že informace sdělované pacientem jsou často velmi citlivé a intimní. Zdravotnický pracovník se však může při výkonu své práce dozvědět o různých skutečnostech, se kterými musí různě nakládat, některé sdělit nesmí, jiné je naopak povinen ohlásit, případně vydat či sdělit na vyžádání. Ať už zdravotnický pracovník poruší povinnost na jedné, nebo na druhé straně (mlčenlivost nebo oznamovací povinnost), sám se tím může dopustit trestného činu a hrozí mu sankce. Jak postupovat v případech, kdy má zdravotnický pracovník pochybnosti, zda může vyžadované informace o pacientovi a jeho stavu sdělit či předat? Kdo smí informace o pacientovi a jeho zdravotní záznamy vyžadovat? Může odmítnout zdravotnický pracovník svědeckou výpověď? O čem smí zdravotnický pracovník vypovídat? Toto je několik málo otázek, kterými se může zdravotnický pracovník, vedle svých běžných pracovních povinností, zabývat. V pochybnostech, zda má zdravotnický pracovník informaci poskytnout či nikoliv, může být pro něj „bezpečnějším“ řešením informace neposkytnout.

Ve vztahu k trestnímu řízení se může zdravotnický pracovník dostat do situace, kdy bude jeho svědectví z hlediska dokazování významné. Může nastat situace, ke které dojde při ošetřování osoby na místě spáchání činu. Dalším případem je požadování informací po obvodním lékaři nebo lékaři specialistovi o fyzickém a duševním stavu pacienta, které při návštěvách a vyšetřeních průběžně zaznamenával, přičemž pacient může být v pozici jak poškozené osoby, tak pachatele. V neposlední řadě sám lékař může být pachatelem trestného činu, který může spočívat nedbalostním i úmyslném jednání. Podkladem mohou být záznamy, které lékař o pacientovi zpracovával, které budou dále posuzovány, např. z hlediska pravosti.

Cílem článku je poskytnout srozumitelný rozbor nejčastějších situací, kdy v praxi proti sobě stojí na straně jedné ochrana pacienta a povinnost mlčenlivosti a na straně druhé zájem orgánů činných v trestním řízení na získání informací významných pro trestní řízení. Jedná se o velmi citlivou problematiku, neboť převážení jednoho z výše uvedených zájmů může způsobit velmi zásadní důsledky v dané sféře. Při převážení práv pacienta by mohlo dojít k obstrukcím, příp. neřešitelnosti trestního řízení. Naopak při nedůvodném sdělování informací o pacientovi může dojít k narušení vztahu mezi lékařem a pacientem, což může pacienta v krajním případě až ohrozit na životě (v případě, že pacient pro nedůvěru ve svého ošetřujícího lékaře mu zatají nebo dokonce zalže o skutečnostech významných pro volbu léčebného postupu).

Text systematicky analyzuje jednotlivá ustanovení a jejich aplikaci v praxi, která mají vliv na sdělení či nesdělení konkrétních informací zdravotnickým pracovníkem. Článek se nejprve věnuje obecné povinnosti mlčenlivosti a jejímu vymezení v oblasti poskytování zdravotních služeb, následně je specifikován vztah poskytovatele zdravotních služeb a zdravotnických pracovníků k této povinnosti. Poté jsou uvedeny výjimky mlčenlivosti, kdy sice zdravotnický pracovník informace podléhající mlčenlivosti sdělí, avšak není to považováno za její porušení. Následně je věnován prostor problematice prolamování mlčenlivosti zdravotnických pracovníků v trestním řízení a jejím specifikům. Konkrétně jsou analyzovány jednotlivé situace, které mohou v trestním řízení v souvislosti s poskytováním informací o zdravotním stavu osoby nastat. V návaznosti na tyto situace je zpracována příslušná judikatura, která na tuto

problematiku doléhá. Na závěr jsou prostřednictvím metody syntézy formulovány závěry zakládající se na výchozích zjištěních.

1. Obecně k povinnosti mlčenlivosti poskytovatele zdravotních služeb

Povinnost mlčenlivosti poskytovatele zdravotních služeb je zakotvena již na úrovni ústavních norem. Tato povinnost vyplývá z ústavních principů obsažených v článku 10 Listiny základních práv a svobod¹, z práva na ochranu soukromí. Jmenovitě je právo na ochranu soukromí ve vztahu k informacím o svém zdraví upraveno v Kapitole III. článku 10 Úmluvy o lidských právech a biomedicině². Mlčenlivost pak představuje konkrétní uplatnění výše garantovaných práv v oblasti zdravotnictví.

Vztah mezi poskytovatelem zdravotních služeb je upraven v rámci soukromoprávní části speciálním smluvním typem, kterým je smlouva o péči o zdraví (§ 2636–2651 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník; dále také jako „o. z.“ nebo „občanský zákoník“). V rámci ustanovení § 2649 o. z. je stanovena obecná povinnost mlčenlivosti poskytovatele zdravotních služeb. Záznamy ve vztahu k ošetřované osobě jsou považovány za důvěrné a nestanoví-li zákon jinak, nelze je zpřístupnit jiné osobě bez jejího souhlasu (§ 2649 odst. 1 o. z.). Udělení souhlasu či nesouhlasu ošetřovaného je nutno zanést do záznamů (§ 2649 odst. 2 o. z.). Zachování mlčenlivosti v souvislosti se zdravotními službami je upraveno a konkretizováno v § 51 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách; dále také jako „ZoZS“ nebo „zákon o zdravotních službách“). Poskytovatel zdravotních služeb je povinen zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb (§ 51 odst. 1 ZoZS). Zdravotnickými službami se ve smyslu tohoto zákona rozumí poskytování zdravotní péče (§ 2 odst. 2 písm. a) ZoZS). Zdravotní péče je poskytována zdravotnickými pracovníky nebo jinými odbornými pracovníky, kteří buď mohou být sami poskytovatelem zdravotních služeb (v případě samostatného lékaře vykonávající soukromou praxi) nebo jsou vůči poskytovateli zdravotních služeb v pracovněprávním vztahu (zaměstnanci nemocnice jako lékaři, zdravotní sestry a ostatní zdravotnický personál). Povinná mlčenlivost v souvislosti s výkonem povolání vztahuje na zdravotnické pracovníky a jiné odborné pracovníky a další osoby uvedené v § 51 odst. 5 písm. a) až g) ZoZS (dále jen jako „zdravotničtí pracovníci“).

V případě, že je lékař v pracovněprávním vztahu, je poskytovatelem zdravotních služeb ve smyslu zákona o poskytování zdravotních služeb zařízení (nemocnice), nikoliv samostatně lékař. Pojem zdravotnické zařízení se vyskytuje v § 4 odst. ZoZS, který uvádí, že zdravotnickým zařízením se rozumí prostory určené pro poskytování zdravotních služeb. Zdravotnická zařízení mohou být řízena státní správou (např. Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo

1 Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky (dále také jako „LZPS“ nebo „Listina základních práv a svobod“).

2 Sdělení č. 96/2001 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině (dále také jako „ÚoLPB“ nebo „Úmluva o lidských právech a biomedicině“).

vnitřní)³ nebo soukromými subjekty (např. Krajská zdravotní a. s.). Poskytovatelem zdravotních služeb je dle § 2 odst. 1 ZoZS fyzická nebo právnická osoba, která má oprávnění k poskytování zdravotních služeb podle zákona o zdravotních službách. Obecné podmínky pro poskytování zdravotních služeb jsou uvedeny v části první hlavě druhé. První je uvedena podmínka příslušného oprávnění. Poskytovatel může poskytovat pouze zdravotní služby uvedené v oprávnění k poskytování zdravotních služeb (§ 11 odst. 1 ZoZS), přičemž jsou následně uvedeny služby, které může poskytnout i bez tohoto oprávnění (§ 11 odst. 2 písm. a) až d) ZoZS). Tyto služby musí být poskytovány pouze prostřednictvím osob způsobilých k výkonu zdravotnického povolání nebo k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotních služeb (§ 11 odst. 3 ZoZS). Dále je specifikováno, jaké služby musí být provozovány pouze ve zdravotnických zařízeních a které mohou být poskytovány také mimo ně (§ 11 odst. 4 ZoZS), povinnost technického vybavení (§ 11 odst. 6 ZoZS), nebo povinnost dopravního vybavení (§ 11 odst. 7 ZoZS) a další.

V případě, že je lékař zaměstnancem má dále práva a povinnosti vyplývající jak ze zákoníku práce, tak speciálních předpisů upravujících oblast zdravotnictví. Práva a povinnosti lékaře ve vztahu k zaměstnavateli a pacientovi jsou povětšinou v souladu. Mohou však nastat situace, kdy se tato práva dostanou do konfliktu, ať už vůči zaměstnavateli, nebo vůči pacientovi. Ve vztahu k povinnosti mlčenlivosti platí, že je vždy třeba jednat co nejšetrněji, a přestože se bude jednat o odůvodněné případy, neměl by zdravotnický pracovník sdělovat nadbytečné informace.

Výše popsaná povinnost mlčenlivosti ve smyslu zákona o zdravotních službách se považuje za státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti ve smyslu § 124 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále také jako „tr. z.“ nebo „trestní zákoník“). V případě jejího porušení bude naplněn znak trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji podle § 180 odst. 2 tr. z.⁴ Lékař se takového jednání může dopustit v nedbalosti, kdy neoprávněně zveřejní, sdělí nebo zpřístupní třetí osobě osobní údaje získané v souvislosti s výkonem svého povolání.

Povinnost mlčenlivosti lékaře je dále upravena také v rámci etického kodexu České lékařské komory (dále také jako „etický kodex ČLK“).⁵ V ustanovení § 2 odst. 9 etického kodexu ČLK je stanoveno, že je lékař v zájmu pacienta povinen důsledně zachovávat lékařské tajemství, s výjimkou případů, kdy je této povinnosti souhlasem pacienta zbaven nebo když je to stanoveno zákonem. Porušení této povinnosti může mít pro lékaře mj. také kárné důsledky.

2. Výjimky ze zachování mlčenlivosti

Současná právní úprava poskytuje základní výčet výjimek ze zachování mlčenlivosti v zákoně o zdravotních službách. Výjimky ze zachování mlčenlivosti v zásadě odpovídají výjimkám před účinností tohoto zákona. Tvorbou ustanovení § 51 ZoZS však došlo oproti předchozí

3 Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. Ministerstvo zdravotnictví České republiky (MZ ČR). *Národní zdravotnický informační portál*. Publikováno © 2022, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://www.nzip.cz/clanek/68-ministerstvo-zdravotnictvi-ceske-republiky-mz-cr>.

4 GRIVNA, Tomáš. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1723–1729 (§ 124 tr. z.).

5 Stavovské předpisy ČLK. *Česká lékařská komora*. Publikováno © 2023, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://www.lkcr.cz/stavovske-predpisy-clk>.

právní úpravě ke zřehlednění.⁶ Ustanovení § 51 ZoZS uvádí výčet situací, kdy zdravotnický pracovník předá informace nebo sdělí údaje a jiné skutečnosti další osobě, přičemž toto jednání není považováno za porušení povinné mlčenlivosti. Mezi tyto výjimky patří:

2. 1 Předávání informací nezbytných pro zajišťování návaznosti poskytovaných služeb (§ 51 odst. 2 písm. a) ZoZS)

Při sdělování těchto informací by měl zdravotnický pracovník zohledňovat míru citlivosti takových informací. Dále je vhodné zajistit si pro předání informací takové podmínky, aby nebylo porušováno soukromí pacienta, například přítomností třetích osob (jako jsou další pacienti při vizitě na pokoji). Zdravotnický pracovník by měl také vždy zohlednit rozsah a nutnost sdělování konkrétních informací.⁷

2. 2 Zproštění mlčenlivosti zdravotnického pracovníka pacientem (§ 51 odst. 2 písm. b) ZoZS)

Ke zproštění mlčenlivosti může dojít buď ve vztahu ke konkrétním údajům nebo skutečnostem, nebo v celkovém rozsahu. Tato skutečnost by měla být řádně vyznačena v záznamech pacienta. Záznam by měl být proveden v písemné formě, měl by být jasně vymezen rozsah zproštění, komu a kdy je zproštění dáno, a toto by mělo být následně opatřeno vlastnoručním podpisem pacienta.⁸

2. 3 Povinnost sdělení a oznamování údajů nebo jiných skutečností podle zákona o zdravotních službách nebo jiného právního předpisu (§ 51 odst. 2 písm. c) ZoZS)

Zdravotnický pracovník je tyto skutečnosti povinen oznámit i bez souhlasu pacienta. Ve vztahu k nezletilým pacientům a zákonným zástupcům lze jako příklad uvést oznámení skutečností orgánům sociálně-právní ochrany dětí.⁹ Tato oznamovací povinnost též vyplývá z ustanovení § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Zdravotnický pracovník je však povinen orgánu sociálně-právní ochrany dětí sdělit informace pouze v nezbytně nutném rozsahu. Mezi sdělované informace patří skutečnosti týkající se podezření na ohrožení dítěte, nikoliv však všechny zjištěné informace o pacientovi.¹⁰ Lékař má dále například povinnost informovat pověřený obecní úřad vedoucí agendu řídičských průkazů

6 POLICAR, Radek. Povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků vs. Orgány činné v trestním řízení. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 3/2011, s. 33.

7 KOTVANOVÁ, Dominika. Povinná mlčenlivost ve zdravotnictví není bezbřehá. V praxi se ale setkáváme s nedostatky. *Právo21*. Publikováno dne 16. 11. 2020, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://pravo21.cz/pravo/povinna-mlcenlivost-ve-zdravotnictvi-neni-bezbreha-v-praxi-se-ale-setkavame-s-nedostatky>.

8 MACH, Jan a kol. *Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování* (č. 372/2011 Sb.). *Zákon o specifických zdravotních službách* (č. 373/2011 Sb.). *Praktický komentář*. 2. vydání. Wolters Kluwer, 2023. s. 240–247 (§ 51 ZoZS).

9 KŘÍSTEK, Adam. Některé aspekty průlomů do zákonem chráněných „tajemství“ v zájmu veřejné ochrany dětí. *Právní rozhledy*, 21/2023, s. 747.

10 TOMEŠOVÁ, Jana. Ohrožené dítě a oznamovací povinnost. *Právní prostor*. Publikováno dne 19. 8. 2021, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ohrozene-dite-oznamovaci-povinnost>.

o pacientovo zdravotním stavu, pokud z nějakého důvodu pacient ztratil způsobilost k řízení motorových vozidel.¹¹

Lékař dále smí v nezbytném rozsahu poskytnout informace o zdravotním stavu pacienta osobám, které s pacientem přišly do styku a tyto informace jsou rozhodné pro ochranu jejich zdraví (§ 33 odst. 5 ZoZS). Jednalo by se nepochybně o přenos nemocí jako je AIDS/HIV a dalších nemocí zapsaných na seznamu nakažlivých lidských nemocí pro účely trestního zákoníku, neboť jejich přenos je postihován i trestním zákoníkem (trestné činy jako šíření nakažlivé lidské nemoci dle § 152 tr. z., šíření nakažlivé lidské nemoci z nedbalosti dle § 153 tr. z., ohrožení pohlavní nemocí dle § 155 tr. z.). Domnívám se však, že výčet výše uvedených nemocí nemusí být konečný a v odůvodněných případech se může dále jednat o sdělení psychiatrických či jiných diagnóz, které by mohly být způsobilé nějakým způsobem ohrozit okolí pacienta (ať už přenosem nemoci, nebo jejími projevy jako je agresivita).

2. 4 Povinnost sdělení údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení způsobem stanoveným právními předpisy upravující trestní řízení (§ 51 odst. 2 písm. d) ZoZS)

Zdravotnický pracovník má také zákonem uloženou povinnost překazit nebo oznámit spáchání trestného činu.¹² V případě, že tak zdravotnický pracovník neučiní, dopustí se přečinu nepřekazení trestného činu (§ 367 tr. z.) nebo přečinu neoznámení trestného činu (§ 368 tr. z.). Zdravotnický pracovník se nedopustí porušení povinnosti mlčenlivosti, pokud orgánům Policie České republiky nahlásí, že má s ohledem na zjištěné skutečnosti důvodné podezření na trestný čin těžkého ublížení na zdraví (§ 145 tr. z.). Situací však může být mnoho a je třeba umět je správně posoudit a rozlišovat mezi těmi, které spadají pod povinnost dle § 367 tr. z. a § 368 tr. z. Velice náročné mohou být situace, ve kterých vyvstalo podezření na trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198 tr. z.).

Dále se mohou zdravotničtí pracovníci během své praxe setkat se situacemi, kdy je ošetřovaným a hospitalizovaným pacientem cizinec pobývající na území České republiky nelegálně. Zdravotnický pracovník je i zde povinen zachovávat mlčenlivost, neboť tato informace nespadá do žádného z výše uvedených režimů. Oznámení těchto zjištění orgánům Policie České republiky by představovalo porušení povinnosti mlčenlivosti.¹³ Ovšem v případě, kdy zdravotnický pracovník ošetřuje pacienta, po kterém je vyhlášeno pátrání a je osobou hledanou nebo pohřešovanou, není sdělení informace o době a místě poskytnutí zdravotních služeb orgánům Policie České republiky porušení povinnosti mlčenlivosti (§ 68 odst. 3 písm. b) zákona č. 273/2008 Sb., o policii České republiky).

11 MACH, Jan. Aktuální problematika medicínského práva. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*, 1/2022, s. 22.

12 Z hlediska profesí představuje jedinou výjimku oznamovací povinnosti mlčenlivost při výkonu profese advokáta, která se vztahuje pouze k povinnosti překazit spáchání trestného činu (§ 21 odst. 7 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii).

13 SOVOVÁ, Olga. Ochrana soukromí při poskytování zdravotní péče z pohledu práva veřejného. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 1/2017, s. 1.

3. Prolamování mlčenlivosti zdravotnických pracovníků v trestním řízení

Jak již bylo uvedeno výše, mlčenlivost zdravotnických pracovníků představuje státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti ve smyslu § 124 tr. z. V případě, že zdravotnický pracovník poruší povinnost mlčenlivosti a dopouští se trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji dle § 180 odst. 2 tr. z. Tohoto činu se zdravotnický pracovník může dopustit i z nedbalosti, kdy informace získané v souvislosti s výkonem povolání neoprávněně sdělí třetí osobě. V některých případech se na zdravotnické pracovníky obrací dokonce komerční pojišťovny s žádostmi o poskytnutí informací ze zdravotnické dokumentace pacienta, a při tom částečně spoléhají na neznalost zdravotnických pracovníků. Zde je namísto obezřetnost zdravotnických pracovníků, neboť neznalost práva ho v takovém případě neomlouvá.¹⁴

Zdravotnický pracovník tak stojí mezi dvěma protichůdnými povinnostmi, a to mezi zákonnou oznamovací povinností a zákonnou mlčenlivostí. V případě porušení každé z nich mu hrozí sankce, ať už v rovině trestněprávní, pracovněprávní nebo kárné. Zdravotnický pracovník tak musí při prvotním styku s pacientem sám posoudit závažnost skutečností, o kterých se dozvěděl a to, jaká povinnost se na ně vztahuje. V některých případech bude rozhodnutí jasné (pacient se střelným poraněním, dítě s řadou modřin různého stáří), v jiných to tak být nemusí. V případech domácího násilí spojeného s dlouhodobým psychickým ubližováním, kdy pacient lékaři nesdělí skutečnou příčinu poranění nebo jeho stavu, lékař nemusí přijít na to, že se skutečnosti staly jinak, než uvádí.

3. 1 Záznamy o zdravotním stavu pacienta a jejich význam ve vztahu k trestnímu řízení

Informace o zdravotním stavu osoby mají pro trestní řízení velmi zásadní význam. Obecně lze tyto informace rozdělit do skupin podle významu a účelu, ke kterému mají sloužit:

3. 1. 1 Posouzení nepřičetnosti

V prvé řadě může být zdravotní stav v době spáchání činu důvodem vylučující trestní odpovědnost osoby. Toto může nastat v situaci, kdy je osoba shledána nepřičetnou dle ustanovení § 26 tr. z. Za nepřičetnou se považuje osoba v takovém stavu, kdy pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohla rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání (§ 26 tr. z.). Nepřičetnost posuzují orgány činné v trestním řízení na základě skutečností vyplývajících z důkazů. Jedním z podkladů pro její posouzení je znalecký posudek z oboru psychiatrie. Otázka přičetnosti pachatele se vždy zjišťuje pouze ve vztahu k určitému činu.¹⁵

3. 1. 2 Přípustnost trestního stíhání

Dále mohou mít informace o zdravotním stavu osoby vliv na zahájení, přerušení či zastavení trestního stíhání. V ustanovení § 11 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád; dále také jako „tr. ř.“ nebo „trestní řád“) je uveden výčet důvodů, pro které je trestní stíhání nepřipustné. Uvádí, že trestní stíhání nelze zahájit, nelze v něm pokračovat

14 ZAJÍČKOVÁ, Markéta. NEUMANN, Petr. Neoprávněné prolamování povinné mlčenlivosti – problém současného českého zdravotnictví. *Dermatologie pro praxi*. 2/2014, s. 79-80.

15 Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 7. 6. 1978 sp. zn. 11 Tz 21/78.

a musí být zastaveno proti tomu, jehož těžká choroba trvale vylučuje jeho postavení před soud (§ 11 odst. 1 písm. f) tr. ř.), dále také proti tomu, jemuž duševní choroba, která nastala až po spáchání činu, trvale znemožňuje chápat smysl trestního stíhání (§ 11 odst. 1 písm. g) tr. ř.). Důsledkem toho může být, že státní zástupce nebo policejní orgán před zahájením trestního stíhání usnesením věc odloží, je-li trestní stíhání nepřípustné podle § 11 tr. ř. (§ 159a odst. 2 tr. ř.). Zdravotní stav obviněného může mít za důsledek tedy zastavení trestního stíhání, a to pro nepřípustnost dle § 11 tr. ř. (§ 172 odst. 1 písm. d) tr. ř.) nebo pokud nebyl obviněný v době činu trestně odpovědný pro nepřičetnost (§ 172 odst. 1 písm. e) tr. ř.). Další možností je přerušení trestního stíhání z důvodu, kdy obviněného nelze pro těžkou chorobu postavit před soud (§ 173 odst. 1 písm. b) tr. ř.) nebo kdy není pro duševní chorobu, která nastala až po spáchání činu, schopen chápat smysl trestního stíhání (§ 173 odst. 1 písm. c) tr. ř.).

3. 1. 3 Důkazní prostředek

Kromě toho může také nastat situace, kdy bude pacient pachatelem nebo obětí trestného činu a záznamy o jeho zdravotním stavu budou představovat důkazní prostředek, který obsahuje důležité poznatky, jež budou užity při dokazování v trestním řízení. V takovém případě je podle § 78 odst. 1 tr. ř. každý, kdo má u sebe věc, která může sloužit pro důkazní účely, povinen ji na vyzvání předložit nebo vydat soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. K vyzvání k předložení nebo vydání věci je oprávněn předseda senátu, v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán. Informace obsažené ve zdravotních záznamech pacienta ovšem spadají do režimu § 78 odst. 2 tr. ř., neboť se jedná o listiny, o kterých platí zákaz výslechu a podléhají mlčenlivosti. Tyto listiny je možné vydat pouze v případě, že dojde ke zproštění povinnosti mlčenlivosti zdravotnického pracovníka.

3. 2 Sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení

V souvislosti s prolamováním mlčenlivosti je třeba odlišovat druh řízení a účel, ke kterému mají být informace použity. Následně je třeba zamyslet se nad tím, jaké informace jsou ke zjištění stavu osoby potřeba a odůvodněně stanovit rozsah, ve kterém bude zdravotnický pracovník mlčenlivosti zproštěn. V rámci trestního řízení je s ohledem na chráněné zájmy zproštění mlčenlivosti v přesně specifikovaném rozsahu odůvodněné. Mohou však nastat situace, kdy bude žádáno o informace o zdravotním stavu osoby pro účely civilního řízení, posouzení zdravotního stavu před přijetím do zaměstnání, popřípadě pro jiné soukromé účely. Příkladem nepřiměřeného prolomení mlčenlivosti je předání informací a celé zdravotní karty pacienta pro účely vypracování lékařského posudku, který sloužil jako podklad pro posouzení zdravotního stavu uchazeče o místo v dobrovolných policejních sborech v Německu. Během výběrového řízení měl uchazeč absolvovat též vyšetření, které by vedlo ke zjištění jeho zdravotního stavu. Uchazeč je však odmítl. Následně správní soud rozhodl o zproštění povinnosti mlčenlivosti všech lékařů a terapeutů, kteří účastníka v minulosti ošetřovali a vyšetřovali. Německý správní soud to odůvodnil tím, že se jedná o podklady, které jsou zadáním pro znalecké posouzení způsobilosti uchazeče k výkonu funkce policisty. Ve svém rozhodnutí německý Spolkový správní soud dne 26. 5. 2014, sp. zn. BVerwG 2 B

69.12, shledal toto zproštění mlčenlivosti jako komplexní a příliš široké.¹⁶ Uvedl, že je třeba pro účely dokazování a vyhotovení lékařského posudku postupovat v souladu se zásadou proporcionality, o to spíše v případech duševních chorob. Použití předchozích nálezů k vyhotovení aktuálního lékařského posudku představuje postup *ultima ratio* a v tomto případě je nepřiměřený.

V České republice zákon o zdravotních službách ke sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení (výslech, svědecká výpověď) sám o sobě nestanovuje podmínky, za kterých je možné sdělovat konkrétní informace podléhající mlčenlivosti. Poskytovatel zdravotních služeb není zproštěn pro účely trestního řízení mlčenlivosti automaticky, obecně a na všechny informace bez dalších omezení. Ustanovení § 51 odst. 2 písm. d) ZoZS odkazuje na způsob stanovený právními předpisy upravujícími trestní řízení. Dle trestního řádu se v případech, kdy nestanoví zvláštní zákon podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, lze tyto informace vyžadovat po předchozím souhlasu soudce (§ 8 odst. 5 tr. ř.).¹⁷

Toto řešení by mělo v procesu zproštění mlčenlivosti zdravotnického pracovníka představovat *ultima ratio*. V případech, kdy nejde o odůvodněně neodkladné situace, a je to možné, mělo by k tomuto způsobu prolamování mlčenlivosti dojít po vyčerpání možností zproštění mlčenlivosti osobou, v jejíž prospěch je stanovena, a to buď pacientem samotným, nebo institucí či právnickou osobou, u které je svědek v pracovněprávním poměru (nemocnice zproští mlčenlivosti zdravotnického pracovníka, který má vypovídat ve vztahu k páchání trestné činnosti při výkonu práce jiného zaměstnance, například nepravdivost údajů v dokumentaci, nezákonné provedení zákroku, brání úplatků; i v tomto případě je třeba postupovat šetrně a maximálním možným způsobem chránit práva pacienta). Předchozí souhlas soudce je vyžadován z důvodu zabránění zneužívání tohoto institutu a zároveň, aby byl umožněn řádný průběh trestního řízení.¹⁸ Rozhodnutí je dále možné přezkoumat v rámci řízení o ústavní stížnosti.

Souhlas soudce však nemůže být bezbřehý. V souvislosti s ustanovením § 8 odst. 5 tr. ř. řešil Ústavní soud České republiky (dále také jako „Ústavní soud“ nebo „ÚS“) ve svém nálezu ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2499/14, kolizi práva na soukromí a zájmu státu na objasnění a vyšetření trestné činnosti. Konkrétně se zabýval sdělováním informací ze zdravotní dokumentace pro účely trestního řízení. Ústavní soud v této souvislosti uvádí, že zájem na objasnění trestných činů a spravedlivém potrestání jejich pachatelů představuje legitimní případ, kdy může dojít k omezení práva na ochranu soukromí i ve vztahu k informacím o zdraví. Uvádí však, že není možné prolomit povinnou mlčenlivost bez omezení. Kolizi základních práv Ústavní soud posuzoval z hlediska proporcionality tak, aby nebyl mařen účel trestního stíhání na straně jedné a na straně druhé, aby bylo zasaženo do soukromí a osobní sféry dotčených osob pouze v nezbytné možné míře. Uvedl, že v každé žádosti a udělení souhlasu s prolomením mlčenlivosti musí být postaveno najisto, z jakého důvodu je nutno informace

16 Beschluss vom 26.05.2014 - BVerwG 2 B 69.12. *Bundesverwaltungsgericht*. Publikováno 26. 5. 2014, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné na: <https://www.bverwg.de/de/260514B2B69.12.0>.

17 K tomuto také nálezu Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2050/14.

18 ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 120–145 (§ 8 tr. ř.).

poskytnout (ve vztahu ke které trestné činnosti), v jakém nezbytném rozsahu jsou informace požadovány (opět ve vztahu ke konkrétní trestné činnosti) a v neposlední řadě, v čem spočívá potřeba sdělit požadované informace (např. potřeba objasnění trestného činu v situaci, kdy se osoba vyhýbá účasti na vyšetřovacích úkonech, dále potřeba objasnění násilného trestného činu, kdy je třeba prokázat a zhodnotit všechna zranění poškozené osoby). Právě řádné odůvodnění je způsobilé legitimizovat nezbytnost zásahu do základních práv osoby.

Ve výše citovaném nálezu se jednalo o stížnost proti souhlasu soudce s poskytnutím veškeré zdravotnické dokumentace stěžovatelky, kterou má k dispozici klinika asistované reprodukce. Trestní řízení v tomto případě bylo vedeno proti partnerovi stěžovatelky, který byl podezřelým ze spáchání přečinu napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky a padělání a pozměňování veřejné listiny. Žádost však byla odůvodněna pouze ve vztahu k jedné listině, a to k „zápisu o určení otcovství k nenarozenému dítěti souhlasným prohlášením rodičů před honorárním konzulem“, která měla být údajně padělkem. S ohledem na princip proporcionality bylo posouzeno ve vztahu k prokázání padělání listiny poskytnutí veškeré zdravotní dokumentace z kliniky asistované reprodukce jako nepřiměřené. Nad to je třeba také zohlednit fakt, že již v době zahájení trestního stíhání bylo prokázáno, že stěžovatelka a její partner nejsou biologickými rodiči narozených dětí, tedy byl souhlas soudce v tomto případě také nedůvodný.

Ke sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení poskytovatelem zdravotních služeb Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2050/14 uvedl, že poskytované informace je nutno hodnotit také z hlediska povahy trestné činnosti ve vztahu k požadované dokumentaci. Současně uvádí, že je rozhodující také postavení osob, o jejichž zdravotní dokumentaci se jedná (pachatel nebo poškozený). V návaznosti na výše popsanou konkrétní situaci je patrný rozdíl mezi vyžádáním informací ze zdravotnické dokumentace pro prokázání psychického či fyzického stavu pachatele v době spáchání trestného činu nebo zranění poškozeného a vyžádáním zdravotnické dokumentace z důvodu prokázání, a zda je listina padělkem či nikoliv.

3. 3 Rozdíly z hlediska procesu zproštění mlčenlivosti v přípravném řízení a v řízení před soudem

V praxi lze spatřit rozdíly z hlediska procesu zproštění mlčenlivosti v přípravném řízení a v řízení před soudem. Vzhledem k formulaci ustanovení § 8 odst. 5 tr. ř. „*Lze tyto informace pro trestní řízení vyžadovat po předchozím souhlasu soudce*“, je patrné, že jen soudce je oprávněn rozhodnout o návrhu na vyžádání těchto informací. V přípravném řízení soudce rozhoduje na návrh policejního orgánu nebo státního zástupce, dikce ustanovení zde bude naplněna. V řízení před soudem však předseda senátu nebo samosoudce může sám dospět k názoru, že je konkrétní informace z hlediska dokazování důležitá, a tedy ji vyžadovat. Postup řízení před soudem není dále výslovně specifikován. Komentář k tomuto ustanovení považuje vyžádání těchto informací předsedou senátu nebo samosoudcem za dostatečné a uvádí, že souhlas dalšího soudce není nutný. Souhlas soudce v přípravném řízení slouží k ochraně práv dotčené osoby a zabránění zneužití tohoto institutu. V řízení před soudem je

nutnost a rozsah vyžadovaných informací schopen posoudit soudce sám, neboť právě soudci přísluší poskytovat ochranu právům osob a rozhodovat nezávisle a nestranně.¹⁹

Pro zdravotnického pracovníka je vždy důležité, aby byl schopen v případě potřeby i zpětně prokázat, že informace byly vyžádány. Z vyžádání by mělo být pro zdravotnického pracovníka především patrné, jak je ostatně již výše uvedeno, kdo ho mlčenlivosti zbavuje, v jaké věci a vůči jakým informacím, v jakém rozsahu.²⁰ Toto je také třeba zanést do zdravotních záznamů. Z hlediska povahy vyžadovaných informací může jít o informace v písemné podobě (zasláním zdravotní dokumentace soudu) nebo v podobě ústní (poskytnuté informace při výslechu lékaře či jiného zdravotnického pracovníka jako svědka v hlavním líčení). Informace v listinné podobě budou vyžádány typicky písemně, tudíž bude možné informaci založit do záznamů pacienta.

Při sdělování informací v ústní podobě, a to při výslechu zdravotnického pracovníka jako svědka v hlavním líčení, je třeba mít na zřeteli také skutečnost, že svědek nesmí být vyslýchán, jestliže by svou výpověď porušil státem uloženou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn (§ 99 odst. 2 tr. ř.). V praxi mohou nastat dvě situace, v první bude zdravotnický pracovník zproštěn mlčenlivosti již v rámci předvolání, ve druhé bude předvolán a zproštěn mlčenlivosti ve vztahu k předmětným informacím teprve až přímo soudcem ústně při hlavním líčení. V takovém případě platí zásada presumpce pravdivosti tvrzení státního orgánu a zdravotnický pracovník po řádném poučení předsedou senátu nebo samosoudcem již nemá v této situaci důvod výpověď odmítnout. Vzhledem k povinnosti zaznamenávat nakládání s informacemi uvedené v záznamech pacienta, je však namístě, aby zdravotnický pracovník vyžadoval o této skutečnosti potvrzení v písemné podobě.²¹

3. 4 Dělení skutečnosti podléhající mlčenlivosti dle míry jejich citlivosti

Předmětem výslechu zdravotnického pracovníka jako svědka může být mj. svědectví o skutečnostech, kterých byl fyzicky přítomen z důvodu výkonu svého povolání (při poskytování zdravotní péče při výjezdu zdravotní záchranné služby, při ošetřování poranění pacienta ve zdravotnickém zařízení po incidentu, při pravidelných konzultacích s lékařem), a které mohou být z hlediska dokazování v trestním řízení důležité.

Zde je možné skutečnosti dále rozlišit podle míry citlivosti sdělovaných informací na obecné skutečnosti a skutečnosti podléhající mlčenlivosti:

19 ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 120–145 (§ 8 tr. ř.).

20 MACH, Jan a kol. *Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování* (č. 372/2011 Sb.). *Zákon o specifických zdravotních službách* (č. 373/2011 Sb.). *Praktický komentář*. 2. vydání. Wolters Kluwer, 2023. s. 240–247 (§ 51 ZoZS).

21 MACH, Jan a kol. *Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování* (č. 372/2011 Sb.). *Zákon o specifických zdravotních službách* (č. 373/2011 Sb.). *Praktický komentář*. 2. vydání. Wolters Kluwer, 2023. s. 240–247 (§ 51 ZoZS). Srov. MACH, Jan. Povinná mlčenlivost lékaře a dotazy soudu. *Zdravotnické právo v praxi*. 1/2003, s. 9–10.

3. 4. 1 Obecné informace

Osobně se domnívám, že zdravotnický pracovník nemusí být zbaven mlčenlivosti ve vztahu k poskytnutí obecných informací (informace typu, co bylo za den, jaké bylo počasí, kolik měl byt místností, zda byly v bytě přítomny další osoby, zda byl rozbitý nábytek, co měl pacient na sobě), přestože se jedná o informace, o kterých se dozvěděl při výkonu svého povolání, nepodléhají dle mého názoru mlčenlivosti. Jde o natolik obecné informace, které by mohl sdělit jakýkoliv jiný svědek (náhodný kolemjdoucí, soused), který by se na místě ocitl.

3. 4. 2 Osobní údaje o pacientovi, jeho zdravotním stavu a další citlivé informace

Druhou skupinou jsou informace popisující zdravotní stav pacienta, jeho psychické rozpoložení, zda byl upraven či nějak znečištěn, jeho osobní údaje. Tyto skutečnosti mlčenlivosti bezesporu podléhají. V případě, že budou informace podléhající mlčenlivosti sdělovány, je s ohledem na míru citlivosti sdělovaných informací namíste zvážit preventivní opatření (například vyloučení veřejnosti dle § 200 odst. 1 tr. ř.).

Dále se domnívám, že lze do této skupiny zařadit informace týkající se užívání drog. Přestože se pacient lékaři svěří, že je uživatelem nelegálních drog, je lékař povinen o tomto zjištění zachovávat mlčenlivost. Mlčenlivost se ovšem vztahuje pouze na vlastní užívání nelegálních látek. V případě, kdy sdělení bude obsahovat informace naplňující skutkovou podstatu trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy (§ 283 tr. z.), je lékař samozřejmě povinen toto ohlásit.

3. 4. 3 Informace obsažené v telefonickém hovoru se záchrannou službou

Kromě podání svědectví zdravotnického pracovníka se jako důkaz nabízí také obsah záznamu telefonického hovoru mezi pacientem či jinou osobou, která přivolala záchrannou službu, a mezi operátory záchranné služby. Touto problematikou se zabýval Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 3. 10. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1116/2012. V citované věci byla řešena situace, v níž si poškozený přivolal záchrannou službu. Poté, co zdravotničtí pracovníci záchranné služby společně se zasahujícími policisty dorazili, se na místě činu nacházel pouze poškozený a obviněná. V ten moment poškozený označoval jako pachatelku útoku obviněnou. Obviněná popírala jakákoliv napadení poškozeného. Poškozený v přípravném řízení využil svého práva nevypovídat. V řízení před soudem sice vypovídal, avšak neusvědčoval obviněnou. Ze zjištěných skutečností (především ze svědeckých výpovědí zdravotnických pracovníků, kteří byli na místě činu, a zasahujících policistů a dále také ze záznamu telefonického hovoru mezi poškozeným a záchrannou službou) vyplývalo jako vysoce pravděpodobné, že se útok skutečně dopustila obviněná. Poškozený však neudělal souhlas zdravotnickým pracovníkům, kterým by je zbavil povinnosti mlčenlivosti ve vztahu ke skutečnostem, které se dozvěděli při výkonu svého povolání. Následně byli zasahující zdravotničtí pracovníci vyslýcháni k této věci, v níž byla obviněná stíhána pro pokus zločinu těžkého ublížení na zdraví (§ 145 tr. z.) s možným právním posouzením jako pokusu vraždy (§ 140 tr. z.).

Jako použitelný důkaz byl shledán také obsah záznamu telefonického hovoru mezi poškozeným a záchrannou službou. Obsahem záznamu byly citlivé údaje o poškozeném včetně údajů, které sdělil ke svému zranění a o tom, kdo mu ho způsobil. Soud argumentoval tím, že v posuzovaném případě šlo o skryté pořizený záznam soukromého telefonického hovoru a volající musel předpokládat, že se hovor zaznamenává. Skutečnost, že bylo trestní stíhání

obviněné vedeno proti vůli poškozeného, nezakládá důvod pro nepřípustnost získávání nezbytných informací o jeho zdravotním stavu, zraněních a osobě útočníka, neboť vzhledem k povaze trestného činu (§ 140 tr. z. ani § 145 tr. z. nejsou trestnými činy dle § 163 odst. 1 tr. ř.), není třeba souhlasu poškozeného s trestním stíháním. Naopak zde převažuje potřeba ochrany života a zdraví a veřejný zájem na objasnění trestného činu. Použití důkazu bylo legitimní, neboť byla jeho účelem potřeba objasnění skutkového stavu ve věci zvláště závažného zločinu, pro který ve vztahu ke zdravotnickým pracovníkům platí oznamovací povinnost dle § 368 tr. z. Ochrana veřejného zájmu, jehož předmětem je ochrana života a zdraví, převážila nad právem poškozeného na ochranu soukromého života.

Ve vztahu ke svědeckým výpovědím zdravotnických pracovníků v této věci nejvyšší soud uvedl, že v případě výše uvedených trestných činů platí pro zdravotnické pracovníky oznamovací povinnost dle § 368 tr. z. a není potřeba souhlasu poškozeného nebo zbavení mlčenlivosti dle § 8 odst. 5 tr. ř. Tedy také svědecké výpovědi zdravotnických pracovníků byly v tomto případě použitelné jako důkaz.

3. 5 Záznamy o zdravotním stavu pacienta jako podklad pro vyhotovení znaleckého posudku

V praxi může nastat také situace, kdy předseda senátu nebo samosoudce vyžádá zdravotní záznamy pacienta, které budou podkladem pro vyhotovení znaleckého posudku. Předseda senátu nebo samosoudce zadá znalecký posudek (podle § 105 tr. ř., nebo podle § 116 odst. 1 tr. ř.), přičemž se na zdravotnického pracovníka obrátí přímo znalec, nikoliv soud nebo policejní orgán. Zde platí, že znalec předloží v listinné podobě žádost o vydání konkrétních informací, který bude obsahovat sdělení, kdo je zadavatelem znaleckého posudku, v jaké věci a další nezbytné informace. Znalec je v takovém případě vázán mlčenlivostí ve vztahu ke všem skutečnostem, o kterých se dozvěděl v souvislosti s výkonem své znalecké činnosti dle § 20 zákona č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech. Zdravotnický pracovník by měl být při vydávání konkrétních informací na pozoru a řádně kontrolovat náležitosti žádosti, zejména zda je zadavatelem znaleckého posudku soud a zda se jedná o režim trestního řízení. V případě pochybností zdravotnického pracovníka se může obrátit na příslušný soud, který znalecký posudek zadal a informaci si ověřit.

3. 6 Dotazy na zdravotní stav účastníka v trestním řízení z důvodu limitace schopnosti jeho účasti

Další velmi častou situací, je podezření na skutečnost, že se některá z osob vyhýbá úkonům v trestním řízení (osoba se opakovaně omlouvá z účasti na výsleších nebo na hlavním líčení ze zdravotních důvodů). Zde dochází k nutnosti zjistit, zda je stav skutečně natolik závažný, že může osobu natolik limitovat, že se úkonů v trestním řízení není schopna účastnit. Typicky se jedná o osobu obžalovaného. Soud (v přípravném řízení na návrh policejního orgánu) skutečnost zjistí dotazem, zda je konkrétní osoba schopna chápat smysl trestního řízení a účastnit se na něm a zároveň, zda by výkon případného trestu mohl mít negativní následky na zdraví a život této osoby.

Ústavní soud České republiky ve svém nálezu ze dne 11. 4. 2023, sp. zn. III. ÚS 328/23, řešil situaci, kdy bylo proti stěžovateli vedeno trestní řízení pro podezření ze spáchání zvláště závažného zločinu zkrácení daně, poplatku a jiné podobné povinné platby podle § 240 odst. 1,

odst. 3 tr. z. Stěžovatel se opakovaně omlouval z vyšetřovacích úkonů, přičemž své omluvy odůvodňoval svým zdravotním stavem. Z lékařských zpráv vyplývala nutnost klidového režimu a užívání medikace. Následně policejní orgán podal návrh na udělení souhlasu, které podléhají mlčenlivosti dle § 51 ZoZS, aby zjistil skutečnou závažnost zdravotního stavu stěžovatele. V návaznosti na to příslušný soud udělil souhlas s poskytnutím kompletní zdravotnické dokumentace od čtyř konkrétních lékařů. Souhlas se dále vztahoval také na poskytnutí záznamů o veškerých službách, které byly stěžovateli poskytnuty pojišťovnou od roku 2019 do roku 2023.

Stěžovatel namítal, že byl udělen souhlas ve větším rozsahu, než bylo pro účely trestního řízení nutné. Ústavní soud považuje za rozsah vymezený zdravotnickou dokumentací od čtyř konkrétních lékařů za dostatečný. Jedná se o čtyři lékaře, které svým odborným zaměřením odpovídají zdravotním problémům, kterými má stěžovatel trpět. Souhlas s prolomením mlčenlivosti v tomto rozsahu je tedy přiměřený a nezbytný pro další řádný postup trestního řízení. Ve vztahu k záznamům zdravotní pojišťovny uvádí, že i zde bylo jednání přiměřené, neboť byly poskytovány informace vymezeny pouze časovým obdobím, které bylo řádně odůvodněno. Své závěry dále opírá o podmínky pro legitimizaci zásahu do ústavně zaručených práv jednotlivce uvedených v nálezů Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2499/14, a konstatuje, že byly naplněny.

K obdobnému závěru dospěl též německý Vrchní zemský soud ve Frankfurtu nad Mohanem ve svém rozhodnutí dne 19. 5. 2005, sp. zn. 3 Ws 405/05.²² V dané věci se německý soud zabýval otázkou, zda lékař, který telefonicky informoval soud o zdravotním stavu pacienta, neporušil lékařské tajemství. V projednávaném případě pacient požádal lékaře o vypracování potvrzení, které bude obsahovat doplňující informace o jeho zdravotním stavu. Lékař, kromě potvrzení o zdravotním stavu pacienta, soudu poskytl i telefonické vyjádření. Pacient následně uvedl, že souhlasil s vypracováním potvrzení, nikoliv s telefonickým předáním informací soudu. Soud dospěl k závěru, že se zproštění mlčenlivosti lékaře neomezovalo pouze na obsah potvrzení. Uvedl, že učiněním žádosti o vypracování předmětného potvrzení pacient též konkludentně souhlasil s předáním informací a telefonickým vyjádřením o jeho zdravotním stavu. Lékař tedy v projednávaném případě neporušil povinnost mlčenlivosti, pokud předpokládal, že pacient souhlasí též s předáním informací soudu.

3. 7 Dotazy na výsledky pitvy osoby, která měla zemřít násilnou smrtí

V situacích, kdy bude po lékaři vyžadováno poskytnutí informací týkající se bezprostřední příčiny smrti osoby, včetně pitevního protokolu a listu o prohlídce zemřelého, je ve vztahu k povinnosti mlčenlivosti rozhodující režim, jakém se lékař nachází. Lékař se může v zásadě nacházet ve dvou rozdílných režimech. K výše uvedeným informacím lékař může dostat v rámci výkonu svého povolání, nebo v rámci úkonů trestního řízení.

V prvním případě je vázán mlčenlivostí dle § 51 ZoZS, která může být v odůvodněných případech prolomena postupem dle § 8 odst. 5 tr. ř. Zde je na místě zmínit, že mlčenlivost zdravotnických pracovníků je chráněna i po smrti pacienta, neboť je součástí postmortální

22 OLG Frankfurt am Main, Beschluss vom 19.05.2005 – 3 Ws 405/05. *OpenJur*. Publikováno 2012, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné na: <https://openjur.de/u/196296.html>.

ochrany člověka. Ke zproštění mlčenlivosti tak může dojít opět pouze v odůvodněném rozsahu ve vztahu k projednávané věci.²³

Ve druhém případě lékař postupuje v režimu ustanovení § 115 tr. ř. prohlídka a pitva mrtvoly a její exhumace nebo dle § 114 tr. ř. prohlídka těla a jiné úkony, a tato mlčenlivost nevzniká, a tedy není potřebný předchozí souhlas soudce dle § 8 odst. 5 tr. ř.²⁴

Závěr

Pro vztah mezi lékařem a pacientem bezesporu představuje významnou hodnotu vzájemná důvěra. Pacient důvěřuje lékaři v mnoha rovinách, v jeho odbornosti a znalostech, správném úsudku, v poskytnutí nejlepší a nejvhodnější péče, v neposlední řadě v důvěrnosti jejich vztahu a poskytovaných informací. Tato důvěra představuje velmi významnou roli v případě stanovení správného lékařského postupu, neboť i pro lékaře je důležité, aby se mohl spolehnout na informace, které získal od pacienta. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby byl pacient chráněn a měl jistotu, že ani lékař, ani jiný zdravotnický personál zjištěné informace nesdělí dalším osobám, a pokud sdělí, tak jen ve zcela výjimečných situacích. Za takových podmínek je vysoká míra pravděpodobnosti, že pacient poskytne lékaři pravdivé informace, přestože mohou být velmi intimní, nepříjemné nebo se za ně může dokonce stydět a jejich vyřazení by mohlo mít pro pacienta negativní důsledky (zejména psychického nebo společenského rázu). Mlčenlivost je projevem důvěry a respektu mezi lékařem a pacientem, který umožňuje otevřenou komunikaci v tomto vztahu. Jedná se o institut, prostřednictvím kterého je docíleno ochrany soukromí pacienta. Pouze pacient má právo určit, které informace chce sdílet a s kým. Mlčenlivost představuje projev respektu vůči autonomii vůle pacienta a jeho právo rozhodovat o svých záležitostech.

Informace o zdravotním stavu pacienta však mají pro trestní řízení velmi zásadní význam v několika rovinách. Předně může být zdravotní stav důvodem pro nepřípustnost trestního stíhání. Kromě toho mohou být informace o zdravotním stavu v trestním řízení důkazem nezbytným pro prokázání konkrétních skutečností.

Obecně lze shrnout, že není-li stanoveno jinak, zdravotnický pracovník je povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl při poskytování zdravotních služeb. Mlčenlivost zdravotnických pracovníků dle § 51 ZoZS představuje zákonem uloženou povinnost, při jejímž porušení zdravotníkovi hrozí sankce. Existují však zákonné výjimky, kdy jsou informace dále předány, ale nehledí se na toto jednání jako na porušení mlčenlivosti. Mezi zákonné výjimky z této povinnosti patří předávání informací nezbytných pro zajišťování návaznosti poskytovaných služeb, zproštění mlčenlivosti pacientem, oznamovací povinnost dle zákona o zdravotních službách nebo jiného právního předpisu a povinnost sdělování informací pro potřeby trestního řízení.

V případě, že pacient není ochoten zprostit zdravotnického pracovníka mlčenlivosti, může toto učinit pro potřeby trestního řízení dle § 8 odst. 5 tr. ř. soud, a to na návrh policie nebo státního zástupce soud. Jedná se o preventivní opatření zamezující zneužívání tohoto institutu. Soud by měl individuálně ve vztahu ke konkrétní situaci posoudit nutnost prolomení

23 ONDRŮŠ, Miroslav. Předmět postmortální ochrany. *Právní rozhledy*, 22/2018, s. 774.

24 Nález Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2050/14.

mlčenlivosti. V případě, že dospěje k závěru, že jsou informace pro trestní řízení významné, musí ve svém rozhodnutí uvést důvod žádosti, povaha trestné činnosti v dožadované věci, rozsah sdělovaných informací, a v čem spočívá potřeba jejich sdělení. V případě, že dojde k jakémukoliv nakládání s informacemi o zdravotním stavu pacienta, musí tuto skutečnost zdravotnický pracovník zanést do zdravotních záznamů. Zdravotnický pracovník může vyžadovat předložení souhlasu. Nicméně v situaci, kdy se například na lékaře obrátí policie nebo státní zástupce s žádostí o vydání zdravotních záznamů pacienta a tvrzením, že mají souhlas pacienta nebo soudce, který však nepředloží, platí presumpce pravdivosti tvrzení státního orgánu. Pro zdravotnického pracovníka je však v této situaci stále důležité zaznamenat skutečnost do záznamů a jmenovitě uvést osoby, kterým a z jakých důvodů byly záznamy předány a následně žádat, aby byl záznam opatřen podpisem.

V řízení před soudem může informace vyžadovat sám předseda senátu nebo samosoudce. Informace mohou být předány buď v písemné (záznamy) nebo ústní formě (svědecká výpověď). V případě výsledku zdravotnického pracovníka jako svědka o skutečnostech, o kterých se dozvěděl při výkonu svého povolání, dospívám k závěru, že lze tyto skutečnosti dělit na dvě skupiny, a to obecné a podléhající mlčenlivosti. Obecné skutečnosti jako například popis místnosti, kde byl pacient ošetřován, dle mého názoru nespádají do skupiny informací podléhající mlčenlivosti. Zdravotnický pracovník byl sice na místě z důvodu výkonu jeho práce, nicméně se nejedná o informace důvěrné a citlivé.

Ve vztahu k informacím podléhající mlčenlivosti je třeba zdravotnického pracovníka zbavit mlčenlivosti a řádně ho o těchto skutečnostech poučit. Zdravotnický pracovník může být zbaven mlčenlivosti již v rámci předvolání nebo až přímo ústně při hlavním líčení. Dojde-li ke zproštění mlčenlivosti ústně předsedou senátu nebo samosoudcem při hlavním líčení, bude tato skutečnost zaznamenána do protokolu o hlavním líčení. Zdravotnický pracovník může vyžadovat písemné potvrzení o této skutečnosti, které následně bude moci založit do záznamů pacienta.

Kromě výše uvedených situací mohou být informace o zdravotním stavu pacienta vyžadovány pro účely vyhotovení znaleckého posudku. V tomto případě se na lékaře obrací přímo znalec. Zadání znaleckého posudku a žádost znalce je postačujícím podkladem pro vydání podkladů, zproštění mlčenlivosti dle § 8 odst. 5 tr. ř. není třeba.

Soudy se na zdravotnické pracovníky mohou obracet také s dotazy, které směřují na zdravotní stav účastníka v trestním řízení z důvodu limitace jeho účasti. V tomto případě je naopak nutné udělit souhlas se zbavením mlčenlivosti zdravotnického pracovníka a řádně ho specifikovat. Podobně je tomu i po smrti osoby, kdy dotazy směřují na výsledky pitvy. V tomto případě je ovšem nutné zohlednit režim, ve kterém se lékař nachází. Rozhodující bude, zda se s informacemi seznámil při výkonu své činnosti nebo zda byl k úkonu přibrán dle § 115 tr. ř., neboť ve druhém zmiňovaném případě mlčenlivost dle § 51 ZoZS vůbec nevzniká.

V případě přetrvávající nejistoty lze doporučit, aby se zdravotnický pracovník v konkrétní věci obrátil na právní oddělení příslušné nemocnice, případně advokáta, a situaci konzultoval. Kromě toho se mohou zaměstnanci obracet na nemocničního ombudsmana.²⁵ Ne-

25 Ministerstvo zdravotnictví vydalo Metodiku pro nemocniční ombudsmany. *Ministerstvo zdravotnictví České republiky*. Aktualizováno dne 19. 6. 2023, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://www.mzcr.cz/tiskove-centrum-mz/ministerstvo-zdravotnictvi-vydalo-metodiku-pro-nemocnicni-ombudsmany/>.

mocniční ombudsman řeší nejen podněty pacientů, ale do jeho agendy také spadá pomáhat zaměstnancům nemocnice.²⁶

26 Ombudsman KZ, a. s. *Krajská zdravotní nemocnice Ústeckého kraje*. Publikováno © 2017, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://www.kzcr.eu/cz/kz/pro-pacienty/informace-pro-pacienty/vyrizovani-stiznosti/>.

Odborný článek

Zranitelný zákazník v elektroenergetice a jeho ochrana

Jakub Krejčí

Mgr. Jakub Krejčí působí jako podnikový právník pro společnost VÍTKOVICE, a.s.

Abstrakt

Článek předkládá výklad úpravy institutu zranitelného zákazníka na úrovni národního a unijního práva. V článku je popsáno, jakým způsobem pojem zranitelného zákazníka vymezuje evropská směrnice o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou, včetně podmínek stanovených touto směrnicí pro transpozici do národních předpisů. Na to článek navazuje výkladem institutu zranitelného zákazníka i souvisejícího institutu zranitelné osoby v energetickém zákoně. Cílem článku je vyhodnotit soulad úpravy institutu zranitelného zákazníka v energetickém zákoně s úpravou a podmínkami transpozice dle směrnice o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou i odhadnout dopady právní úpravy do praxe. Článek se rovněž věnuje pojmu energetická chudoba. V článku bylo zjištěno, že Česká republika se rozhodla pojem zranitelného zákazníka vymezit velmi restriktivně, ne zcela v souladu s požadavky unijního práva. Současně platí, že právní ochrana zranitelných zákazníků poskytovaná energetickým zákonem nemusí být v řadě případů efektivní.

Klíčová slova: Zranitelný zákazník, energetický zákon, dodávky elektřiny, směrnice o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou

Abstract

This article provides an interpretation of the legal regulation of the concept of vulnerable customer at the level of national law and EU law. The article describes how the concept of vulnerable customer is defined by the EU Directive on common rules for the internal market in electricity, including the conditions set up by this directive for transposition into national legislation. The article follows this with an interpretation of the concept of the vulnerable customer and the related institute of the vulnerable person in the Energy Act. The goal of the article was to assess the compliance of the regulation of the vulnerable customer in the Energy Act with the regulation and conditions for transposition under the Directive on common rules for the internal market in electricity, as well as to estimate the impact of the regulation in practice. The article also discusses the concept of energy poverty. The article finds that the Czech Republic has decided to define the concept of the vulnerable customer in a very restrictive way, not fully in line with the requirements of the EU law. At the same time, the legal protection for vulnerable customers provided by the Energy Act may not be effective in many cases.

Keywords: Vulnerable customer, Energy Act, electricity supply, Directive on common rules for the internal market for electricity

Úvod

Dne 1. ledna 2024 nabyla účinnosti část zákona č. 469/2013 Sb. (tzv. lex OZE II, dále též jen „Novela“), jako novely zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů (tento zákon, ve znění Novely, dále též jen „energetický zákon“). Účinnosti nabyla mj. ust. týkající se postavení zranitelného zákazníka v oblasti elektroenergetiky a jeho ochrany.

Úprava postavení zranitelného zákazníka představuje transpozici Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2019/944 ze dne 5. června 2019 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o změně směrnice 2012/27/EU (dále též jen „Směrnice“). V rámci implementačních povinností i fungování trhu s elektřinou problematiku zranitelných zákazníků a jejich ochrany vnímám jako významnou. Současně, vzhledem k novosti naší právní úpravy i jako vhodnou ke zpracování formou tohoto článku.

V textu tedy nejprve vyložím úpravu institutu zranitelného zákazníka na úrovni unijního práva. Následně budu analyzovat a hodnotit legislativní úpravu přijatou Novelou. Cílem mého článku je posoudit, jak se českému zákonodárci podařilo unijní úpravu týkající se zranitelných zákazníků do českého právního řádu implementovat a odhadnout, jaké dopady bude mít Novela v této oblasti v praxi. V textu vycházím zejména z platné právní úpravy. Vzhledem k její novosti jsou naopak doktrinální informační zdroje užívány minimálně.

1. Právo Evropské unie

Jak naznačuji výše, pojem zranitelného zákazníka v unijním právu upravuje Směrnice stanovící základní pravidla vnitřního trhu s elektřinou.

Již mezi úvodními body preambule Směrnice se popisuje, že ochrana poskytovaná zranitelným spotřebitelům¹ je jednou z hlavních součástí vize energetické unie podle sdělení Komise ze dne 25. února 2015 nazvaného „Rámcová strategie k vytvoření odolné energetické unie s pomocí progresivní politiky v oblasti změny klimatu“.² Na tuto deklaraci Směrnice navazuje dále v preambuli i vlastním textu, kde se vyjadřuje k ochraně zranitelného zákazníka.

Vlastní definici zranitelného zákazníka Směrnice neobsahuje. Naopak, členským státům ukládá, aby definici konstruovaly samy a poskytuje jim k tomu vodítka. V čl. 28 Směrnice explicitně stanoví, že členské státy mohou využít mj. odkaz na energetickou chudobu, výši příjmů, podíl výdajů na energii v rámci disponibilního příjmu, energetickou účinnost domácností, kritickou závislost na elektrických zařízeních ze zdravotních důvodů, nebo věk. Mezi kritéria „zranitelnosti“ by měla patřit i zalidněnost oblasti, kde zákazníci přebýv-

¹ Bod 4. preambule Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2019/944 ze dne 5. června 2019 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o změně směrnice 2012/27/EU. Směrnice zde dle mého nevhodně uvádí termín „zranitelný spotřebitel“, když v normativním textu i zbytku preambule pracuje s pojmem „zranitelný zákazník“. Z textu čl. věnovaných zranitelným zákazníkům navíc nevyplývá, že těmito musí být vždy spotřebitelé.

² Bod 4 preambule Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2019/944 ze dne 5. června 2019 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o změně směrnice 2012/27/EU.

ají. Směrnice totiž explicitně vyžaduje přijetí opatření na ochranu zranitelných zákazníků³ z odlehklých oblastí.⁴

Co se týče konkrétních opatření na ochranu zranitelných zákazníků, i zde Směrnice ponechává větší míru diskrece členským státům. Vyžaduje existenci dostatečných záruk ochrany zranitelných zákazníků a jejího uplatňování. Směrnice výslovně mezi vhodná opatření která členské státy mají na ochranu zranitelných zákazníků přijmout řadí i poskytování dávek v systémech sociálního zabezpečení (dávky mají směřovat k zajištění dodávek elektřiny) nebo podporu zlepšování energetické účinnosti, která má směřovat k ochraně před energetickou chudobou.⁵

Energetická chudoba představuje institut, který si svým významem zaslouhuje zpracování formou samostatného článku, nebo rozsáhlejšího odborného textu. Vzhledem k tomu, že se chci soustředit na zranitelné zákazníky, zde jen zkratkovitě shrnuji, že:

- přesnou definici energetické chudoby Směrnice ani český právní řád nenabízí, členské státy však mají stanovit a zveřejnit soubor jejích kritérií,⁶
- doktrinálně přijatelnou definicí energetické chudoby se jeví např. ta, podle které je energetickou chudobou „*situace, kdy domácnost není schopna adekvátně vytápět svůj domov nebo uspokojovat jiné požadované energetické potřeby za dostupnou cenu*“;⁷
- Směrnice ukládá členským státům povinnost přijmout vhodná opatření, strategie, plány, atp. pro boj s energetickou chudobou, tato opatření mohou zahrnovat i zásahy do cen elektřiny,⁸
- energetická chudoba může být využita jako jeden ze znaků při vymezování množiny zranitelných zákazníků,⁹
- Česká republika ucelený soubor opatření zaměřených primárně na boj s energetickou chudobou nepřijala, byť některá již provedená, chystaná nebo probíhající opatření tomuto boji mohou napomáhat (např. program Nová zelená úsporám, stropování cen elektřiny, institut energetických společenství, atd.),

³ V textu citovaného čl. se zmiňují toliko zákazníci z odlehklých oblastí, nikoli zranitelní zákazníci z odlehklých oblastí. Především z toho, že celý čl. se podle svého nadpisu má týkat zranitelných zákazníků i kontextu směrnice odvozuji, že tento parametr ochrany je vyžadován právě u zranitelných zákazníků, nikoli zákazníků obecně.

⁴ Čl. 28 odst. 1 Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2019/944 ze dne 5. června 2019 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o změně směrnice 2012/27/EU.

⁵ Čl. 28 Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2019/944 ze dne 5. června 2019 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o změně směrnice 2012/27/EU.

⁶ Čl. 29 Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2019/944 ze dne 5. června 2019 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o změně směrnice 2012/27/EU.

⁷ Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta podnikohospodářská. Zranitelný zákazník a energetická chudoba v ČR Mapovací a plánovací studie. *mpo.cz*, vypracováno dne 18. března 2021, citováno dne 14. ledna 2024. Dostupné online na: https://www.mpo.cz/assets/cz/energetika/vyzkum-a-vyvoj-v-energetice/resene-dokoncene-projekty-a-jejich-vystupy/projekty-podporene-v-ramci-1-verejne-souteze-programu-theta/2021/7/ECH_ZZ_studie.pdf.

⁸ Čl. 29 Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2019/944 ze dne 5. června 2019 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o změně směrnice 2012/27/EU.

⁹ Čl. 28 odst. 1 Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2019/944 ze dne 5. června 2019 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o změně směrnice 2012/27/EU.

- podle důvodové zprávy k Novele je již problém energetické chudoby řešen v zákonu č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, v rámci institutu příspěvku na bydlení,¹⁰
- vzhledem k neexistenci univerzálně přijímané definice energetické chudoby nelze přijmout zcela spolehlivý závěr o tom, kolik lidí se v energetické chudobě nachází a zda jsou exitující nástroje jejího řešení dostatečné. Např. podle studie, na niž se podílela Ostravská univerzita, Hnutí DUHA, Platforma pro sociální bydlení a iniciativa Za bydlení se na jaře 2021 v energetické chudobě nacházelo na našem území cca 900 000 lidí.¹¹

2. Česká právní úprava

Pojem zranitelného zákazníka energetický zákon nesystematicky zavádí v § 29. Standardně přitom obdobné pojmy definuje v § 2, resp. pojmy oblasti elektroenergetiky v § 2 odst. 2 písm. a).

Nad rámec požadavků Směrnice energetický zákon definici zranitelného zákazníka konstruuje prostřednictvím definice dalšího subjektu, zranitelné osoby. Tou je „osoba využívající ve svém bydlšti některé určené zařízení, které nelze provozovat bez nepřetržité dodávky elektřiny, pokud je jeho využívání nezbytné pro zachování základních životních funkcí této osoby“.¹² Vlastní určená zařízení má jmenovat formou nařízení vláda. Příslušné nařízení ke dni dokončení tohoto článku vydáno nebylo.

Zranitelným zákazníkem pak je podle ust. § 30 odst. 2 energetického zákona:

- „zranitelná osoba, která uzavřela smlouvu o dodávce elektřiny nebo smlouvu o sdružených službách dodávky elektřiny“, nebo
- „zákazník, který uzavřel smlouvu o dodávce elektřiny nebo smlouvu o sdružených službách dodávky elektřiny a v odběrném místě, do kterého dodávku elektřiny sjednal, má bydliště zranitelná osoba“.¹³

Zranitelný zákazník pak může uplatňovat svá zvláštní práva k jednomu i více odběrným místům, tato však vždy musí náležet k bydlšti zranitelné osoby.¹⁴

Při srovnání zákonodárcovy konstrukce pojmu zranitelného zákazníka s výše popsanou úpravou obsaženou ve Směrnici je zřejmé, že zákonodárce se rozhodl postupovat mini-

¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 469/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, s. 98. Dostupné online na: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=229236>.

¹¹ KLUSÁČEK, Jan a kol. ENERGETICKÁ CHUDOBA a její řešení. hnutiduha.cz, publikováno dne 29.11.2022, citováno dne 14.1.2024. Dostupné online na: <https://hnutiduha.cz/publikace/energeticka-chudoba-jeji-reseni>.

¹² Ust. § 29 odst. 1 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹³ Ust. § 30 odst. 2 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ Ust. § 30 odst. 4 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

malisticky. Resp. vymezil pojem zranitelného zákazníka toliko podle jediného z kritérií nabízených ve Směrnici (zdravotního stavu). Tento přístup zákonodárce byl v odborných kruzích kritizován.¹⁵

Navzdory výše popisované unijní úpravě se zákonodárce při konstrukci definice zranitelného zákazníka vůbec nezabýval kritériem lokality, resp. odlehlosti bydliště zákazníků, ač mu to Směrnice výslovně ukládá, jak výše popisují. Jediným definičním kritériem tak je využívání určeného zařízení navázaného na nepřetržitou dodávku elektřiny a nezbytnost tohoto využívání pro zachování základních životních funkcí příslušné osoby. V tomto kontextu je škoda, že ačkoliv zákonodárce takto cílil na ochranu zdravotně indisponovaných osob, do definičního rámce se nedostává např. řada nemocnic. Tam se sice mohou nacházet osoby materiálně naplňující znaky zranitelných osob, tyto však v nemocnicích nebudou mít své bydliště a nemocnice do pozice zranitelných zákazníků „neposunou“.

2.1 Vztah zranitelné osoby a zranitelného zákazníka

Z výše popsaného definičního rámce vyplývá, že energetický zákon poskytuje Směrnicí vyžadovanou ochranu pro zranitelné zákazníky (v tomto případě mám na mysli zranitelné zákazníky právě v kontextu Směrnice) osobám v kritickém zdravotním stavu (v energetickém zákoně jde o „zranitelné osoby“) buď:

- napřímo (v situacích, kdy zranitelný zákazník je i zranitelnou osobou), nebo
- skrze zákazníky, kteří zranitelným osobám zajišťují dodávku elektřiny do odběrných míst, kde elektřinu zranitelné osoby využívají (typicky může jít o situace, kdy zranitelná osoba bydlí v nájemním bydlení, kam dodávku elektřiny zajišťuje pronajímatel tuto následně nájemci přeučtovává v souladu s § 28 odst. 1 písm. g) energetického zákona), a kteří sami vystupují jako chránění zranitelní zákazníci (ve smyslu energetického zákona).

Popsaný princip konstrukce definice zranitelného zákazníka však nekoresponduje s průvodními materiály týkajícími se Novely. Ty připravilo Ministerstvo průmyslu a obchodu zastupující vládu jakožto autorku Novely (Novela byla vládním legislativním návrhem¹⁶). Ministerstvo průmyslu a obchodu v Závěrečné zprávě z hodnocení dopadů regulace (RIA) uvádí, že zvolená varianta definice zranitelného zákazníka „definuje zranitelného zákazníka jako osobu, která využívá některý z prostředků pro terapii nebo pro kompenzaci onemocnění nebo zvláštních pomůcek, na jejichž pořízení byl poskytnut příspěvek na zvláštní pomůcku“.¹⁷ Zjevně jde tedy o mýlku, resp. citovaná zpráva je neúplná. Tento nesoulad přitom existuje již

¹⁵ V připravované novele energetického zákona jsou zranitelní zákazníci definováni příliš úzce, míní ombudsman. *ochrance.cz*, publikováno dne 21.12.2022, citováno dne 14.01.2024. Dostupné online na: https://www.ochrance.cz/aktualne/v_pripavovane_novele_energetickeho_zakona_jsou_zraniteln_i_zakaznici_definovani_prilis_uzce_mini_ombudsman/.

¹⁶ Informace o sněmovním tisku č. 487. Citováno dne 14. ledna 2024. Dostupné online na: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=9&t=487>.

¹⁷ ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA Z HODNOCENÍ DOPADŮ REGULACE (RIA) k zákonu č. 469/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, s. 22. Dostupné online na: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=229241>.

mezi legislativním návrhem prvotně předloženým vládou a zmíněnou zprávou, nelze jej tedy „svádět“ na to, že by vznikl v průběhu legislativního procesu v Parlamentu.

Konečně nutno podotknout, že ochrana zdravotně znevýhodněných osob v energetickém zákoně se skrže konstrukt zranitelných zákazníků a zranitelných osob převážně soustředí na vztah zranitelného zákazníka a jeho dodavatele. Nedopadá však, bohužel, na vztahy mezi zranitelnou osobou a zranitelným zákazníkem, který z právního pohledu může „stát mezi“ ní a dodavatelem. Vzhledem k tomuto vztahu energetický zákon toliko stanoví, že pokud zranitelná osoba není zranitelným zákazníkem, uplatňuje svá práva a povinnosti právě prostřednictvím zranitelného zákazníka. Již tato konstrukce je pochybná, protože energetický zákon u zranitelné osoby téměř žádná práva ani povinnosti nekonstruuje. Ta tak de facto nemá co do práv a povinností téměř nic, co by mohla prostřednictvím zranitelného zákazníka uplatňovat.¹⁸

Nicméně, zranitelná osoba a zranitelný zákazník mají uzavřít písemnou dohodu o výkonu práv zranitelné osoby zranitelným zákazníkem a předložit ji dodavateli elektřiny při uplatnění statutu zranitelného zákazníka. Tato písemná dohoda o výkonu práv a povinností zranitelné osoby (která existují ve velmi omezené míře) je tedy regulací, kterou energetický zákon vztah zranitelné osoby a zranitelného zákazníka upravuje. V § 29 odst. 4 energetického zákona se pak navíc výslovně podává, že není-li zranitelná osoba zranitelným zákazníkem, dodavatel elektřiny i distributor plní své povinnosti týkající se zranitelné osoby vůči zranitelnému zákazníkovi. I toto zákonné ust. tak význam vyžadované dohody snižuje.

Avšak např. o výše zmiňované situace, kdy zranitelná osoba je nájemcem bytu, v jehož odborném místě je jako zákazník registrován pronajímatel, nebo jim podobné, nejsou nepředstavitelné. Pronajímatel podle konstrukt energetického zákona vystupuje jako zranitelný zákazník a zdravotně indisponované osobě (zranitelné osobě) elektřinu jakožto „prostředník“ mezi ní a obchodníkem toliko přeúčtovává, bez zisku. Vztahu takového pronajímatele a nájemce se však rozebírané ochranné normy energetického zákona nevěnují. Doktrína potvrzuje, že poskytováním a přeúčtováváním dodávek elektřiny se poskytující subjekt nestává obchodníkem s elektřinou.¹⁹ Pronajímatel je sice chráněn jako zranitelný zákazník a je posíleno jeho postavení vůči dodavateli elektřiny, konečný odběratel, zranitelná osoba, však ve vztahu ke zranitelnému zákazníkovi chráněna není. Právě na její ochranu přitom Směrnice cílí. Zvýšené ochrany vůči „svému“ zranitelnému zákazníkovi samozřejmě zranitelná osoba může dosáhnout smluvně. Tato možnost však neodpovídá tomu, že principiálně má ochranná opatření pro zranitelné osoby (v koncepci Směrnice zranitelné zákazníky) podle Směrnice stanovovat stát.

2.2 Nabytí statutu zranitelné osoby a zranitelného zákazníka

Splnění definiční podmínky zranitelné osoby (potřeba využívání určeného zařízení závislého na dodávce elektřiny a jeho nezbytnost pro zachování základních životních funkcí zranitelné

¹⁸ Zranitelná osoba má podle § 29 odst. 6 energetického zákona spolu se zranitelným zákazníkem dodavateli předložit lékařské potvrzení o splnění podmínek pro přiznání zvláštních práv zranitelného zákazníka, výkladem § 29a odst. 2 písm. b) a c) energetického zákona lze odvodit její právo na to, aby dodavatel elektřiny učinil příslušné podněty orgánům pomoci v hmotné nouzi, resp. Úřadu práce, popsané v tomto textu.

¹⁹ SVĚŘÁKOVÁ, Jana. In: ZDVIHAL, Zdeněk a kol. *Energetický zákon*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 749 (§ 28 EZ).

osoby)²⁰ osvědčuje lékařské potvrzení. Toto potvrzení má mít po vystavení omezenou dobu platnosti. Potvrzení zranitelná osoba předloží svému dodavateli elektřiny pro uplatnění práv přiznávaných zranitelnému zákazníkovi. Pakliže zranitelná osoba není přímo zákazníkem v příslušném odběrném místě, předloží dodavateli potvrzení v součinnosti se zákazníkem v příslušném odběrném místě a jinak uplatňuje svá práva právě prostřednictvím tohoto zranitelného zákazníka (viz definiční rámec popsany výše).

Rovněž je zranitelný zákazník povinen svému dodavateli dodávajícímu elektřinu do určeného odběrného místa vždy bezodkladně sdělovat všechny okolnosti mající vliv na podmínky přiznání práv zranitelného zákazníka.

V tomto kontextu platí, že ani dodavatel elektřiny ani zranitelný zákazník eventuálně uplatňující práva zranitelné osoby nemají mnoho možností, jak správnost lékařského potvrzení prověřit. Přístup k informacím o zdravotním stavu pacienta jako třetí strana budou mít značně omezený, resp. mimo vedené správní nebo soudní řízení zapovězený (viz § 51 zákona o zdravotních službách).²¹

Pokud se týká formy předmětného lékařského potvrzení a souvisejících možností obrany proti němu, energetický zákon mlčí. Toliko pověřuje vládu, aby nařízením stanovila pro tato potvrzení vzor, obsahové náležitosti a dobu platnosti.²²

Striktně materiálním pojetím by lékařské potvrzení naplňovalo znaky deklaratorního správního rozhodnutí. Jde o formalizovaný úkon závazně posuzující zdravotní stav pacienta, přičemž toto posouzení přímo ovlivňuje právní sféru posuzované osoby (potvrzuje splnění podmínek pro získání statutu zranitelné osoby a zranitelného zákazníka). Lze uvažovat i o tom, že potvrzení představuje osvědčení jakožto úkon popsany v části IV. zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů.²³ Energetický zákon ostatně zmiňuje, že potvrzení „osvědčuje splnění podmínek“.²⁴ Nejvyšší správní soud vzhledem k vymezení rozdílů mezi těmito pojmy popsal, že osvědčení by mělo osvědčovat úředně zřejmé skutečnosti (ať už jde o skutečnosti právní nebo faktické), o nichž není sporu.²⁵ Obdobně v jiném rozhodnutí Nejvyšší správní soud popsal, že „klíčové rozlišovací kritérium mezi osvědčením a deklaratorním rozhodnutím vsutku spočívá v tom, zda jde o akt pohybující se v rovině skutkové (o akt potvrzující sice úředně, avšak nezávazně, neboť vyvratitelně, určité skutečnosti), anebo o akt normativní (závazně stanovící, že určitá osoba má, anebo naopak

²⁰ Striktně vzato by mělo potvrzení podle § 29 odst. 5 energetického zákona potvrzovat nejen jmenované skutečnosti, ale i fakticitu užívání jmenovaného zařízení zranitelnou osobu v jejím bydlišti. Toto ale lékař z podstaty věci skutečně potvrdit nemůže (ať už z důvodu možné hospitalizace zranitelné osoby v nemocnici, nebo např. prosté nevědomosti).

²¹ Ust. § 51 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

²² Ust. § 29 odst. 8 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

²³ Ust. § 154 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

²⁴ § 29 odst. 6 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

²⁵ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 30.3.2015, č. j. 6 As 114/2014-55, § 36.

nemá určitá práva nebo povinnosti)“.²⁶ Ekvivalentně i doktrína uvádí, že osvědčení se typicky vydává v případech, kdy o osvědčovaných skutečnostech není spor a není nutné autoritativní zjištění.²⁷

V případě lékařského potvrzení jde o prověření zdravotního stavu člověka. Ten z podstaty věci předem zřejmý není a vyžaduje odborné posouzení. To potvrzuje časově omezená platnost potvrzení. Po jejím uplynutí je nutné odborné posouzení opakovat a vydat nové lékařské potvrzení. Vzhledem ke zcela absentující legislativní úpravě řízení, které by k vydání potvrzení vedlo, včetně opravných prostředků se však domnívám, že praxe s ním bude pro tuto procedurální neformálnost pracovat jako s osvědčením. Dodavatelé tak budou mít značně omezené možnosti proti vydaným lékařským potvrzením v případě pochybností o jejich správnosti brojit, navíc, jak již zmiňuji výše, budou mít i omezený přístup k informacím o zdravotním stavu zranitelných osob.

Energetický zákon pak konečně zranitelným zákazníkům výslovně umožňuje uplatňovat práva zranitelného zákazníka k více odběrným místům, ve vazbě na různé zranitelné osoby.

2.3 Práva zranitelného zákazníka podle energetického zákona

S ohledem na šíři právní ochrany zranitelných zákazníků tuto v textu dále člením do menších bloků.

2.3.1 Zabezpečení dodávky elektřiny

V § 29d energetický zákon zranitelným zákazníkům zesiluje postavení co do možnosti dosažení smlouvy na dodávku elektřiny, nebo přímo dodávky.

Pokud zranitelný zákazník nemá zajištěnou dodávku elektřiny do svého odběrného místa, požádá obchodníka s elektřinou v postavení dodavatele poslední instance a předloží mu předepsané doklady, obchodník s ním musí uzavřít smlouvu o sdružených službách dodávky elektřiny na dobu neurčitou.

Pozici obchodníka v této situaci do jisté míry vyvažuje, že tento je oprávněn před uzavřením takto „vynucené“ smlouvy po zranitelném zákazníkovi požadovat přiměřenou jistotu v případě, že zranitelný zákazník je v prodlení s úhradou jakékoliv platby za dodávku elektřiny nebo související službu v elektroenergetice, nebo existuje-li u předmětného odběrného místa dřívější dluh za dodávku elektřiny nebo související službu v elektroenergetice.

Vedle této možnosti „vynutit“ si uzavření smlouvy o sdružených službách dodávky elektřiny zranitelní zákazníci mohou dosáhnout na dodávky elektřiny od dodavatele poslední instance i bez „vynuceného“ uzavření smlouvy. Zranitelným zákazníkům, jejichž smlouva o dodávce nebo o sdružených službách dodávky elektřiny byla ukončena a kteří nemají do svých odběrných míst zajištěnu navazující dodávku elektřiny (např. smlouvou uzavřenou podle výše popsaného postupu), musí v dané oblasti příslušný dodavatel poslední instance dodávat elektřinu po dobu 3 měsíců i bez uzavřené smlouvy. V této povinnosti lze spatřovat jistý paternalismus zákonodárce. Ten zranitelným zákazníkům, bez ohledu na jejich vůli,

²⁶ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 16.11.2010, č. j. 7 Aps 3/2008-98, § 25.

²⁷ STAŠA, Josef. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo. Obecná část*. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 192.

prostřednictvím povinnosti dodavatele poslední instance zajišťuje dodávku elektřiny, byť na omezenou dobu.

Oba instituty patrně mají směřovat k naplnění výše zmiňovaného požadavku směrnice týkajícího se zákazu odpojení zranitelného zákazníka v kritických obdobích. Fakticky skutečně posilují pozici zranitelných zákazníků při zajišťování faktické dodávky elektřiny. Právně však zákonodárcova konstrukce spíše než zákaz odpojení znamená zajišťování náhradního dodavatele.

2.3.2. Další práva zranitelného zákazníka

Energetický zákon v § 29a výslovně stanoví zranitelným zákazníkům tato práva:

- a) právo na bezplatné písemné upozornění na neplnění platebních povinností ze smlouvy na dodávku elektřiny, nejpozději 15 dní před předpokládaným dnem ukončení smlouvy nebo před předpokládaným dnem ukončení nebo přerušení dodávky elektřiny při neoprávněném odběru spojeném s neplněním platebních povinností;
- b) právo na bezplatné adresné upozornění na omezení nebo přerušení dodávky elektřiny z důvodu plánovaných prací na zařízení distribuční soustavy nebo v jeho ochranném pásmu nejpozději 15 dní předem;
- c) právo na bezplatné adresné upozornění na omezení nebo přerušení dodávky elektřiny z důvodu poruchy zařízení přenosové nebo distribuční soustavy;
- d) právo na uzavření smlouvy o sdružených službách dodávky elektřiny za podmínek podle § 29d odst. 1 energetického zákona;
- e) právo na zajištění dodávky elektřiny po dobu 3 měsíců za podmínek podle § 29d odst. 3 energetického zákona a
- f) právo na bezplatné adresné upozornění na ukončení platnosti lékařského potvrzení, a to nejméně 2 měsíce před uplynutím platnosti tohoto potvrzení.²⁸

Ke jmenovaným bodům se dále vyjadřuji.

Ad a)

Účel tohoto práva je relativně jednoznačný. Má zajistit intenzivnější informování zranitelného zákazníka stran stability jeho dodávek elektřiny. Osobou, která má zranitelného zákazníka popsáním způsobem informovat, je jeho dodavatel. Předmětem zasílaného upozornění má být neplnění platebních povinností zranitelného zákazníka. Jelikož upozornění tohoto typu představují standardně zavedenou praxi ve smluvních vztazích dodavatelů a jejich odběratelů, lze mít pochybnosti o tom, na kolik toto nové upozornění ochrání zranitelných zákazníků skutečně přispěje. Prospěšnou pro ně bude alespoň skutečnost, že upozornění má být ex lege bezplatné.

Ad b) + c)

V obou případech jde o notifikační povinnosti tížící provozovatele distribuční soustavy. Lze v nich spatřovat legitimní záměr v podobě zajištění informovanosti zranitelných zákazníků

²⁸ Ust. § 29a zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

stran dodávek do jejich odběrných míst. Předmětná ust. rozšiřují zavedenou obecnou identifikační povinnost distributora podle § 25 odst. 5 energetického zákona.²⁹

Ad d) + e)

Tato práva představují reflexi shora popsaných povinností dodavatele poslední instance vůči zranitelným zákazníkům.

Ad f)

Předmětné právo zranitelného zákazníka se vztahuje k výše rozebíranému lékařskému potvrzení, které osvědčuje splnění podmínek pro přiznání postavení zranitelného zákazníka. Bude věcí dodavatele, aby důsledně evidoval získaná lékařská potvrzení a včas zranitelné zákazníky na blížící se uplynutí doby platnosti upozorňoval.

2.4 Další povinnosti dodavatele elektřiny a distributora

Mimo povinnosti které jsou reflexí shora jmenovaných práv zranitelných zákazníků stanoví energetický zákon dodavatelům a distributorům povinnosti další. V § 29c výslovně ukládá dodavateli elektřiny evidovat ve vztahu ke zranitelným osobám a zranitelným zákazníkům:

- datum oznámení nebo zjištění splnění podmínek pro přiznání zvláštních práv zranitelného zákazníka,
- kontaktní a identifikační údaje zranitelného zákazníka nebo zranitelné osoby, pokud není zároveň zranitelným zákazníkem,
- obdržaná lékařská potvrzení a písemné dohody o uplatňování práv zranitelné osoby,
- určená odběrná místa, do kterých realizuje dodávku elektřiny,
- datum, ke kterému zranitelný zákazník nebo zranitelná osoba přestala splňovat podmínky pro přiznání zvláštních práv zranitelného zákazníka, a datum, kdy se dozvěděl o této skutečnosti.³⁰

Bohužel, zákonodárce již nestanoví dobu trvání této evidenční povinnosti (např. zda trvá pouze během účinnosti smluvního vztahu mezi dodavatelem a zranitelným zákazníkem, po dobu, kdy zranitelný zákazník uplatňuje postavení zranitelného zákazníka, navždy, atp.). Evidence má být podle energetického zákona vedena „*pro účely plnění povinností na ochranu zranitelného zákazníka*“. Postačující bude evidence po dobu, kdy dodavatel je ve smluvním vztahu se zranitelným zákazníkem. Následná evidence ochraně práv zranitelného zákazníka nepřispívá, a tedy není ani žádoucí pro naplnění zde popsaného zákonného účelu.

Nad rámec popsané evidenční povinnosti energetický zákon dále stanoví vzájemné informační povinnosti dodavateli, distributorovi a operátorovi trhu, aby zajistil výměnu informací spojených se zajištěním plnění povinností vůči zranitelným zákazníkům.

Dodavatel elektřiny pro zranitelného zákazníka je konečně povinen učinit podnět orgánům pomoci v hmotné nouzi v případě, že jemu známé skutečnosti nasvědčují tomu, že zranitelný zákazník nebo zranitelná osoba jsou ohroženi hmotnou nouzí související s neplněním plateb-

²⁹ Ust. § 25 odst. 5 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ Ust. § 29c zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

ních povinností na dodávku elektřiny.³¹ Z dodavatelů se tak stávají do jisté míry „hlídači“ osobních poměrů zranitelných zákazníků. Zákonodárce však neurčil, k čemu konkrétně má podnět směřovat (např. k provedení šetření, poskytnutí dávky, nebo má jít jen o oznámení, nebo o něco jiného). Patrně tak bude postačovat nekonkrétní podnět k prošetření věci.

Podnět Úřadu práce k provedení šetření nebo poskytnutí krizové pomoci zranitelné osobě pak musí dodavatel elektřiny zranitelného zákazníka učinit v případě, kdy zranitelnému zákazníkovi hrozí přerušení nebo ukončení dodávky elektřiny kvůli neoprávněnému odběru pro opakované neplnění platebních povinností. Až do obdržení informace o vyřízení svého podnětu, nejpozději však do 30 dnů od jeho učinění, se má dodavatel elektřiny zdržet ukončení smlouvy, podle níž dodává elektřinu do určeného odběrného místa, nebo přerušení či ukončení dodávky elektřiny.³² I v tomto případě zákonodárce činí z dodavatele „hlídače“ a přiznává mu paternalistickou roli nad zranitelným zákazníkem.

Rovněž zde patrně jde o pokus transpozice výše jmenované části Směrnice ukládající členským státům, aby při vymezení definice zranitelného zákazníka vycházely mj. ze zákazu jeho odpojení v kritických obdobích. Za kritické období považoval zákonodárce zjevně dobu, před vyřízením příslušného podnětu Úřadu práce, nejdéle však 30 dnů. Domnívám se však, že faktické kritické období zranitelného zákazníka, který skutečně je v hmotné nouzi, rozhodně neskončí uplynutím 30 dnů od podání podnětu, nebo sdělením ohledně jeho vyřízení. Transpozice směrnice se tak dle mého v tomto zcela nepodařila.

Tato nově zaváděná pravidla nehodnotím jako přínosná. Zejména proto, že dodavatelé standardně nejsou k doзору nad tímto typem poměrů svých zákazníků vybaveni ani personálně ani co do know-how. Nemají ani pravomoci ani povinnosti o nich zjišťovat podrobnosti. Domnívám se, že předmětná ust. toliko přinesou dodavatelům nové administrativní povinnosti, aniž by skutečně zvýšila ochranu zranitelných zákazníků, neboť dodavatelé nebudou s to poměry u zranitelných zákazníků řádně monitorovat.

Závěr

V tomto textu jsem se věnoval pojmu „zranitelný zákazník“. Pojem vychází z práva Evropské unie, resp. Směrnice. Ta sama pojem zranitelného zákazníka nedefinuje. Tento úkol přenechává členským státům a stanoví jim k tomu některá vodítka.

Česká republika se rozhodla pojem zranitelného zákazníka vymezit značně restriktivně. Ač Směrnice nabízí řadu znaků, které jsou standardně spojeny s větší zranitelností odběratelů elektřiny a kterými lze zranitelné zákazníky definovat, energetický zákon cílí k ochraně toliko specificky zdravotně indisponovaných osob. Nepochybně přitom lze nalézt řadu osob zranitelných z jiných důvodů, jejichž ochrana statutem zranitelného zákazníka by byla racionální, avšak takové úvahy dalece přesahují zamýšlený rozsah tohoto článku.

Zákonodárcem vybrané zdravotně indisponované osoby navíc podle energetického zákona figurují jako tzv. zranitelné osoby. Zranitelné osoby jsou současně zranitelnými zákazníky

³¹ Ust. § 29a odst. 2 písm. b) zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

³² Ust. § 29a odst. 2 písm. c) zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

v případě, že mají do svých odběrných míst uzavřenu smlouvu na dodávku elektřiny s dodavatelem. Pokud mezi zranitelnou osobou a dodavatelem funguje v odběrném místě „prostředník“, např. pronajímatel nemovitosti, je zranitelnou osobou právě tento „prostředník“. Zranitelná osobě je pak přiznávána ochrana skrze tohoto „prostředníka“.

Úskalí popsané konstrukce zranitelných zákazníků spočívají zejména v (ne)regulaci vztahů mezi zranitelnou osobou a zranitelným zákazníkem, na což v textu upozorňuji. Tato úskalí přitom mohou znamenat nenaplnění zásadní povinnosti zajistit dostatečné záruky ochrany zranitelných osob (které mají být podle čl. 28 Směrnice chráněny jako zranitelní zákazníci).

Další problematický aspekt transpozice Směrnice je v tom, že zákonodárce v ochraně zranitelných zákazníků nijak nezohlednil lokaci jejich bydliště, navzdory tomu, že Směrnice opatření na ochranu zákazníků z odlehklých oblastí vyžaduje.

Jako neefektivní pak konečně hodnotím Novelou zaváděné „paternalistické“ povinnosti dodavatelů elektřiny. Mají zvyšovat ochranu zranitelných zákazníků a zranitelných osob, avšak nedomnívám se, že by byly v praxi efektivní. Dodavatelé elektřiny nejsou vhodnými subjekty k monitoringu osobních poměrů zranitelných zákazníků.

Positivně lze naopak hodnotit zaváděnou modifikaci podmínek týkajících se omezování dodávek elektřiny zranitelným zákazníkům i zajištění elektřiny od dodavatele poslední instance v případech, kdy zranitelný zákazník o svého dodavatele přijde. Navzdory tomu, ochrana zranitelných zákazníků před odpojením v kritických obdobích mohla být stanovena jako intenzivnější.

Transpozici Směrnice týkající se ochrany zranitelných zákazníků jako celku hodnotím jako spíše nepovedenou. Zásadní cíl, tedy zavést institut zranitelného zákazníka, se naplnit podařilo. Na druhou stranu, jediný konkrétní požadavek v podobě ochrany zákazníků z odlehklých oblastí, se zákonodárci naplnit nepodařilo. Zvolené využití zranitelné osoby k vymezení zranitelného zákazníka pak může ochranu vyžadovanou Směrnicí učinit neefektivní.

Vzhledem ke vztahům mezi zranitelnými zákazníky a dodavateli elektřiny je však klíčový obsah energetického zákona, neboť Směrnice na vztahy mezi zákazníky a dodavateli elektřiny, kteří jsou soukromými osobami, přímý účinek mít nebude (navíc, bez ohledu na neexistenci přímého účinku vyplývající z její podstaty tato ani neobsahuje dostatečně konkrétní ust., které by bylo možné aplikovat). V neposlední řadě pak platí, že zavedení ochrany zranitelných zákazníků podle Směrnice do českého právního řádu dosud nebylo dokončeno, neboť zbývá vydat nutné podzákonné předpisy (pro vymezení určených zdravotnických zařízení nezbytných pro zachování životních funkcí zranitelných osob a pro stanovení podrobností týkajících se lékařských potvrzení).

Odborný článek

Převedení na jinou práci – související problémy

Aneta Pospíšilová

JUDr. Aneta Pospíšilová (roz. Rejchrtová) je absolventkou Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Specializuje se na pracovní právo, ve své diplomové práci se věnovala problematice výběru uchazečů o zaměstnání, v rigorózní práci se pak zabývala zaměstnaneckými benefity v kontextu autonomie vůle v pracovněprávních vztazích. V současnosti působí jako právnička u Odborového svazu KOVO.

Abstrakt

Článek se zabývá institutem převedení na jinou práci a upozorňuje na problémy, které s tímto institutem souvisí. Jedná se především o problém jednostrannosti převedení a situaci, kdy zaměstnavatel zaměstnance na jinou vhodnou práci nepřevéde, i když by podle zákoníku práce měl. Dále se článek zabývá případem, kdy zaměstnanec pozbyde dlouhodobě zdravotní způsobilost k dosavadní práci a zaměstnavatel by měl převést zaměstnance na jinou vhodnou práci, ale neučiní tak, přičemž jde o dlouhodobý a dosud nedořešený problém.

Klíčová slova: Převedení na jinou práci, jednostrannost, zdravotní způsobilost, zákoník práce

Abstract

The article deals with the institution of transfer to alternative work and is focused on problems related to this institution. This is mainly the problem of one-sidedness of the transfer to alternative work and situation when the employer does not transfer the employee to alternative suitable job, even though he should because of Labour Code. Furthermore, the article deals with a case when an employee has lost, long-term, his capability to perform his current work due to his state of health and the employer should transfer the employee to alternative suitable job, but fails to do so, but this is a long-term and still unresolved problem.

Keywords: Transfer to alternative work, one-sidedness, health capability to work, Labour Code

Dle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „zákoník práce“), je zaměstnavatel povinen zaměstnanci přidělovat práci odpovídající druhu práce sjednanému v pracovní smlouvě, čemuž odpovídá i povinnost zaměstnance vykonávat tímto způsobem přidělenou práci. Aby mohl být vykonáván jiný druh práce, než je sjednaný v pracovní smlouvě, je třeba provést změnu pracovní smlouvy. Takový postup předpokládá souhlas zaměstnance s danou změnou. Existuje však výjimka, kdy zákoník práce počítá s možnostmi či v určitých případech dokonce povinnostmi zaměstnavatele přidělovat práci jiného než sjednaného druhu. Jde o institut převedení na jinou práci upravený v § 41 a násl. zákoníku práce. Jaká úskalí tento právní institut přináší? To se pokusí přiblížit tento článek.

1. Převedení na jinou práci – obecně

Převedení na jinou práci (dále také jen „převedení“) dle § 41 a násl. zákoníku práce je jednou ze zákoníkem práce předvídaných změn pracovního poměru. Dochází k němu jednostranně ze strany zaměstnavatele a lze rozlišovat mezi případy, kdy převedení je povinností zaměstnavatele bez souhlasu zaměstnance, možnostmi zaměstnavatele bez souhlasu zaměstnance nebo možnostmi zaměstnavatele se souhlasem zaměstnance. Jedná se o výjimečné případy, které svou povahou znemožňují výkon práce v rámci sjednaného druhu práce. Dané případy tak mají souvislost se zdravotním stavem zaměstnance, rozhodnutím soudu či správního úřadu, zahájeným trestním řízením vůči zaměstnanci, odvracením mimořádné události, prostojem apod. Případný doplatek ke mzdě či platu řeší § 139 zákoníku práce a § 239 odst. 3 zákoníku práce ve spojení s § 42 a násl. zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Existuje možnost, aby zaměstnavatel zaměstnance převedl na jinou práci na základě žádosti zaměstnance a v dohodě s ním i ze v zákoníku práce neuvedených důvodů (např. proto, že se zaměstnanec ze subjektivních důvodů na stávajícím pracovišti necítí dobře). V takovém případě by mělo dojít ke změně pracovní smlouvy (nebude-li nový druh vykonávané práce odpovídat druhu práce sjednanému v pracovní smlouvě), což umožňuje zásada smluvní volnosti. Pokud tímto způsobem zaměstnavatel vyhoví jednomu zaměstnanci a umožňují to podmínky, měl by postupovat v podobných případech obdobně i vůči všem ostatním zaměstnancům v souladu se zásadou rovného zacházení.¹

Aby bylo možné hovořit o převedení v pravém slova smyslu, musí ze své podstaty docházet k narušení pracovní smlouvy a jednat se o výkon práce v rámci jiného než sjednaného druhu práce. V opačném případě, pokud by došlo k převedení zaměstnance na „jinou práci“ v rámci sjednaného druhu práce, není vůbec třeba řešit, zda je takové převedení oprávněné, či není, neboť oprávněné je a jedná se o pravomoc zaměstnavatele přidělovat zaměstnanci v rámci sjednaného druhu práci a udílet mu k jejímu konání pokyny (pokud není např. náplň práce sjednána dohodou obou smluvních stran jako součást pracovní smlouvy apod.). Za proklamativní tak lze považovat § 41 odst. 3 zákoníku práce, dle kterého by se mělo k převedení zaměstnance přistupovat předně v rámci pracovní smlouvy a následně, až pokud to není možné, v zákoníku práce jmenovaných případech i v rámci jiného než sjednaného druhu práce. Postup, kdy zaměstnavatel začne zaměstnanci přidělovat zaměstnanci jinou

¹ Viz např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2022, sp. zn. 21 Cdo 916/2022.

práci, resp. pracovní úkoly, v rámci sjednaného druhu práce, než jaké byly doposud konány, by měl mít logicky prioritu (nejen) vzhledem k zásadě *pacta sunt servanda* před převedením, kdy dochází ke změně pracovní smlouvy.²

Při převedení je zaměstnavatel povinen dle § 41 odst. 6 zákoníku práce přihlížet k tomu, aby byla pro zaměstnance práce vhodná „vzhledem k jeho zdravotnímu stavu a schopnostem a pokud možno i k jeho kvalifikaci“. Názor zaměstnavatele na vhodnost práce se samozřejmě může lišit od názoru na vhodnost práce zaměstnance, což může způsobit rozpor.³ Dále by se zaměstnancem měla být dle § 41 odst. 7 zákoníku práce projednána doba a důvod převedení a v určitých případech je o tomto povinen zaměstnavatel vydat zaměstnanci i písemné potvrzení. Po odpadnutí důvodů převedení je podle § 44 zákoníku práce zaměstnavatelovou povinností zařadit zaměstnance opět podle pracovní smlouvy, nedohodne-li se se zaměstnancem jinak.

Nastane-li situace, kdy sice zaměstnanec je dle lékařského posudku zdravotně způsobilý pro výkon práce, ale výkon práce pro něho není dle doporučení poskytovatele pracovních lékařských služeb vhodný, musí zaměstnavatel vzhledem k takové míře ohrožení zdraví zaměstnance na žádost tohoto zaměstnance dle § 45 zákoníku práce převést, jakmile to jeho provozní možnosti dovolí. Formulář lékařského posudku standardně nepočítá s tím, že by měl poskytovatel pracovních lékařských služeb uvést, zda práce pro zaměstnance je, či není vhodná, nýbrž pouze, zda je k práci zdravotně způsobilý, je s podmínkou, či není. Prakticky by mohla být daná záležitost nějakým způsobem uvedena v podmínce způsobilosti k výkonu dané práce. Jedná se tedy o případ převedení, které předpokládá iniciativu zaměstnance, na rozdíl od ostatních případů převedení (s výjimkou žádosti těhotných a kojících žen a žen do 9. měsíce po porodu, které konají noční práci a požádají o zařazení na denní práci). V tomto případě může být ale problematické posoudit, kdy už převedení provozní možnosti dovolují a kdy ještě ne. Závazně by rozhodl až soud.

2. Převedení na jinou práci – problém jednostrannosti převedení

Hlavním problémem převedení je, že k němu dochází povětšinou bez jakéhokoli projevu vůle zaměstnance, protože převedení je především důsledkem převzetí historické právní úpravy sahající do 60. let 20. století.⁴ Přitom druh práce je povinnou obsahovou náležitostí pracovní smlouvy. Je tedy sjednáván. A pro dodržování smluv platí zásada *pacta sunt servanda* – tedy že smlouvy mají být dodržovány. Zákoník práce převedením dává možnost vychýlit se ze sjednaného stavu. Převedení také teoreticky může narážet na zákaz nucených prací a právo na svobodnou volbu povolání, které jsou zakotveny Listinou základních práv a svobod (konkrétně v čl. 9 a čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), což vychází i z mezinárodních pramenů práva (např. z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 29, o nucené práci apod.). Je otázkou, na-

² Podobně viz STRÁNSKÝ, Jaroslav. § 41. In STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Zákoník práce s podrobným praktickým výkladem pro širokou veřejnost*. Praha: Soudy, 2021, s. 161 - 162.

³ STRÁNSKÝ, Jaroslav a HALÍŘ, Jakub. Zdravotní nezpůsobilost zaměstnance a náhrada ztráty na výdělků. *Právní rozhledy*, 2019, ročník 27, č. 1, s. 26.

⁴ STRÁNSKÝ, Jaroslav a HALÍŘ, Jakub. Zdravotní nezpůsobilost zaměstnance a náhrada ztráty na výdělků. *Právní rozhledy*, 2019, ročník 27, č. 1, s. 26.

kolik převedení na jinou práci koresponduje s ústavně zaručenými principy. Na druhou stranu je převedením na jinou práci sledováno mj. zapojení do pracovního procesu specifických skupin zaměstnanců (např. těhotné ženy či zaměstnanci, kteří pro konání dosavadní práce pozbyli zdravotní způsobilost).⁵ I tak ale i tito zaměstnanci mají svou vůli, kterou by měli mít možnost projevit, když se k výkonu dané práce, na kterou mají být převedeni, smluvně nezavázali. Se změnou počítal původní návrh tzv. koncepční novely, převedení v současné podobě tak již nemuselo vůbec existovat.⁶ Z této zamýšlené změny ale sešlo (viz i níže). Je ale třeba poměřovat zájmy, které mají být chráněny. Na jedné straně stojí zejména ochrana zdraví, na straně druhé ochrana svobodné vůle smluvních stran a zásady, že smlouvy mají být dodržovány. Za rozumné lze např. shledat, aby případná novela zákoníku práce připouštěla možnost jednostranného převedení jen ve výjimečných případech, které přesahují osobu zaměstnavatele a zaměstnance (např. odvracení mimořádné události, živelní události, hrozící nehody apod.), a v jiných případech by bylo třeba dohody zaměstnance a zaměstnavatele.⁷ Pravděpodobně by ale bylo třeba současně alespoň diskutovat i o nějaké částečné nabídkové povinnosti zaměstnavatele, s jakou počítala původně i tzv. koncepční novela.

Převedení v současné podobě je třeba v první řadě chápat především jako dočasné, nikoli trvalé řešení. Že je převedení pouze provizorním řešením, potvrzuje i judikatura. Kupříkladu v případě, kdy zaměstnanec dlouhodobě pozbyl zdravotní způsobilost vykonávat dosavadní práci a zároveň byl uznán zdravotně způsobilým pro konání práce méně kvalifikované, bylo konstatováno, že nemůže zaměstnavatel na jinou práci převést zaměstnance nikoli jen dočasně, když s převedením zaměstnanec nesouhlasí.⁸ Také by zaměstnavatel neměl zůstat nečinný, tedy zaměstnance ani nepřevést, ani s ním nerozvázat pracovní poměr, jak vyplývá např. z případu řešeného Nejvyšším soudem, kdy zaměstnavatel zaměstnance, který pozbyl dlouhodobě zdravotní způsobilost z důvodu pracovního úrazu, ani nepřevédl na jinou vhodnou práci (tj. práci nepřiděloval), ani mu nedal výpověď. V takovém případě bylo konstatováno, že může pracovní poměr skončit výpovědí i zaměstnanec, aniž by to bylo na újmu jeho právu na odstupné.⁹ Nicméně lze dodat, že zákoník práce nestanovuje prioritu převedení, či výpovědi, vztah těchto dvou institutů není zákoníkem práce řešen.¹⁰

Vždy by mělo po převedení na jinou práci dojít k zařazení zpět podle pracovní smlouvy (§ 44 zákoníku práce), a pokud to není možné, mělo by se jednat o změnu pracovní smlouvy (druhu práce), popř. nezbyde nic jiného, než v určitých případech pracovní poměr skončit (v určitých případech ale daný pracovní poměr naopak výpovědí ze strany zaměstnavatele

⁵ STRÁNSKÝ, Jaroslav. § 41. In STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Zákoník práce s podrobným praktickým výkladem pro širokou veřejnost*. Praha: Soudy, 2021, s. 161 - 163.

⁶ Viz vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné online na: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=110169>.

⁷ BERAN, Michal. *Převedení na jinou práci jako změna pracovního poměru*. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2021, s. 119.

⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 11. 2016, sp. zn. 21 Cdo 1276/2016.

⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5825/2016.

¹⁰ BUKOVJAN, Petr. Převedení na jinou práci vs. výpověď z pracovního poměru a odstupné. *Personální a sociálně právní kartotéka. PSK*, 2017, ročník 20, č. 3, s. 28.

le skončit nemůže – např. v souvislosti s těhotenstvím či mateřstvím zaměstnankyně kvůli ochranné době).

3. Co když zaměstnanec s převedením nesouhlasí?

Pokud zaměstnanec se svým převedením nesouhlasí (v této souvislosti viz § 41 odst. 3 zákoníku práce), dostává se do problematické situace. V případě, že je převedení na jinou práci v souladu se zákoníkem práce a zaměstnanec projeví svůj nesouhlas s tímto převedením, i přesto dle § 46 zákoníku práce může zaměstnavatel zaměstnance převést na jinou práci až na 21 pracovních dnů v kalendářním roce bez projednání s odborovou organizací, nad 21 pracovních dnů v kalendářním roce je pak zaměstnavatel oprávněn zaměstnance, který nesouhlasí se svým převedením na jinou práci, převést na jinou práci po projednání s odborovou organizací (výjimka – viz § 41 odst. 5 zákoníku práce). To znamená, že ani odborová organizace nemusí souhlasit s převedením zaměstnance na jinou práci, a přitom převedení zaměstnavatel bude moci učinit.

Na druhou stranu převést zaměstnance lze jen ze zákoníkem práce uvedených důvodů, které zaměstnavatel nemůže ze své vůle rozšiřovat, a to ani vzhledem k § 46 zákoníku práce.

Jak ale posoudit nerespektování převedení na jinou práci ze strany zaměstnance, jelikož s tímto převedením zaměstnanec nesouhlasí, není jednoznačné. Existují názory, že by se mohlo jednat o porušení povinností zaměstnance¹¹, ale také existují názory, podle kterých by dané jednání zaměstnance spočívající v odmítnutí výkonu práce, na kterou byl zaměstnanec převeden, nemělo být posuzováno jako porušení povinností zaměstnance¹². Určitě bude třeba každý případ posuzovat individuálně s přihlédnutím ke všem konkrétním okolnostem, protože obě varianty jsou reálné. Závazně rozhoduje až soud. Pokud ale zaměstnavatel dostojí všem povinnostem souvisejícím s převedením, pak je dost možné, že by za stávající právní úpravy soud opravdu porušení povinností zaměstnance mohl konstatovat. Lze ale zmínit, že nerespektování převedení na jinou práci nelze zaměňovat např. s neuposlechnutím výzvy k projednání dalšího pracovního zařazení zaměstnance, jak bylo řešeno např. v Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2021, sp. zn. 21 Cdo 535/2021. Jelikož se v § 41 odst. 7 zákoníku práce ohledně projednání převedení jedná o právo zaměstnance, jemuž odpovídá povinnost zaměstnavatele, nemohl se zaměstnanec dopustit porušení „pracovní kázně“ a okamžité zrušení pracovního poměru bylo neplatné.¹³

4. Co když zaměstnavatel zaměstnance nepřevede?

V případě převedení je ale důležitým předpokladem takového jednání existence jiné práce, na kterou má být zaměstnanec převeden. Problém tak může nastat v případě, kdy si zaměstnanec přeje být převeden v souladu se zákoníkem práce, ale zaměstnavatel takovou jinou

¹¹ Viz BĚLINA, Tomáš. § 46. In PICHRT, Jan, VÁCHA, Jan a kol. *Zákoník práce. Praktický komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 151.

¹² Viz STRÁNSKÝ, Jaroslav. § 41. In STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Zákoník práce s podrobným praktickým výkladem pro širokou veřejnost*. Praha: Soudy, 2021, s. 163.

¹³ BUKOVJAN, Petr. Převedení zaměstnance na jinou práci a neomluvená absence. *Personální a sociálně právní kartotéka. PSK*, 2021, ročník 24, č. 7-8, s. 45.

práci pro něho nemá. Takový stav přirozeně neumožní převedení na jinou práci. V případě, že zaměstnavatel nebude mít pro zaměstnance jinou vhodnou práci, nedojde nejen k převedení zaměstnance, ale pravděpodobně ani ke změně pracovní smlouvy v budoucnu, pokud není důvod převedení jen dočasný. Pracovní poměr tak v určitých případech bude muset skončit. Do skončení pracovního poměru (či jiné skutečnosti) ale zaměstnanec nebude moci vykonávat žádnou práci (u některých důvodů převedení – těch, kde se jedná o povinnost zaměstnavatele), i když by ho teoreticky měl zaměstnavatel převést na jinou práci.

Jak ale řešit případnou překážku v práci? Pro to, aby absence zaměstnance byla posouzena jako jiná překážka v práci na straně zaměstnavatele dle § 208 zákoníku práce, je třeba, aby byl zaměstnanec schopen a připraven vykonávat práci.¹⁴ Primární je proto posouzení, zda zaměstnanec je, či není schopen a připraven konat práci, nikoli to, zda zaměstnavatel může zaměstnanci práci přidělovat. Na druhou stranu, jestliže je zaměstnavatel povinen převést zaměstnance, ale z nějakých důvodů tak neučiní či nemůže učinit, a zaměstnanec by jinou vhodnou práci byl schopen a připraven vykonávat, neměl by se takový stav posoudit jako překážka v práci na straně zaměstnavatele dle § 208 zákoníku práce? Tomuto myšlenkovému postupu odpovídal starší judikát Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2011, sp. zn. 21 Cdo 4690/2009. V současnosti byl ale tento starší judikát nahrazen novějším, který upřednostňuje překážku v práci na straně zaměstnance, pokud zaměstnanec není schopen a připraven konat sjednanou práci.¹⁵ V této souvislosti viz kapitola o (ne)převedení pro pozbytí dlouhodobě způsobilosti k dosavadní práci.

Jasnější je situace, pokud převedení na jinou vhodnou práci zaměstnanec odmítne. Pak se bude překážka v práci (s největší pravděpodobností, vzhledem ke konkrétním okolnostem) posuzovat jako překážka v práci na straně zaměstnance, se kterou nebude spjata žádná náhrada mzdy či platu, pokud se zaměstnavatel a zaměstnanec nedohodnou jinak (teoreticky hrozí i riziko neomluvené absence). I tak ale dané období, kdy zaměstnanec nemůže konat (ani jinou vhodnou) práci, může být pro dotyčného zaměstnance dosti problematické, jelikož zaměstnanci v takové situaci až do skončení pracovního poměru nemusí přicházet žádný příjem s tím spojenými důsledky, jde tedy až o existenční problém.

Za výjimku se dá považovat např. nepřevedení na jinou práci z důvodu prostoje nebo pro přerušování práce způsobené nepříznivými povětrnostními vlivy, kdy k převedení zaměstnanec odmítl dát svůj souhlas. V takovém případě se uplatní překážka v práci na straně zaměstnavatele podle § 207 písm. a) či b) zákoníku práce. Primární důvod nekonání práce totiž leží na straně zaměstnavatele.

Také pokud těhotnou či kojící zaměstnankyni a zaměstnankyni do 9. měsíce po porodu zaměstnavatel nepřevéde na jinou práci, i když by měl, nebude mít tato zaměstnankyně nárok na případný vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, když tato dávka se vztahuje pouze k převedení na jinou práci daných zaměstnankyň. V tomto případě se ale bude jednat o překážku v práci na straně zaměstnavatele podle § 208 zákoníku práce.¹⁶ Specifická by byla situace spojená s pracovním úrazem či nemocí z povolání.

¹⁴ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2020, sp. zn. 21 Cdo 1645/2020.

¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2020, sp. zn. 21 Cdo 1645/2020.

¹⁶ BOGNÁROVÁ, Věra. In: BĚLINA, Miroslav, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 939 (§ 239 ZP).

5. (Ne)převedení pro pozbytí dlouhodobě způsobilosti k dosavadní práci

Zajímavé by mohlo být přiblížit jeden z důvodů převedení na jinou práci, a to převedení z důvodu dlouhodobého pozbytí zdravotní způsobilosti k dosavadní práci pro obecné onemocnění podle § 41 odst. 1 písm. a) zákoníku práce. Pokud zaměstnanec tuto způsobilost pozbude, zaměstnavatel nesmí zaměstnanci nadále přidělovat dosavadní práci. To je z hlediska ochrany zdraví zaměstnance pochopitelné. Zaměstnavatel by v takové situaci měl zaměstnance převést na jinou vhodnou práci. Pokud ji ale nemá, převedení bude těžko možné (navíc může nastat ten problém, že zaměstnanec nebude chtít danou práci konat). Pokud vhodnou práci pro zaměstnance zaměstnavatel má a existuje vůle v pracovním poměru z obou stran nadále pokračovat, mělo by v budoucnu dojít ke změně pracovní smlouvy ohledně druhu práce. K novému druhu práce by měl být opět vydán lékařský posudek vydaný poskytovatelem pracovnělékařských služeb. Jestliže vhodná práce trvalejšího charakteru pro zaměstnance u zaměstnavatele není, nezbyvá, než přistoupit ke skončení pracovního poměru (na podobnou situaci myslí i jeden z výpovědních důvodů na straně zaměstnavatele – viz § 52 písm. e) zákoníku práce). Pokud ale dojde k výpovědi a zároveň nedojde po pozbytí dlouhodobé zdravotní způsobilosti a ve výpovědní době k převedení na jinou vhodnou práci (za předpokladu, že výkon této práce zaměstnanec neodmítne), z důvodu ochrany postavení zaměstnance by bylo logické, aby se jednalo o překážku v práci na straně zaměstnavatele podle § 208 zákoníku práce (je-li zaměstnanec schopen a připraven konat jinou vhodnou práci, na kterou by byl převeden), čemuž by odpovídal starší judikát Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2011, sp. zn. 21 Cdo 4690/2009. Ale především pak z hlediska novějšího Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2020, sp. zn. 21 Cdo 1645/2020 se bude jednat o překážku v práci na straně zaměstnance. Tedy nastane období bez nároku na mzdu, plat či jejich náhradu. Nicméně tímto výkladem zaměstnanec bude v nevýhodné situaci *de facto* v důsledku porušení povinnosti zaměstnavatele převést ho na jinou práci, pokud o výkon jiné vhodné práce alespoň do skončení pracovního poměru zaměstnanec měl zájem. Nemohla by závěr, že by se mělo jednat o překážku v práci na straně zaměstnavatele podle § 208 zákoníku práce, podpořit i skutečnost, že podle § 56 odst. 1 písm. a) zákoníku práce může zaměstnanec, který dle lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovnělékařských služeb pozbyl dlouhodobě zdravotní způsobilost pro konání dosavadní práce, do 15 dnů od předložení tohoto lékařského posudku zaměstnavateli okamžitě zrušit pracovní poměr, pokud mu zaměstnavatel v této době neumožnil výkon jiné vhodné práce? Za dobu, která by odpovídala výpovědní době, má zaměstnanec dle § 56 odst. 2 zákoníku práce nárok na náhradu mzdy či platu. Samozřejmě jde o výjimečný institut, ale právní úprava se alespoň autorce článku jeví minimálně poněkud zavádějící. Popř. by měl být tento institut upraven tak, aby to odpovídalo jeho proklamovanému charakteru. Mohlo by být zajímavé, jak by případně soud posoudil případ, kdy zaměstnavatel nepřevéde dotyčného zaměstnance na jinou vhodnou práci (ale ani nepřiděluje dosavadní práci) a zároveň zaměstnanec odmítá, že se jedná o překážku v práci na jeho straně, přičemž by zaměstnanec okamžitě zrušil pracovní poměr. Neplatnost takového okamžitého zrušení by dle § 69 a násl. zákoníku práce měl případně uplatnit u soudu zaměstnavatel. Zároveň si ale autorka netroufá tvrdit, že by daný myšlenkový postup u soudu uspěl v situaci, kdy zaměstnavatel danou situaci již řeší a nezú-

stává laxní (práci, k níž zaměstnanec není již dlouhodobě zdravotně způsobilý, nepřiděluje a přistoupil k výpovědi). Okamžité zrušení pracovního poměru zaměstnancem dle § 56 odst. 1 písm. a) zákoníku práce je totiž dáváno do souvislosti spíše s případy, kdy zaměstnavatel nadále přiděluje dosavadní práci v rozporu s předloženým lékařským posudkem.¹⁷

Řešením mohou být v rámci konceptu společenské odpovědnosti nějaká nad rámec zákoníku práce zaměstnavatelem poskytovaná plnění, ať už v souvislosti s překážkou v práci z výše uvedeného důvodu nebo v souvislosti s výpovědí ze strany zaměstnavatele dle § 52 písm. e) zákoníku práce. Ta lze upravit např. v kolektivní smlouvě nebo ve vnitřním předpise.¹⁸

Nicméně jedná se již o dlouhodobější problém¹⁹, a to zejména legislativní.²⁰ Problematiku převedení teoreticky mohla vyřešit tzv. koncepční novela z roku 2016. Ta původně počítala se zrušením institutu převedení na jinou práci a zavedením jakési nabídkové povinnosti jiné práce zaměstnavatelů.²¹ Tudíž, pokud by zaměstnavatel zaměstnanci nenabídl jinou vhodnou práci nebo by ji pro něho neměl, jednalo by se o překážku v práci na straně zaměstnavatele. Pokud by naopak zaměstnanec odmítl výkon jiné vhodné práce, jednalo by se o překážku v práci na straně zaměstnance. K dané změně ale nakonec nedošlo.²² A to i když avizovala zvýšení flexibility pracovněprávních vztahů a ochrany postavení zaměstnance.²³ Změna mohla přinést určité problémy (zejména menším a středním) zaměstnavatelům, kteří objektivně jinou vhodnou práci pro zaměstnance nemusí mít. Bylo rozporováno, aby nesl náklady zaměstnavatel, když to je zaměstnanec, kdo není schopen dostát svému závazku vykonávat sjednanou práci.²⁴ Na druhou stranu větší míra transparentnosti by v dané problematice byla žádoucí, protože stávající právní úprava převedení není pro současnou dobu vyhovující.²⁵ Zaměstnanci se mohou dostat do situací, kdy ze zdravotních důvodů (dlouhodobé pozbytí zdravotní způsobilosti) nemohou dosavadní sjednanou práci vykonávat, řeší problémy se zdravím, ocitají se bez finančního příjmu od zaměstnavatele, i když oficiálně zaměstnaní

¹⁷ STRÁNSKÝ, Jaroslav. § 56. In STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Zákoník práce s podrobným praktickým výkladem pro širokou veřejnost*. Praha: Soudy, 2021, s. 263.

¹⁸ Že se podobná témata u zaměstnavatelů řeší viz např. HOMFRAY, Šárka a kol. *Nástroje sladování osobního a pracovního života*. Praha: Grada Publishing, 2022, s. 156.

¹⁹ Viz např. BUKOVJAN, Petr. Dlouhodobé pozbytí zdravotní způsobilosti zaměstnance k práci. *Petr Bukovjan*, publikováno dne 7.6. 2017, viděno dne 27. 1. 2024. Dostupné online na: <https://petrbukovjan.cz/dlouhodobepozbyti-zdravotni-zpusobilosti-zamestnance-k-praci/>.

²⁰ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2020, sp. zn. 21 Cdo 1645/2020.

²¹ Viz vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné online na: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=110169>.

²² Dále také viz např. ČERMÁKOVÁ, Anna. *Převedení zaměstnance na jinou práci ze zdravotních důvodů*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2021, s. 47 – 49.

²³ Viz např. ŘEHOŘOVÁ, Lucie. Převedení na jinou práci optikou nejnovější koncepční novely zákoníku práce. *AUC Iuridica*, 2016, ročník 62, č. 4, s. 77.

²⁴ ŘEHOŘOVÁ, Lucie. Převedení na jinou práci optikou nejnovější koncepční novely zákoníku práce. *AUC Iuridica*, 2016, ročník 62, č. 4, s. 79 – 81.

²⁵ STRÁNSKÝ, Jaroslav a HALÍŘ, Jakub. Zdravotní nezpůsobilost zaměstnance a náhrada ztráty na výdělk. *Právní rozhledy*, 2019, ročník 27, č. 1, s. 26.

jsou²⁶, a nemohou se tudíž v danou chvíli ani zaevidovat jako uchazeči o zaměstnání (s případnou podporou v nezaměstnanosti). Takový koncept též není úplně v pořádku, jelikož až do dané chvíle pracovali, tedy i např. odváděli, resp. bylo za ně odváděno, pojistné na sociální zabezpečení. Vzhledem k popsáným okolnostem může být pro zaměstnance výhodná dohoda o rozvázání pracovního poměru (s uvedením důvodu skončení pracovního poměru), aby alespoň pracovní poměr skončil dříve. Obecně ovšem prozatím stále zůstává problém nedořešen. Do budoucna bude pravděpodobně důležité diskutovat především otázku, kdo a jakým způsobem by měl v takových situacích nést náklady. Zaměstnavatel, po vzoru myšlenky z původního návrhu „koncepční novely“, který má v současnosti povinnost převést zaměstnance na jinou vhodnou práci, ale který daný problém nezpůsobil a odvádí pojistné na sociální zabezpečení, zaměstnanec, který sice není schopen a připraven konat dosavadní práci, ale může se ocitnout bez jakéhokoli příjmu, se zdravotními problémy, výhledově bez zaměstnání, přičemž by mělo být jeho postavení chráněno a jakožto zaměstnanec je účasten systému nemocenského pojištění, tudíž by měl moci předpokládat nějakou podporu od státu v situaci, kdy nemůže krátkodobě vykonávat práci, nebo tedy nějaká třetí strana, stát, a to prostřednictvím systému nemocenského pojištění.²⁷

Závěr

Zaměstnavatel může v zákonem stanovených případech převést zaměstnance na jinou (vhodnou) práci, tedy i na jiný než sjednaný druh práce. Problematické jsou ovšem především situace, kdy zaměstnavatel chce a může dle zákoníku práce zaměstnance převést, ale zaměstnanec být tímto způsobem převeden být nechce, nebo naopak situace, kdy zaměstnanec chce být v souladu se zákoníkem práce převeden, ale zaměstnavatel zaměstnance, ačkoli je mu stanovena povinnost v dané situaci zaměstnance převést, převést z důvodů na své straně nemůže či odmítá. Sice se jedná o výjimečnou možnost či povinnost zaměstnavatele, která má mít mj. podle judikatury pouze dočasný charakter, stále ale jde z hlediska formulace zákoníku práce v mnohých případech o povinnost zaměstnavatele.

Důvodů převedení může být několik (výčet v zákoníku práce je taxativní) a každá situace má svá specifika, všem není možné se v tomto článku věnovat. Jeden z důvodů byl ale více přiblížen. Velmi problematickou situací může být, pokud zaměstnanec pozbyde dlouhodobě zdravotní způsobilost k výkonu dosavadní práce. Není tak schopen a připraven konat dosavadní práci. Zaměstnavatel v takovém případě nesmí přidělovat dosavadní práci a má povinnost zaměstnance převést na jinou vhodnou práci. Tuto jinou vhodnou práci ale zaměstnavatel mít pro zaměstnance z hlediska faktického a provozního nemusí. Pak nemůže dojít k převedení na jinou práci, ani ke změně pracovní smlouvy ohledně druhu vykonávané práce. Proto dojde k rozvázání pracovního poměru. Nejen, že se zaměstnanec ocitne výhledově bez zaměstnání a bez odstupného (pokud není na podobné případy myšleno např. v kolektivní smlouvě či vnitřním předpisu zaměstnavatele nějakým nadstandardním plněním ze strany

²⁶ Nemluvě např. o tom, jak bude řešeno pojistné na veřejné zdravotní pojištění – viz zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na veřejné zdravotní pojištění, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ STRÁNSKÝ, Jaroslav a HALÍŘ, Jakub. Zdravotní nezpůsobilost zaměstnance a náhrada ztráty na výdělku. *Právní rozhledy*, 2019, ročník 27, č. 1, s. 28 – 29.

zaměstnavatele), ale povětšinou i po dobu výpovědní doby (resp. od pozbytí dlouhodobě zdravotní způsobilosti) se bude jednat o překážku v práci na straně zaměstnance (z hlediska dosavadní judikatury). Takové období může být pro zaměstnance velice problematické. Přitom ale i z hlediska současné právní úpravy v důsledku porušení povinnosti ze strany zaměstnavatele – zaměstnavatel nepřevodil na jinou vhodnou práci. Nabízí se diskuze o tom, zda by situace neměla být řešena prostřednictvím systému nemocenského pojištění.

Institut převodu na jinou práci sice má své určité opodstatnění, zejména ve výjimečných případech přesahujících osobu zaměstnavatele a zaměstnance. Souvisí s ním ale výše uvedené problémy, což má i své historické důvody, a jak naznačila i judikatura, jedná se o problém spíše legislativní, než interpretační.

Odborný článek

Dekriminalizace trestného činu pomluvy

Johana Špronglová

Autorka je studentkou 5. ročníku Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Zajímal se primárně o trestní právo a jeho přesah do dalších právních odvětví.

Abstrakt

Argumenty pro dekriminalizaci pomluvy jsou rozmanité – rozpor se svobodou projevu, dostačující zakotvení ochrany cti a důstojnosti v občanském zákoníku, zásada subsidiarity trestní represe, ale i kontext současných evropských trestněprávních trendů a argumentace ESLP. Za hranicemi trestní represe navíc nápravu zajišťuje jeden z přestupků proti občanskému soužití. Autorka se v článku věnuje konfrontaci argumentů s protiargumenty a dále také náhledu do současné soudní praxe, včetně otázky, do jaké míry jednání pachatelů skutečně přesahuje rámec běžné společenské normy.

Klíčová slova: pomluva, trestný čin pomluvy, dekriminalizace, svoboda projevu, zásada subsidiarity trestní represe

Abstract

The arguments in favour of decriminalising defamation are many and varied - a contradiction with freedom of expression, the fact that the protection of honour and dignity is sufficiently enshrined in the Czech Civil Code, the principle of the subsidiarity of criminal repression, but also the context of current trends in european criminal law and the argumentation of ECtHR. Moreover, other remedies are provided beyond the limits of criminal repression. In this article, the author confronts these arguments with counter-arguments and also provides insights into current judicial practice and the question of the extent to which the actions of the offenders actually go beyond the social norm.

Keywords: defamation, decriminalization, freedom of speech

Úvod

Trestný čin pomluvy je v rámci trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb., dále také „TrZ“) tak trochu samostatnou kategorií, vyznačující se značným přesahem do soukromého práva. První neúspěšné pokusy o její dekriminalizaci přišly již v roce 2003, kdy se o to pokusila skupina poslanců, načež na ně v této snaze navázal vládní návrh trestního zákoníku z roku 2006 (ten danou skutkovou podstatu vůbec neobsahoval) a další návrh poslanců v roce 2018.¹ Nejen na české právní scéně jde o dlouhodobě diskutovanou možnost.

Ve prospěch dekriminalizace hovoří řada přesvědčivých argumentů, jejichž rozboru bych se v rámci tohoto článku chtěla věnovat. Kromě obecně uváděných tezí bych se ráda zaměřila i na současnou soudní praxi.

1. Alternativní řešení pomlouvačného jednání v rámci českého právního řádu

Pro spáchání trestného činu pomluvy jsou klíčová dvě kritéria: nepravdivý údaj a způsoblost značnou měrou ohrozit vážnost u spoluobčanů. Objektem je osobní čest a dobrá pověst člověka.² Znění § 184 TrZ ve druhém odstavci obsahuje také kvalifikovanou skutkovou podstatu, pod kterou je skutek podřazen v případě, že jej pachatel spáchá tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo obdobným způsobem. Horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje 2 roky. Pomlouvačné výroky mohou mít různou podobu a formu. Jejich obsahem bývá zpochybnění pracovní způsobilosti poškozeného, nevěra, deviace či duševní choroba. Pachatelé je mezi spoluobčany šíří například prostřednictvím dopisů, ale v současnosti také stále více prostřednictvím internetu v podobě recenzí, komentářů a příspěvků na webových stránkách nebo sociálních sítích.

Možnost dekriminalizace pomluvy je často skloňována právě proto, že český právní řád k trestněprávnímu postihu nabízí dvě obstojné alternativy, které lze dokonce kombinovat mezi sebou. První z nich figuruje v mezích práva veřejného, konkrétně správního. Jde o jeden z přestupků proti občanskému soužití, obsažený v ust. § 7 odst. 1 písm. a) zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích. Skutková podstata je zde oproti trestněprávní úpravě značně obecnější, navíc na rozdíl od § 184 TrZ v tomto případě postačí nedbalostní zavinění (u trestného činu pomluvy je potřeba u pachatele prokázat úmysl, mnohdy obtížně - zejména u novinářů). Jako sankci lze uložit pokutu, případně i omezující opatření, jako je například zdržení se styku s osobou. Nedostatkem tohoto řešení jsou samozřejmě mírnější sankce. Chybí zde možnost uložení trestu odnětí svobody, ale také obecně prospěšných prací, které bývají za pomluvu nezřídka ukládány.³ To je však logické, vzhledem k tomu, že se jedná „pouze“ o přestupek. V tomto ohledu se jako racionálnější krok jeví zvýšení horní hranice

¹ Sněmovní tisk č. 388 (Poslanecká sněmovna, 4. volební období 2002–2006), sněmovní tisk č. 744 (Poslanecká sněmovna, 4. volební období 2002–2006), sněmovní tisk č. 325 (Poslanecká sněmovna, 8. volební období 2017–2021).

² ŠÁMAL, P., GRÍVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9 vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 704.

³ DRÁPAL, J. – CIBULKA, J. a kol. Jak trestáme [online] citováno dne 17.09.2023. Dostupné online na: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here po vybrání § 184 TrZ (pomluva).

přípustné výše administrativní pokuty (současně do 10 000 Kč), která se jen těžko vyrovná částkám, do kterých se může vyšplhat peněžitý trest. Na druhou stranu bych zde ráda uvedla skutečnost, která na tento nedostatek vrhá příznivější světlo: nepodmíněný trest odnětí svobody za pomluvu byl od roku 2016 do roku 2022, uložen pouze ve **2 případech**.⁴ Pro představu - ve stejném časovém úseku to u křivého obvinění (§ 345 TrZ) bylo 192 případů, u šíření poplašné zprávy (§ 357 TrZ) 48 případů, u křivé výpovědi (§ 346 TrZ) 101 případů.⁵ Nad nepostradatelností tohoto prostředku tudíž visí otazník.

Postih za shora uvedený přestupek navíc nevylučuje využití druhého alternativního prostředku, kterým je soukromoprávní východisko obsažené v § 81, 82, 2956 a 2957 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Za pomlouvačné výroky se lze před civilními soudy domáhat náhrady újmy. Samotné trestní soudy ve svých rozhodnutích většinou poškozeného s nárokem na náhradu nemajetkové újmy odkazují na řízení ve věcech občanskoprávních.⁶

S přihlédnutím k zásadě subsidiarity trestní represe si tedy musíme položit otázku, zda je pomluvu skutečně nutné postihovat i v rámci trestního práva, které má být prostředkem ultima ratio. Je na pováženu, zda by nepostačila kombinace správní a soukromoprávní odpovědnosti – například za předpokladu, že by v rámci přestupku existovala možnost uložení přísnější sankce, která by vyrovnala absenci trestněprávního postihu, nebo by došlo k posílení role soukromoprávních prostředků.

2. Judikatura Ústavního soudu

Debata nad tím, zda trestat, či netrestat pomlouvačné výroky v režimu trestního práva, má samozřejmě ústavněprávní přesah. Jde o střet dvou lidskoprávních záruk – svobody projevu na jedné straně, ochrany pověsti (a osobnosti obecně) na straně druhé. Poukazováno je také na ohrožení svobody médií a novinářů a zneužití trestného činu pomluvy v politické diskusi. Ústavní soud se problematice pomluvy opakovaně věnuje ve svých nálezech a usneseních, a to v kontextu zásad jako je princip ultima ratio, zásada subsidiarity trestní represe, nebo princip proporcionality. Z usnesení Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 2548/14: „... tzv. *verbální trestné činy jsou typickým příkladem jednání, jejichž postih by měl být v první řadě ponechán v civilněprávní rovině. S ohledem na ochranu svobody projevu a na možnost civilněprávní ochrany v řadě demokratických států dokonce ani není pomluva součástí katalogu trestných činů.*“⁷

V jiném nálezu Ústavní soud kritizuje tzv. hypertrofii trestní represe a neproporcionální omezení základních práv a svobod tam, kde by postačily mírnější prostředky, například

⁴ Tamtéž.

⁵ DRÁPAL, J. – CIBULKA, J. a kol. Jak trestáme [online] citováno dne 17.09.2023. Dostupné online na: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here po vybrání § 345 TrZ (křivé obvinění), § 357 TrZ (šíření poplašné zprávy), § 346 TrZ (křivá výpověď).

⁶ Vlastní zpracování z 49 poskytnutých rozhodnutí trestních soudů z let 2011-2023, která se zabývají pomluvou podle § 184 TrZ, získaných na základě podání žádosti o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 20.08.2014, sp. zn. I. ÚS 2548/14, § 17.

civilněprávní ochrana, popř. správní sankce.⁸ V jednom ze starších nálezů konstatuje, že trestní právo „nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů, kde závisí především na individuální aktivitě jednotlivce, aby střežil svá práva, jimž má soudní moc poskytovat ochranu“.⁹ Nutno podotknout, že v neprospěch tohoto výroku hovoří skutečnost, že pomluva může být spáchána i vůči osobám dlouhodobě nepřítomným, zemřelým nebo osobám, které si ohrožení své vážnosti neuvědomují, tedy např. dětem.¹⁰

V neposlední řadě se Ústavní soud uplatnění zásady subsidiarity trestní represe věnuje v jednom z novějších nálezů z roku 2019 – „*Trestný čin pomluvy by měl být vyhrazen pouze pro výjimečné případy těch nejzávažnějších jednání a zásahů do osobnostních práv (cti a dobré pověsti jednotlivce), které nelze plně zhojit soukromoprávními prostředky, které zřetelně přesahují míru „běžných“ lží a nepravd, jež o sobě lidé šíří v běžném životě, jež nemají být sankcionovány trestním právem, jelikož účelem trestního práva není upravovat běžné pomlouvačné jednání napříč populací.*“¹¹

3. Soudní praxe

Pokud jde o novodobou soudní praxi tuzemských trestních soudů:

- od roku 2016 do roku 2022 bylo za trestný čin pomluvy odsouzeno **90 osob** (111 osob v případě souběhu s jiným odsouzením), za rok 2022 celkem 11 osob;¹²
- jak jsem již uvedla výše, nepodmíněný trest odnětí svobody byl ve shora uvedeném časovém úseku uložen pouze ve **2 případech** (v roce 2019 a v roce 2020);¹³
- nejčastěji ukládaným hlavním trestem (61 %) je podmíněný trest odnětí svobody (v délce trvání 1 měsíc až 14 měsíců a ve třech výjimečných případech v délce trvání 30 měsíců), následovaný peněžitým trestem či obecně prospěšnými pracemi.¹⁴

Abych se mohla na soudní praxi detailněji zaměřit, vyžádala jsem si několik desítek rozhodnutí pomocí zákona o svobodném přístupu k informacím, a to celkem od 30 okresních či obvodních soudů (jde o 33 rozsudků a 16 trestních příkazů v časovém rozpětí od roku 2011 do roku 2023). V rámci analýzy jsem se věnovala zejména následujícím oblastem.

⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28.04.2010, sp. zn. I. ÚS 541/10.

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 23.03.2004, sp. zn. I. ÚS 4/04.

¹⁰ ŠÁMAL, Pavel, ŠKVAJN, Petr. § 184 [Pomluva]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 2312.

¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 05.11.2019, sp. zn. II. ÚS 474/19. § 34.

¹² DRÁPAL, J. – CIBULKA, J. a kol. Jak trestáme [online], citováno dne 17.09.2023. Dostupné online na: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here po vybrání § 184 TrZ (pomluva).

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž.

3.1 Obsah a míra závažnosti pomlouvačných výroků

Jak již bylo uvedeno shora, Ústavní soud jasně poukázal na to, že trestný čin pomluvy by měl být vyhrazen pro ta nejzávažnější jednání, nikoli pro „běžné“ nepravdy, jelikož účelem trestního práva není upravovat běžné pomlouvačné jednání napříč populací.

U některých z rozhodnutí, nejčastěji trestních příkazů, lze polemizovat nad tím, zda jsou pomlouvačné výroky dostatečně závažné a zda je nutné, aby se jimi vůbec zabýval trestní soud. V jednom z trestních příkazů pachatel například označil poškozenou za „*podvodnici nejvyššího kalibru*“ a uvedl, že má „*velmi temnou minulost, má špínu na svědomí i na rukou*“.¹⁵ Je otázkou, do jaké míry může takto nekonkrétní a stručné tvrzení ohrozit vážnost poškozené u spoluobčanů. Podobně působí trestní příkaz, jímž byl odsouzen pachatel, který na internetu uvedl: „*Dobře že je pryč darmošlapka zlodějská. 3 míče si vzala a ještě se mi smála... kurva česká nenažraná*“.¹⁶ Následuje například pachatel, který na internetu označil vrchního strážníka Městské policie za „*zakladatele gestapa*“ a přirovnal práci Městské policie k práci gestapa, přikládajíc hanlivé označení „*městapo*“.¹⁷ K zařazení jednání pod skutkovou podstatu dle § 184 TrZ by přitom mělo dojít k zásadnímu narušení rodinných vztahů poškozeného, jeho poškození v zaměstnání či způsobení jiné vážné újmy, nikoli pouze k tomu, že si z něj známí budou „tropit žerty“.¹⁸

Na druhé straně spektra poté stojí rozsáhlé rozsudky, v nichž byli odsouzeni pachatele, kteří se skutečně systematicky snažili poškozené připravit o zaměstnání, partnera, nebo jim přiřknout duševní poruchu či pohlavní chorobu. Ani propracovanější případy pomluv však nejsou zcela „neprůstřelné“ a pravdivost či nepravdivost daných tvrzení se většinou dá poměrně snadno ověřit (tedy potvrdit, že poškozený nemá žloutenku, není závislý na drogách, nebyl odsouzen ve Francouzské republice, neinzeruje sexuální služby, neokradl pachatele o 3 miliony korun atd.)

Patrně největší hrozbu poté představují ta tvrzení, která je obtížnější vyvrátit (údajná nevěra, sexuální deviace, zneužívání podřízených atd.). I ta jsou však trestními soudy nejčastěji sankcionována nanejvýš podmíněným trestem odnětí svobody a končí odkázáním nároku poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních. V nejhorších případech se navíc pomlouvačné jednání zpravidla sbíhá s dalšími skutkovými podstatami, typicky s nebezpečným vyhrožováním (§ 353 TrZ), nebezpečným pronásledováním (§ 354 TrZ) a dalšími typy jednání, která jsou v konečném důsledku důvodem, proč je pachateli uložen nepodmíněný trest odnětí svobody.

3.2 Forma šíření pomlouvačných výroků

Na základě shora uvedeného vzorku poskytnutých rozhodnutí lze uvést, že se:

- 59 % pomlouvačných výroků šíří prostřednictvím internetu (sociální sítě, webové portály a elektronická pošta),

¹⁵ Trestní příkaz Okresního soudu ve Strakonicih ze dne 27.12.2019, č.j. 3 T 25/2015-117.

¹⁶ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 01.11.2022, sp. zn. 6 T 123/2022.

¹⁷ Rozsudek Okresního soudu v Jindřichově Hradci ze dne 12.10.2022, č.j. 11 T 35/2022-79.

¹⁸ ŠÁMAL, P., GRIVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9 vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 705.

- 41 % pomlouvačných výroků šíří mimo prostředí internetu (dopisy, osobní setkání, SMS zprávy, telefonické hovory, televizní vysílání a vylepování plakátů).¹⁹

Nejpoužívanějším prostředkem šíření pomlouvačných výroků v poskytnutém vzorku jsou sociální sítě (22 %), po nichž následují webové portály (18 %).²⁰ Internetové prostředí je u pachatelů populárnější patrně kvůli snazšímu šíření a většímu dosahu lživých tvrzení. Zde se hodí podotknout, že také značně usnadňuje dokazování naplnění skutkové podstaty, jelikož umožňuje konkrétně vyčíslit dosah pomlouvačného výroku (např. návštěvnost článku, webové stránky, internetového profilu či počet adresátů elektronické pošty). O tato čísla se soudy nezdírká opírají v odůvodněních svých rozhodnutí – jde o spolehlivé měřítko pro určení toho, zda byl výrok *způsobilý značnou měrou ohrozit vážnost u spoluobčanů*. Neméně nápomocné jsou v tomto směru reakce a komentáře dalších osob, například na sociální síti Facebook, kde lidé v komentářích znepokojeně reagují na pomlouvačné výroky, které považují za pravdivé.

4. Mezinárodní závazky a zahraničí

Pokud jde o mezinárodní právo, Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře ukládání trestněprávní sankce za pomluvu vyhradil pro zcela výjimečné situace a opakovaně akcentoval vhodnost vymáhání odškodnění v rovině civilního práva (např. věc *Niskasaari a ostatní proti Finsku*).²¹ Důraz klade především na ochranu bezpečnosti novinářů a svobody médií v Evropě, na což neméně naléhavě poukázala i Rada Evropy (rezoluce Parlamentního shromáždění č. 1577 směřující k dekriminalizaci pomluvy, rezoluce Parlamentního shromáždění č. 2035 k ochraně bezpečnosti novinářů a svobody médií v Evropě aj.).²² V podobném duchu se k problematice kriminalizované pomluvy staví i další instituce, například Výbor OSN pro lidská práva.

Na štrasburské úrovni v tomto ohledu nechybí ani tuzemský případ, a to nedávné rozhodnutí ve věci *Vokáč proti České republice*. V daném případě šlo o nepřiměřenou sankci uloženou novináři (Martin Vokáč, MF Dnes) za pomlouvačný článek, kdy stěžovatel dosáhl odškodnění a smírového urovnání se státem.

Vlivem těchto skutečností se mnohé evropské státy rozhodly trestný čin pomluvy redefinovat či zcela dekriminalizovat. Mezi státy, které trestněprávně nepostihují pomluvu, patří například Spojené království, Kypr, Rumunsko, Irsko, Černá Hora či Bosna a Hercegovina.

¹⁹ Vlastní zpracování z 49 poskytnutých rozhodnutí trestních soudů z let 2011–2023, která se zabývají pomluvou podle § 184 TrZ, získaných na základě podání žádosti o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

²⁰ Vlastní zpracování z 49 poskytnutých rozhodnutí trestních soudů z let 2011–2023, která se zabývají pomluvou podle § 184 TrZ, získaných na základě podání žádosti o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

²¹ HANYCH, Monika. De/kriminalizace pomluvy: přiměřená sankce, nebo odrazující prvek pro diskuzi o veřejném zájmu? *Právník*, 2023, roč. 162, č. 5, s. 431.

²² Tamtéž, s. 432.

U jiných států, jako např. Chorvatsko, Bulharsko nebo Lotyšsko, zase absentuje možnost uložení trestu odnětí svobody.²³

Závěr

Všechny uvedené skutečnosti mě osobně dovádí k závěru, že bychom se bez trestného činu pomluvy v České republice v budoucnu patrně *mohli* (a s ohledem na mezinárodní závazky spíše *měli*) obejít. Nejprve by samozřejmě bylo nutné zajistit, aby soukromoprávní a správní alternativa představovaly dostatečnou kompenzaci, díky které nebudou trestní sankce potřeba – například zvýšením možné uložené pokuty na poli přestupků proti občanskému soužití, která by společnost od nežádoucího jednání odradila. Pokud by takové řešení nebylo možné, pak by se mi jako logický krok jevilo alespoň omezení možnosti uložení trestu odnětí svobody. To lze podpořit jednak statistikami uvedenými v této práci, jednak mezinárodními závazky vůči institucím, které České republice – stejně jako dalším demokratickým evropským státům – dlouhodobě doporučují, aby byla pomluva dekriminalizována zcela.

Primárním argumentem pro dekriminalizaci je povaha samotného trestného činu pomluvy, jemuž se v tomto ohledu v katalogu trestných činů žádný další nepodobá. Pro mě osobně pomlouvačné výroky znamenají spíše zásah do osobnostních práv, který by měl být řešen v občanskoprávní, v závažnějších případech správní rovině a také sankcionován v jejich mezích. To samé se nedá říct o jiných trestných činech, kterých se pachatel dopustí formou lživého tvrzení. Pomluvě je v rámci možností patrně nejpříbuznější křivé obvinění (§ 345 TrZ), které už je zcela zřetelně společensky škodlivé, a také mnohem častěji postihované nepodmíněným trestem odnětí svobody.

²³ HANYCH, Monika. De/kriminalizace pomluvy: přiměřená sankce, nebo odrazující prvek pro diskuzi o veřejném zájmu? *Právník*, 2023, roč. 162, č. 5, s. 444.

Informace pro autory

Líbily se Vám naše články? V příštím čísle může být i ten Váš. Články přijímáme nepřetržitě, nemáme tedy žádnou uzávěrku. Obsah jarního čísla připravujeme do konce března, obsah podzimního do konce září. Články zasílejte v elektronické podobě (formát docx, či doc) na e-mail **redakce@iurium.cz**. Článek je nutné opatřit abstraktem, a to v českém a anglickém jazyce, dále pak medailonkem autora. Délka abstraktu je maximálně 500 znaků včetně mezer. Medailonek autora má rozsah taktéž 500 znaků a autor se v něm krátce představí (u jaké instituce studuje či pracuje, jaká je jeho specializace v rámci práva apod.). Co se týče délky článku, doporučený rozsah znaků je 18.000-36.000 znaků včetně mezer (tedy 10-20 normostran). Na druhou stranu v odůvodněných případech publikujeme i články delší či kratší.

Iurium Scriptum je odborné periodikum. Přijímáme tedy pouze články na vysoké úrovni, které řeší nějaký právní problém v tom nejširším slova smyslu - nejsou tak vyloučeny ani články na pomezí práva a filozofie, ekonomie, psychologie, sociologie či jiných oborů. Je nutné je opatřit citačním aparátem, přičemž pro všechny autory je závazná citační norma, kterou naleznete na adrese **www.iurium.cz/citace**. Citační normu je třeba striktně dodržovat.

Přijímáme pouze články, které jsou originální a které ještě nebyly publikovány v jiném periodiku. Je ovšem možné odeslat části článků či celé statě, které byly užity v účasti v různých soutěžích, jako kvalifikační podmínky při plnění nějakého předmětu či jako diplomové nebo jiné práce. Samozřejmostí je, že předkladatel musí disponovat autorskými právy k předkládanému článku.

Zasláním článku uděluje autor výhradní licenci k publikaci článku jak v online podobě na serveru Iurium (**www.iurium.cz**), tak v tištěné verzi Iurium Scriptum. Je na posouzení redakce a redakční rady, jestli článek posoudí jako vhodný k publikaci a jestli článek bude publikován. V případě, že by padlo rozhodnutí článek nepublikovat a licenci nevyužít, předkladatel o tom bude neprodleně informován.

Kromě odborných článků je ale možné předložit i článek do kterékoli z rubrik, které jsou k nalezení na internetovém portálu Iurium. Je tedy možné zasílat recenze na literaturu, komentáře k aktuální legislativě či judikatuře, či jenom obecné úvahy *de lege lata* či *de lege ferenda* k jakýmkoliv otázkám. Stejně tak je možné předkládat články, které mají za cíl popularizaci práva a srozumitelným způsobem vysvětlují nějaký právní problém. Jiné články než odborné články není nutné opatřovat abstraktem.

**Jedna legenda právního psaní. Pět překladatelů. Rok a půl práce.
To je adaptovaný překlad jedné z nejcitovanějších a nejprodávanějších
knih o právním psaní na světě.**

Naleznete v akademických knihkupectvích a na našem e-shopu

publishing.nugisfinem.org

To ale není všechno. Další odborné články, rozhovory s nejvýznamnějšími osobnostmi ze světa práva, aktuální legislativa i judikatura. To vše a mnoho dalšího naleznete na našem webu.

www.iurium.cz

NUGIS FINEM
PUBLISHING